OD UCHA DO UCHA

Program wychowania przedszkolnego

rozwój • wychowanie • edukacja

ZGODNY Z PODSTAWĄ PROGRAMOWĄ

nowa era

Anna Stalmach-Tkacz • Karina Mucha

OD UCHA DO UCHA

Program wychowania przedszkolnego

rozwój • wychowanie • edukacja

nowa era

Twoje mocne strony

Nabyta przez Ciebie publikacja jest dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy o przestrzeganie praw, jakie im przysługują. Zawartość publikacji możesz udostępnić nieodpłatnie osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie umieszczaj jej w internecie. Jeśli cytujesz jej fragmenty, to nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. Możesz skopiować część publikacji jedynie na własny użytek.

Szanujmy cudzą własność i prawo. Więcej na **www.legalnakultura.pl**

Wykorzystywanie treści niniejszego Utworu, w jakiejkolwiek formie lub w jakimkolwiek procesie, do celów eksploracji tekstu i danych, uczenia maszynowego, rozwoju i/lub szkolenia i/lub wzbogacania sztucznej inteligencji jakiegokolwiek rodzaju jest surowo zabronione.

© Copyright by Nowa Era Sp. z o.o. 2025
ISBN 978-83-267-5283-4
Warszawa 2025

Opracowanie redakcyjne: Agnieszka Uścińska, Renata Wasilewska.
Nadzór artystyczny: Ewa Kaletyn.
Projekt okładki: Elżbieta Grozdew, Piotr Rudź (logo).
Projekt graficzny: Aleksandra Majewska.
Realizacja projektu graficznego: Adam Poczciwek.

Ilustracje: Piotr Surma.
Zdjęcia: Shutterstock.com

Nowa Era Sp. z o.o.
Aleje Jerozolimskie 146 D, 02-305 Warszawa
www.nowaera.pl, e-mail: nowaera@nowaera.pl, tel. 58 721 48 00

Druk i oprawa: Drukarnia Orthdruk

Spis treści

Wstęp 5

1. Koncepcja programu 7
1.1. Wspieranie rozwoju i aktywności dziecka jako podstawa planowania i wdrażania działań wychowawczo-edukacyjnych 9
1.2. Wychowanie w duchu wartości jako konsekwencja wspierania rozwoju emocjonalnego i społecznego 12
1.3. Edukacja jako nauczanie i uczenie się w ramach wspierania wielokierunkowej aktywności dziecka oraz zindywidualizowanych oddziaływań nauczycieli, specjalistów i rodziców 15
1.4. Rozwijanie kompetencji kluczowych w przedszkolu jako podstawa rozwoju umiejętności uczenia się przez całe życie z uwzględnieniem metodologii STEAM 21

2. Zintegrowane działania nauczycieli, specjalistów i rodziców w procesach wspierania rozwoju i edukacji dzieci z uwzględnieniem procesów indywidualizacji 30
2.1. Rola nauczycieli i specjalistów w realizacji programu 30
2.2. Rola i zadania rodziców w realizacji programu 32

3. Cele i zadania wychowania przedszkolnego 35
3.1. Cele i zadania wychowawczo-profilaktyczne 35
3.2. Cele i zadania edukacyjne, czyli jak stymulować sferę najbliższego rozwoju dziecka 37

4. Treści programowe – rozkład z uwzględnieniem wieku rozwojowego 48
4.1. Treści programowe dla dzieci w wieku rozwojowym 3–4 lata 50
4.2. Treści programowe dla dzieci w wieku rozwojowym 5 lat 56
4.3. Treści programowe dla dzieci w wieku rozwojowym 6 lat 65

5. Sposoby i warunki realizacji celów oraz zadań w poszczególnych sferach rozwojowych z uwzględnieniem metod i form indywidualizacji 82
5.1. Metody wychowawcze i edukacyjne z uwzględnieniem metod wspierających procesy indywidualizacji w ramach zintegrowanych działań nauczycieli i specjalistów 82
5.2. Metody wychowawcze 83
5.3. Metody edukacyjne nauczania i uczenia się 85

5.4. Wykorzystanie środków i pomocy dydaktycznych z uwzględnieniem warunków bezpiecznego i efektywnego korzystania z nowoczesnych technologii 94
5.5. Ramowy plan metodyczny organizacji aktywności dzieci 95

6. Edukacja włączająca oraz realizacja pomocy psychologiczno-pedagogicznej z uwzględnieniem aktualnych przepisów oraz podstaw naukowych dotyczących wspierania rozwoju dziecka..... 97
6.1. Edukacja włączająca 97
6.2. Modele i procedury udzielania dzieciom pomocy psychologiczno-pedagogicznej 101
6.3. Obserwacja pedagogiczna a ocena funkcjonalna w teorii i praktyce 112

7. Preorientacja zawodowa w przedszkolu 121

8. Monitorowanie podstawy programowej – propozycje rozwiązań 123

9. Biblioteka przedszkolaka – propozycje książek z klasyki i współczesnej literatury dziecięcej 128

10. Biblioteka nauczyciela..... 130

Bibliografia 135

Aneks do programu 136

Drogie Nauczycielki, Drodzy Nauczyciele,

w wychowaniu mądrych i szczęśliwych dzieci chodzi o to, aby żyły w prawdzie, czyniły dobro i potrafiły kochać siebie oraz innych ludzi – to nasze przemyślenie chcemy Wam przekazać jako podstawę wszystkiego, co proponujemy w tym programie.

Pragniemy, aby każdy nauczyciel dążył do autentycznego bycia z dzieckiem we wszystkim, co się zdarzy w jego życiu na tym pierwszym, najważniejszym etapie jego rozwoju.

Prof. Maria Grzegorzewska napisała kiedyś, że „Korczak wyzwalał prawdę już wprost obecnością swoją. Każdy w obcowaniu z nim stawał się sobą – był sobą. Czuło się całą małość frazesów, zakłamania i form nieistotnych. Tęskniło się wprost do tej prostoty i czystości myśli, którą niosły ludziom prócz smutku i zadumy, jego dziwne, dobre oczy”[1]. Życzymy Wam, Drogie Koleżanki i Drodzy Koledzy, abyście zawsze znajdowali w swojej pracy tego ducha prawdy, prostoty i radości, jakiej potrzebują nasze dzieci w świecie wielkich i szybkich przemian.

Oddajemy w Wasze ręce program, który powstawał na kanwie spotkań z Wami i Rodzicami Waszych wychowanków, a także na bazie naszych własnych doświadczeń jako rodziców, nauczycieli i edukatorów. Pragniemy, aby wszystko, co znajdziecie w tym programie, okazało się dla Was nie tylko przydatne w codziennej pracy, ale również pomocne, szczególnie w nowej sytuacji prawnej, w której program wychowania przedszkolnego stanowi najważniejszy dokument przedszkola, ilustrujący, jak mówi podstawa programowa: „Wszystkie doświadczenia dzieci płynące z organizacji pracy przedszkola”, które mają być „efektem realizacji programu wychowania przedszkolnego”. Chcemy, aby ten program był dla Was źródłem inspiracji, innowacji, wsparciem w planowaniu pomocy psychologiczno-pedagogicznej i wskazówką we wdrażaniu podstawy programowej oraz wielu innych wymagań, w tym szczególnie wymagań nadzoru, z których jesteście rozliczani w sposób mniej lub bardziej formalny. Ale przede wszystkim z wymagań, jakie stawiają przed nami dzieci wychowujące się we współczesnych rodzinach.

Anna Stalmach-Tkacz
Karina Mucha

[1] M. Grzegorzewska, *Nie można go z nikim porównać [w:] Wspomnienia o Januszu Korczaku*, Warszawa 1989, s. 227.

ROZDZIAŁ 1.
Koncepcja programu

> *Celem wychowania przedszkolnego jest wsparcie całościowego rozwoju dziecka. Wsparcie to realizowane jest przez proces opieki, wychowania i nauczania – uczenia się, co umożliwia dziecku odkrywanie własnych możliwości, sensu działania oraz gromadzenie doświadczeń na drodze prowadzącej do prawdy, dobra i piękna*[2].

podstawa programowa wychowania przedszkolnego

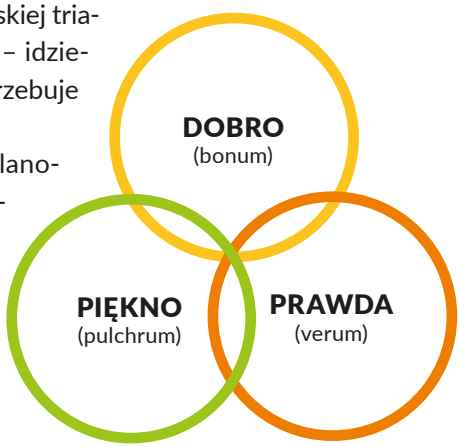

Na drodze do dobra, prawdy i piękna – słynnej Platońskiej triady, która została wpisana w podstawę programową – idziemy krok w krok z dzieckiem, które rozwijając się, potrzebuje naszego wsparcia w rozwoju, wychowaniu i edukacji:

ROZWÓJ – odgrywa kluczową rolę w diagnozie, planowaniu pracy z dzieckiem, oddziaływaniu kompensującym i wspierającym dziecko ze względu na jego indywidualne możliwości i potrzeby.

WYCHOWANIE – determinuje organizację współpracy z rodzicami, metody i formy odziaływań w czasie zajęć z dziećmi w kontekście przyjętego systemu wartości, a także w kontekście wskazanych wymagań podstawy programowej.

EDUKACJA – jest oparta na wiedzy uzyskanej dzięki diagnozie rozwoju, wspomagana przyjętymi sposobami oddziaływań wychowawczych, w tym współpracy z domem rodzinnym, dostosowana do wymagań wypływających z podstawy programowej, a przy tym musi dawać gwarancję sukcesu każdemu dziecku mającemu rozpocząć naukę w szkole.

U podstaw programu leży m.in. przekonanie, że wychowanie i edukacja małego dziecka z roku na rok staje się coraz większym wyzwaniem dla polskich nauczycieli, pedagogów i psychologów, którzy uważnie obserwując rozwój swoich wychowanków, zastanawiają się nad tym, jak przygotować dzieci na kolejne zmiany w szybko zmieniającym się świecie, pomagając im równocześnie funkcjonować tu i teraz. Świat dziecka w wieku przedszkolnym jest złożony z dwóch najważniejszych sfer: domu rodzinnego i przedszkola. Jak sprawić, aby małe dziecko, wkraczające w świat pełen wspaniałych przygód i niebezpieczeństw, uczące się odróżniania dobra od zła, poznające siebie oraz innych

[2] Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej (...) Dz. U. 2017, poz. 356 z poźn.zm.

w różnych sytuacjach, miało mądre wsparcie w dorosłych, którzy towarzyszą mu na co dzień? Coraz częściej dochodzimy do wniosku, że aktywność współczesnych dzieci bywa skrajnie wyolbrzymiona lub tłumiona – brakuje mądrej równowagi. W historii każdego przedszkola znajdą się opowiadania o dzieciach hiperaktywnych i dzieciach uśpionych, zablokowanych, pozornie leniwych, nieobecnych. Znajdą się również opowiadania o uśpionych, nieobecnych lub nadaktywnych rodzicach. Co zrobić? Jak otworzyć drzwi do prawidłowego rozwoju dziecka, o którym tak wiele mówimy, a który z roku na rok budzi coraz większy niepokój?

Okazuje się, że kluczy do tych drzwi nie musimy szukać daleko. Te, które wskazuje nam nauka, znajdują się w samym człowieku i w sposób naturalny, niejako od wewnątrz aktywizują w dziecku drogę prawidłowego rozwoju. Wystarczy je nazwać i zacząć wykorzystywać celowo, planowo i świadomie.

Od wielu lat w naszej pracy koncentrujemy się na szukaniu sposobu na kształcenie mądrych dzieci. Z naszą koncepcją nauczyciele i rodzice nie muszą szukać rozwiązań – otrzymują je w praktyce, na co dzień i bez zbędnego teoretyzowania. Program i zestaw materiałów edukacyjnych „Od ucha do ucha" to sposób na wychowanie mądrych i szczęśliwych dzieci. Dzieci prawdziwie szczęśliwe są przede wszystkim wtedy, gdy mają oparcie w odważnych rodzicach i silnych nauczycielach, gdy czują się kochane, akceptowane, aktywne, wolne. I tak właśnie od wychowania dochodzimy w końcu do uczenia się, które nadaje sens temu, co dziecko robi. Dlatego naszym głównym celem jest dawanie nauczycielom siły, rodzicom odwagi, a dzieciom szczęścia. Towarzyszy nam w tym wszystkim bardzo głęboka znajomość psychologii, pedagogiki, dydaktyki, metodyki, ale również, a może przede wszystkim, praktyki. Ponieważ, jak pisał w swoich dziennikach Janusz Korczak: „Wychowawca, który nie wtłacza a wyzwala, nie ciągnie a wznosi, nie ugniata a kształtuje, nie dyktuje a uczy, nie żąda a zapytuje – przeżyje wraz z dzieckiem wiele natchnionych chwil […]"[3]. Chcemy, aby nauczyciele otrzymywali od nas stałe wsparcie zarówno w procesach nauczania, uczenia się, jak i wychowania. Często to właśnie nauczyciele są jedyną ostoją dla rodziców, którzy „…nie chcą wiedzieć tego, co wiedzą – i widzieć tego, co widzą",[4] dlatego rodzicom jest potrzebna odwaga, która pomoże im się zmierzyć z wieloma trudnymi sytuacjami wychowawczymi.

Janusz Korczak (1878–1942)

Lekarz i pedagog. W swojej pracy z dziećmi wyznawał zasadę, że dziecku należy się taki sam szacunek jak osobom dorosłym, gdyż jest to mały CZŁOWIEK. Okres dzieciństwa traktował jako najważniejszy moment rozwoju. Dlatego podstawą jego metody pracy z dziećmi była rozmowa i dialog, w czasie których pozwalał swoim wychowankom samodzielnie wyciągać wnioski – dziecko musi samo przeżyć swoje emocje i decydować o swoim zachowaniu. Dorosły jest kochającym przewodnikiem małego człowieka.

[3] J. Korczak, *Jak kochać dziecko. Dziecko w rodzinie*, Instytut Książki, Warszawa 2012, s. 120.
[4] J. Korczak, *tamże*, s. 32.

Program opisuje sposoby rozwijania umiejętności uczenia się dzieci oraz metody wspierania rozwoju emocjonalno-społecznego zgodnie z najnowszą wiedzą z zakresu psychologii emocji i motywacji, dostarcza rozwiązań w zakresie indywidualizacji pracy z dzieckiem, w tym również przez pryzmat włączania domu rodzinnego w wychowanie, profilaktykę i edukację małego dziecka. Program jest zgodny z obowiązującymi przepisami.

Poprowadźmy więc dziecko ku dobru, prawdzie i pięknu. Zróbmy to przez określenie, czym jest wspieranie całościowego rozwoju dziecka, opieka i wychowanie w duchu wartości oraz ukazanie sposobów uczenia – uczenia się.

1.1. Wspieranie rozwoju i aktywności dziecka jako podstawa planowania i wdrażania działań wychowawczo-edukacyjnych

> *Ważne jest, by dziecko dzięki zabawie opanowało rzeczywistość. Ale jeszcze ważniejsza dla jego rozwoju jest swoboda przekształcania sytuacji, w której odgrywa bierną rolę, w zdarzenie, którego jest aktywnym inicjatorem i nad którym ma kontrolę.*[5]
>
> Bruno Bettelheim, *Wystarczająco dobrzy rodzice...*

Współczesny świat – nowoczesny, pełen wyzwań, nowych odkryć, zmian na niespotykaną dotychczas skalę, wiedzy przyrastającej w geometrycznym pędzie, której żaden człowiek nie jest w stanie nawet ogarnąć umysłem – wymaga od nas, nauczycieli, nowego spojrzenia na dziecko. Chociaż świat pędzi, my musimy się zatrzymać i pomyśleć, czy zewnętrzne zmiany, których jest tak wiele, pomagają nam w wychowywaniu czy wręcz przeciwnie – przeszkadzają. Kiedy się zatrzymać, a kiedy pobiec za światem, by wychować dziecko XXI wieku?

Niech przewodnikami na tej niełatwej drodze będą dla nas autorytety psychologii rozwojowej i wychowawczej – wszystkie te osoby, które głęboko rozumiały, na czym polega kształtowanie i wychowywanie małego człowieka, a także, bardzo często, znalazły odpowiedź na pytanie, jak najlepiej pomóc nauczycielom i opiekunom, którym dzieci zostały powierzone. Czasami natłok informacji w otaczającym nas świecie powoduje, że trudno odróżnić ten prawdziwy, mocny głos zweryfikowanej nauki i rzetelnego doświadczenia od wszelkich innych, nie zawsze mądrych głosów.

Zanim dziecko pojawi się w przedszkolu, wiele w jego życiu już się wydarzy. Będą to rzeczy na tyle istotne i ważne dla dalszego rozwoju, że również przy nich warto się zatrzymać. To, jakie były pierwsze trzy lata dziecka, ma istotny wpływ na jego dalsze losy w przedszkolu, szkole, a także w dorosłym życiu. Poszczególne kamienie milowe w rozwoju dziecka opisał psycholog Erik Erikson.

---

[5] B. Bettelheim, *Wystarczająco dobrzy rodzice. Jak wychować dziecko*, przekł. D. Kubicka, M. Gawlik, Dom Wydawniczy REBIS, Poznań 2005, s. 214.

Erik H. Erikson (1902–1994)

Uważał, że rozwój człowieka trwa całe życie – od momentu, kiedy się rodzimy, do czasu, kiedy umieramy. Wyróżnił w całym życiu osiem etapów (kamieni milowych), które w zależności od tego, jak zostaną przeżyte, pomogą nam w życiu lub je znacznie utrudnią. Cztery z tych etapów dotyczą czasu, który dziecko spędza w domu i przedszkolu, zanim pójdzie do szkoły.

Wyróżnił on w ciągu życia człowieka osiem uniwersalnych etapów, kamieni milowych, po których wędruje dziecko, a w późniejszym etapie również dorosły, a dla każdego z nich wyróżnił zadania rozwojowe. Przyjrzyjmy się uważnie pierwszym czterem etapom rozwoju, które mają bardzo duży wpływ na rozwój dziecka przed pójściem do przedszkola oraz wtedy, gdy uczęszcza do przedszkola:

etap pierwszy – od narodzin do około 18. miesiąca życia – jest związany z bardzo ważnym momentem budowania bliskości niemowlęcia z opiekunem oraz wykształcania podstawowego zaufania lub braku zaufania,

etap drugi – od około drugiego do około trzeciego roku życia – dotyczy chęci lub niechęci dziecka do budowania swojej autonomii oraz chęci poznawania świata lub ucieczki od wszystkiego, co nowe i niespotykane,

etap trzeci – po trzecim roku życia (wtedy dziecko często trafia już do przedszkola), do około czwartego, piątego roku życia, wtedy dziecko buduje swoją tożsamość przez podejmowanie inicjatywy, identyfikowanie się z innymi ludźmi, budowanie poczucia własnego ja,

etap czwarty – od piątego lub szóstego do około dwunastego roku życia – wtedy dziecko poznaje lepiej swoje możliwości, buduje swoje kompetencje przez działanie, odkrywanie, aktywność poznawczą.

Dziecko może przejść kamienie milowe swojego rozwoju psychospołecznego w bar-

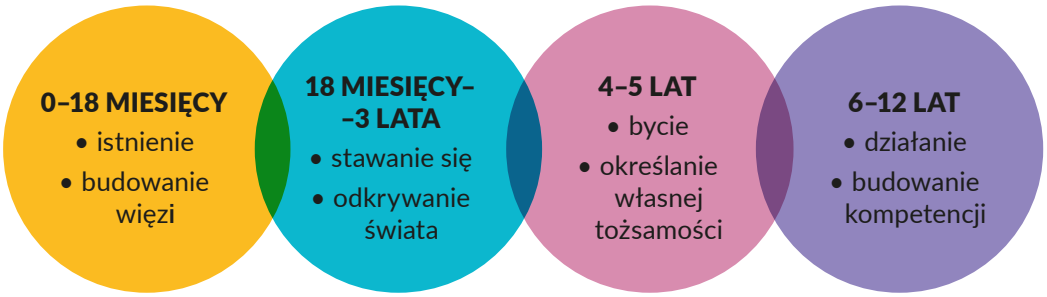

dzo różny sposób i mają na to wpływ zarówno rozwój biologiczny dziecka, jak i czynniki społeczne, kulturowe, zależne od tego, w jakim miejscu, z kim dziecko się wychowuje, jak wiele dostaje miłości i wsparcia od osób z najbliższego otoczenia. W rozwoju bardzo ważni są inni ludzie. Jeśli któryś etap nie dostarczy dziecku wystarczającej siły do przezwyciężenia rozwojowego kryzysu, konsekwencje tego mogą przynieść w życiu cierpienie, ból i nieumiejętność radzenia sobie w sytuacjach społecznych – konflikt.

Konflikty psychospołeczne wyróżnione przez Eriksona stanowią integralną część życia i rozwoju człowieka i są traktowane jako normatywne[6]. Normatywne konflikty psychospołeczne stają się ważnymi kamieniami milowymi w kształtowaniu się osobowości dziecka. Prześledźmy uważnie, co się dzieje, kiedy coś pójdzie nie tak, by mieć pełną świadomość, w jaki sposób można pomóc wychowankom, którzy takiej pomocy potrzebują.

ETAP PIERWSZY, w którym kształtuje się **ufność lub nieufność** do ludzi w zależności od tego, jakiej opieki doświadczyło dziecko. Jeśli była to pełna ciepła i miłości relacja, ufność została zbudowana. Jeśli natomiast opieka była zła, zabrakło bliskości i oddania, dziecko zostało w jakiś sposób odrzucone, to może wystąpić zjawisko złej adaptacji do tej fazy. Dlatego często w przedszkolu będziemy mieć dzieci pozbawione NADZIEI:

- **dzieci wycofane, emocjonalnie odcięte** – nieufne, zamknięte w sobie, smutne lub w ogóle nie potrafiące okazywać emocji,
- **dzieci klejące się i zazdrosne o inne dzieci** – dzieci, które chcą skompensować sobie brak zbudowanego zaufania w domu rodzinnym w osobie nauczyciela, chcąc zagarnąć go tylko dla siebie, ciągle zwracają na siebie uwagę, są zazdrosne o panią.

ETAP DRUGI, w którym toczy się ważny proces między **autonomią** a aktywnością dziecka, jego chęcią do działania i poznawania świata a **wstydem i zwątpieniem w siebie** i własne siły, jeśli dorośli przelali na dziecko zbyt wiele lęku i niechęci do świata.

Gdy dzieci aktywne słyszą ciągle od swoich opiekunów komunikaty: *Uważaj, tu nie wolno*. Musisz robić tylko to, na co ci pozwolę, inaczej spotka cię krzywda, dziecko nie ma szans na odkrycie radości z poznawania świata, innych ludzi, zasad panujących w życiu. Kiedy lęk dorosłego będzie zbyt silny, spotkamy w przedszkolnych grupach dzieci pozbawione własnej WOLI:

- **dzieci dystansujące się** – trudno je zadowolić, wszystko jest dla nich bez sensu, szybko się nudzą, potrzebują ciągłej stymulacji i nowych wrażeń, nie potrafią zagłębić się w temat, ich emocje są bardzo rozproszone i płytkie,
- **dzieci bojaźliwe** – ciągle odczuwają lęk przed działaniem, niechętnie podejmują nowe wyzwania, wymagają naszej uwagi nawet przy prostej czynności, są płaczliwe, nerwowe, często wycofują się z zabawy, mówią, że inne dzieci się z nich śmieją,
- **dzieci bojaźliwe** – ciągle odczuwają lęk przed działaniem.

ETAP TRZECI to niezwykle istotny kamień milowy – na tym etapie kształtuje się tożsamość dziecka, jego „ja" wewnętrzne i „ja" wobec świata. Ważną wartością jest **inicjatywa**, która może przegrać z **poczuciem winy**. Dziecko, u którego w zdrowy i prawidłowy sposób kształtuje się „ja", uczy się, że jest ważne, potrzebne światu i kochane. Podejmuje więc inicjatywę wychodzenia do świata i drugiego człowieka. Czuje się bezpiecznie i pew-

[6] *Psychologia rozwoju człowieka. Podręcznik akademicki*, red. naukowa J. Trempała, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2011, s. 77.

nie. Ale jeśli przebieg kształtowania „ja" zostanie zaburzony, przed dzieckiem zostaną postawione wymagania, na które nie jest gotowe, kiedy będzie czuło, że jest nieważne i niepotrzebne światu, wtedy będziemy obserwować w przedszkolu dzieci pozbawione ZDECYDOWANIA:

- **dzieci spięte** – boją się, że zostaną skrytykowane, obserwują dorosłego, czy nie chce znowu zwrócić im uwagi, kontrolują emocje i zachowania opiekunów, by przewidzieć i zabezpieczyć się przed krytyką, obawiają się robienia czegokolwiek, gdyż przewidują, że może im się nie udać,
- **dzieci niewidzialne** – są teoretycznie „grzeczne" i nie sprawiają większych kłopotów, ale tak naprawdę są bardzo samotne, czują, że nic nie mogą w świecie, że nic nie znaczą, nie wykształciła się u nich właściwa tożsamość „ja".

• **ETAP CZWARTY** to czas kształtowania poczucia sprawstwa i samodzielności dziecka. **Aktywność i pracowitość** toczą bój z **poczuciem niższości**. Dziecko uczy się na tym etapie, że działanie, które podejmuje, zmienia rzeczywistość wokół niego, i bardzo mu się to podoba. Próbuje siebie w różnych rolach. Bardzo ważne jest na tym etapie, żeby nie porównywać dziecka z innymi, gdyż to zaburza właściwe poczucie kompetencji i rozwija świadomość, że nie jest wystarczająco dobre. Wtedy dzieci mają zaburzone KOMPETENCJE, a w przedszkolu mamy wówczas:

- **dzieci konkurujące** – cokolwiek robią, działają tylko na pokaz, dla nagrody i zewnętrznej satysfakcji, zanim przystąpią do zadania, kalkulują, czy to im się opłaca,
- **dzieci bezradne lub manipulujące** – nie są chętne do podejmowania jakiejkolwiek aktywności, gdyż nie widzą w niej celu, uchodzą za dzieci leniwe, o niskiej potrzebie samokontroli.

1.2. Wychowanie w duchu wartości jako konsekwencja wspierania rozwoju emocjonalnego i społecznego

> *Współczesne dzieci żyją w bardzo trudnym dla siebie świecie. Coraz więcej z nich nie dostaje tego, co jest im niezbędne do zdrowego rozwoju – czasu i miłości rodziców, właściwej stymulacji dla umysłu i dobrych wzorców zachowań, otrzymuje natomiast w dużych ilościach to, co jest dla nich bardzo szkodliwe – samotność, przeciążenie zajęciami, niekontrolowane godziny przed telewizorem (...). Pozbawione „zasilania emocjonalnego" i przewodnictwa ze strony najbliższych, czyli zdrowego pokarmu dla psychiki i umysłu, poddane ciągłym toksycznym wpływom kultury masowej i presjom środowiska, współczesne dzieci cierpią na anemię emocjonalną.*[7]

Irena Koźmińska, Elżbieta Olszewska, Wychowanie przez czytanie

[7] I. Koźmińska, E. Olszewska, *Wychowanie przez czytanie*, Świat Książki, Warszawa 2010, s. 12.

Z jakimi problemami emocjonalnymi oraz zaburzeniami zachowania stykają się współcześni nauczyciele przedszkola? Okazuje się, że problemów jest coraz więcej i że można wyodrębnić grupy charakterystycznych zachowań dzieci, wynikających z określonych strategii (jawnych i ukrytych) przyjmowanych przez rodziców i opiekunów.

Poważne konsekwencje wychowawcze dla funkcjonowania dzieci mają następujące zachowania dorosłych wobec dzieci:

RYGORYZM

dziecko = zadanie

W tym modelu są hamowane zachowania dziecka, które wynikają z jego emocjonalnych potrzeb. Dziecko musi spełniać oczekiwania dorosłych, a jeśli nie spełnia, jest złe, niegrzeczne, krnąbrne. Jest nagradzane tylko za posłuszeństwo i uprzedzanie oczekiwań dorosłych. W przedszkolu takie dzieci są bardzo grzeczne, mówimy nawet o nich: **grzeczne dziecko, idealny chłopczyk, perfekcyjna dziewczynka**. Jednak pod tą maską mogą się kryć dzieci z zamrożonymi uczuciami, które nie dostały przyzwolenia na okazywanie prawdziwych emocji, ale są przyzwyczajone, by zachowywać się i działać w taki sposób, żeby spełniać oczekiwania nauczycieli, systemu, tych, którzy stawiają wymagania.

IDEALIZACJA

dziecko = królewicz/królewna

W tym modelu rodzic bezkrytycznie patrzy na dziecko. W jego ocenie nie ma ono wad, a dziecko jest jak „aniołek" lub „diabełek" – manipuluje dorosłymi, wykorzystuje słabość rodzica do siebie, do rozgrywania swoich emocjonalnych konfliktów i do karania „winnych". Gdy jego żądania i pragnienia nie są spełniane, staje się: **agresywne, nadpobudliwe, złośliwe**. W dziecku tkwi wielki gniew do świata, który nie jest taki, jak ono pragnie. Nieradzenie sobie z własną złością przynosi dziecku wiele trudnych konsekwencji, a przede wszystkim nieumiejętność nawiązywania relacji z innymi dziećmi.

ULEGANIE

dziecko = inwestycja

Dziecko dostaje wszystko, czego chce. Rodzice bezwarunkowo spełniają wszelkie jego zachcianki, żeby tylko mieć spokój. Są uważani za świetnych i dobrych rodziców dla swoich dzieci. Dzieci natomiast czują, że nie dostają od rodziców prawdziwego wsparcia, a jedynie jego substytut, dlatego są: **niespokojne, płaczliwe, ciągle wymagają uwagi**. Pragną prawdziwych relacji, a ponieważ nie znają innych sposobów, są uciążliwe dla innych w swoich wymaganiach.

WYRĘCZANIE

dziecko = słabe i nieporadne

Rodzice przejawiają zbytnią nadopiekuńczość w podstawowych czynnościach i okazywanie miłości przez „poświęcanie się dla dziecka": dziecko wymaga ciągłej pomocy,

bo samo sobie nie poradzi. Tymczasem dziecko nie czuje, że ma prawo się rozwijać, co przejawia się w takich postawach, jak: **złoszczenie się, niszczenie prac innych oraz skupianie uwagi na sobie**. Dziecko ma w sobie duży lęk przed jakimkolwiek działaniem, zaszczepiony przez opiekunów.

dziecko = problem

ZANIEDBANIE

Problemy dziecka są męczące i nieistotne dla rodzica, dlatego ich unika za wszelką cenę, np. nie słucha uwag innych o dziecku, nie przyjmuje do wiadomości sugestii i próśb. Dziecko nie jest ważne i tak to czuje, dlatego jest: **nieobecne i obojętne, nadmiernie wyciszone lub pobudzone i agresywne**. W rzeczywistości nie ma zbudowanego podstawowego poczucia więzi, które jest kluczem do szczęścia i nawiązywania relacji z drugim człowiekiem.

dziecko = obowiązek

NIESTABILNOŚĆ

Rodzic żyje na emocjonalnej huśtawce, co udziela się dziecku i nie może ono do końca zaufać dorosłemu, który wielokrotnie go zawiódł. Raz dziecko dostaje dużo wsparcia, innym razem nie otrzymuje pomocy i wsparcia. Dlatego też często dzieci z takich rodzin są: **niestabilne emocjonalnie, niedojrzałe, nieufne, mogą być agresywne i nadpobudliwe z epizodami grzeczności**.

Dzieci pochodzą z bardzo różnych domów, w których ich emocje i zachowania albo są nadmiernie kontrolowane, albo nie ma żadnych granic, więc dziecko nie czuje się bezpiecznie i jest niepewne. Zadaniem nauczyciela jest wykorzystać wnioski z rozpoznania sytuacji społecznej dziecka oraz czynników środowiskowych, które mają na nie wpływ, do planowania strategii postępowania, w które będą włączani rodzice, oraz uwzględnić ewentualne ryzyko wystąpienia tzw. błędów wychowawczych i monitorować proces wychowania, a także korygować postępowanie własne oraz innych osób pracujących z dzieckiem w przedszkolu.

W stosunku do rodziców nauczyciel powinien wykorzystać tę wiedzę w celu umożliwienia im zdiagnozowania dominujących cech stylów wychowania dziecka i wskazać (uzgodnić) kierunki dalszego wspólnego postępowania z dzieckiem w taki sposób, aby rodzice zdawali sobie sprawę z tego, jakie konsekwencje w takim, a nie innym środowisku wychowawczym poniesie dziecko teraz i w przyszłości.

Skupiając się na ROZWOJU, WYCHOWANIU I EDUKACJI proponujemy zaangażowanie w ten proces na każdym jego poziomie rodziców i opiekunów. Najważniejszą zasadą, która musi być przyjęta przez wszystkie środowiska wywierające wpływ na dziecko, jest **zasada spójności oddziaływań** i przyjęcie jako podstawy wszelkiego działania wartości dobra, piękna, prawdy, a także szacunku, mądrości, miłości, wytrwałości, współpracy

i współdziałania oraz dążenia do stawania się lepszym człowiekiem. Nie będzie to możliwe bez świadomości dobrych i złych skutków oddziaływań wychowawczych, które mają miejsce zarówno w domu, jak i w przedszkolu. Ponieważ rodzice, mając największe prawo decydowania o sposobie wychowania dziecka, są jednocześnie najbardziej narażeni na popełnianie błędów w tym obszarze, a zadaniem przedszkola jest wspierać rodziców w wychowywaniu dzieci – dlatego warto, aby treść tego rozdziału posłużyła zarówno jednym, jak i drugim do wspólnej analizy i uzgodnienia sposobów współpracy i wzajemnego wspierania się.

1.3. Edukacja jako nauczanie i uczenie się w ramach wspierania wielokierunkowej aktywności dziecka oraz zindywidualizowanych oddziaływań nauczycieli, specjalistów i rodziców

Uczenie się jest procesem bardzo złożonym. Jest ono opisane jako „zdolność konsekwentnego i wytrwałego uczenia się, organizowania własnego procesu uczenia się, w tym poprzez efektywne zarządzanie czasem i informacjami, zarówno indywidualnie, jak i w grupach. (...) Kompetencja ta obejmuje świadomość własnego procesu uczenia się i potrzeb w tym zakresie, identyfikowanie dostępnych możliwości oraz zdolność pokonywania przeszkód w celu osiągnięcia powodzenia w uczeniu się. Kompetencja ta oznacza nabywanie, przetwarzanie i przyswajanie nowej wiedzy i umiejętności, a także poszukiwanie i korzystanie ze wskazówek. Umiejętność uczenia się pozwala osobom nabyć umiejętność korzystania z wcześniejszych doświadczeń w uczeniu się i ogólnych doświadczeń życiowych w celu wykorzystywania i stosowania wiedzy i umiejętności w różnorodnych kontekstach – w domu, w pracy, a także w edukacji i szkoleniu. (...) Kluczowymi czynnikami w rozwinięciu tej kompetencji u danej osoby są motywacja i wiara we własne możliwości”.[8]

„Niezbędna jest zdolność do określania i wyznaczania celów, motywowania się oraz rozwijania odporności i pewności, by dążyć do osiągania sukcesów w uczeniu się przez całe życie. Nastawienie na rozwiązywanie problemów sprzyja zarówno procesowi uczenia się, jak i zdolności do pokonywania przeszkód i do radzenia sobie ze zmianami. Obejmuje to chęć wykorzystywania wcześniejszych doświadczeń w uczeniu się i doświadczeń

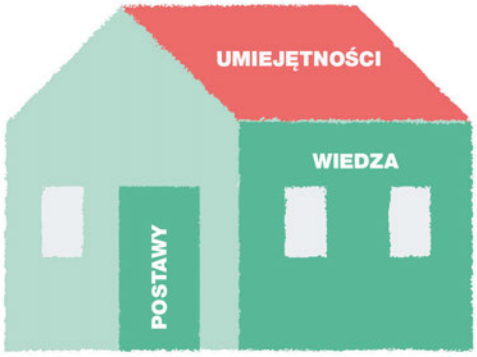

[8] Zalecenie Parlamentu Europejskiego i Rady z 18 grudnia 2006 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie (2006/962/WE).

życiowych, a także ciekawość w poszukiwaniu możliwości uczenia się i rozwijania w różnorodnych sytuacjach życiowych."[9]

Za Barbarą Dudel (2014), na potrzeby tego programu, na etapie wychowania przedszkolnego i realizacji jego celu głównego, czyli wspierania **całościowego rozwoju dziecka, realizowanego przez proces opieki, wychowania i nauczania – uczenia się**, przyjmuje się trzy cechy główne kompetencji uczenia się: **wiedza, umiejętności, postawy**.

Zakłada się, że w efekcie takiego wsparcia dziecko osiąga dojrzałość do podjęcia nauki na pierwszym etapie edukacji.

W zakresie wiedzy dziecko:

- zdobywa informacje o swoich silnych i słabych stronach oraz sposobach uczenia się, które sprawiają mu najwięcej przyjemności, satysfakcji i dostarczają sukcesu,
- zdobywa informacje o celach, w stawianiu których pomagają mu nauczyciel i rodzice oraz specjaliści, związanych z uczeniem się, oraz o wiedzy, umiejętnościach niezbędnych do ich osiągnięcia na poziomie zgodnym z potrzebami rozwojowymi i edukacyjnymi,
- zdobywa informacje o tym, w jaki sposób i od kogo może czerpać wsparcie w sytuacjach problemowych, związanych m.in. z własną aktywnością poznawczą.

W zakresie umiejętności dziecko:

- zdobywa sprawności i przygotowuje się do nauki czytania, pisania oraz liczenia,
- doświadcza sytuacji i konsekwencji w zakresie wytrwałości w uczeniu się rozumianej jako podejmowanie kolejnych prób rozwiązania problemu, koncentracji na dłuższy czas oraz w podejmowaniu prób krytycznej refleksji na temat celowości uczenia się z pomocą nauczyciela i rodzica,
- doświadcza pierwszych prób poświęcania czasu zarówno na samodzielną naukę, np. przez gry, zabawy, ćwiczenia, charakteryzującą się dążeniem do samodyscypliny rozumianej jako próby zadbania o to, aby kończyć rozpoczętą pracę, jak i na wspólną pracę w ramach procesu uczenia się, czerpania korzyści z różnorodności grupy oraz dzielenia się nabytą wiedzą i umiejętnościami – podejmowanie prób współdziałania i współpracy,
- wykorzystuje technologie informacyjne i komunikacyjne (w grupach pięcio- i sześcioletnich) jako narzędzie, które może być przydatne w poszukiwaniu rozwiązań problemów, prowadzeniu obserwacji oraz innych formach aktywności z zachowaniem odpowiednich proporcji czasowych dotyczących spędzania przez dziecko czasu przed monitorem komputera lub tabletu,
- poszukuje, zdobywa, przetwarza i przyswaja nową wiedzę i umiejętności,
- z pomocą nauczycieli, specjalistów i rodziców podejmuje próby zarządzania swoimi wzorcami: rozwiązywania problemów, w ramach których dziecko korzysta z nabytej wiedzy, tworzenia sytuacji problemowych i zadaniowych dla innych, tworze-

[9] Zalecenia Rady UE z dnia 22 maja 2018 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie (Tekst mający znaczenie dla EOG) (2018/C 189/01).

nia, kreowania, wymyślania z próbami świadomego korzystania z nabytych doświadczeń i umiejętności,
- nabywa z pomocą nauczycieli i rodziców umiejętność oceniania swojej pracy oraz, w razie potrzeby, szukania rady, informacji i wsparcia przez stosowanie samooceny w formie symboli, obrazków tematycznych lub innych form,
- z pomocą nauczyciela i rodziców dokonuje prób refleksji na temat celu uczenia się, zwłaszcza w dłuższej perspektywie czasowej próbuje odpowiedzieć na pytania: „Co już wiem? Co już potrafię?".

W zakresie postaw dziecko:
- jest wspierane przez nauczycieli i rodziców w podtrzymywaniu motywacji i wiary we własne możliwości w zakresie uczenia się i osiągania sukcesów w tym procesie przez całe życie,
- jest wzmacniane w postawie nastawienia na rozwiązywanie problemów, nie boi się problemów, nie frustruje się poniesioną porażką, podejmuje kolejne próby poradzenia sobie z poniesioną porażką; sprzyja to zarówno uczeniu się, jak i zdolności do samorozwoju oraz pokonywania przeszkód,
- z pomocą nauczyciela i rodziców korzysta z własnych i cudzych życiowych doświadczeń,
- doświadcza wartości nabytych umiejętności w codziennym życiu – czynnościach, sytuacjach, zabawach tematycznych nawiązujących do realnych doświadczeń i sytuacji.[10]

Bardzo ważnym elementem procesu uczenia się jest osobowość człowieka. Nauczyciel powinien uwzględnić model Wielkiej Piątki[11], w którym cecha taka jak „sumienność" wraz ze składowymi została przyjęta jako jeden z najważniejszych elementów związanych z efektywnością kształcenia.

Angela Duckworth (2016) podkreśla znaczenie wyjątkowego połączenia pasji i długoterminowej wytrwałości, Walter Mischel (2015) – samokontroli, Carol Dweck (2016) pisze o pracowitości i długoterminowym planowaniu, Philip Zimbardo (2009) o przyszłościowej perspektywie czasu – wszystkie te cechy należy traktować jako kierunek przyjętych oddziaływań na dziecko w ramach współpracy nauczycieli i rodziców, którzy coraz częściej podkreślają deficyt w motywacji dzieci do uczenia się.

Informacje dotyczące wzmacniania tzw. motywacji wewnętrznej wypunktował zespół badaczy pod kierunkiem Carol Dweck. Z ich pracy wynika jednoznacznie, że rodzice i nauczyciele mają istotny wpływ na **wzrost nastawienia na rozwój u dzieci, „chwaląc je**

[10] B. Dudel, *Istota i rodzaje kompetencji kluczowych* [w:] J. Uszyńska-Jarmoc, B. Dudel, M. Głoskowska-Sołdatow (red.), *Rozwijanie kompetencji kluczowych uczniów w procesie edukacji wczesnoszkolnej*, Impuls, Kraków 2014, s. 13–26.

[11] Wielka Piątka (ang. *Big Five*) – pięcioczynnikowy model osobowości (w skrócie PMO), Paula Costy i Roberta McCrae, obejmuje pięć czynników osobowości: neurotyczność, ekstrawersję, otwartość na doświadczenie, ugodowość i sumienność [w:] A. Beauval, A. Gałdowa (red.): *Klasyczne i współczesne koncepcje osobowości. Czynnikowe ujęcie osobowości. Osobowość w świetle różnic indywidualnych*, Wyd. UJ, Kraków, s. 17)

za wysiłek i wytrwałość (a nie za inteligencję), opowiadając im historie sukcesu znanych i powszechnie szanowanych osób, które podkreślają ciężką pracę i pasję poznawczą. Ważne jest także uzmysłowienie dzieciom funkcji mózgu jako narzędzia uczenia się."[12]

Nauczyciel i rodzice muszą dążyć do tego, aby kształtować u dziecka **nastawienie na rozwój**. Musi się to odbywać w sojuszu przedszkole – dom rodzinny dziecka lub inne środowisko wychowawcze, które zastępuje dom.

Dziecko nie może być w domu napominane lub karane za brak efektów „uczenia się", np. pisaniem szlaczków czy trenowaniem czytania, a w przedszkolu dowiadywać się, że czytanie to przygoda, przyjemność, wędrówki wyobraźni.

Dodatkowo, przesadne skupianie się na efektach uczenia się, które zaczyna się w grupach starszych w przedszkolu, prowadzi do wyścigu, w którym nie liczy się uczenie się i dążenie do rozwoju, ale trening wąsko pojętych umiejętności podlegających pomiarowi dydaktycznemu. Wtedy nie może być mowy ani o motywacji wewnętrznej, ani o kształtowaniu umiejętności uczenia się, a jedynie o wysiłku. „Nawet jeśli rodzice nie winią szkoły za niepowodzenia, to, koncentrując się wyłącznie na efektach końcowych, a nie na procesie uczenia się dziecka, zaszczepiają w nim przekonanie o stałości inteligencji."[13]

Odnosząc się do rzeczywistości funkcjonowania dziecka w procesie uczenia się na co dzień, C. Dweck pisze: „Prawdopodobnie najczęstszym błędem jest po prostu zrównanie nastawienia na rozwój z wysiłkiem. Oczywiście, wysiłek jest kluczem do osiągnięć, ale nie jest to jedyna rzecz. Uczniowie muszą próbować nowych strategii [...]. Musimy również pamiętać, że wysiłek jest środkiem do osiągnięcia celu [...]".[14]

Przyjmując powyższe założenia, nauczyciel znajdzie w programie wiele wskazówek, praktycznych porad lub narzędzi, które pozwolą mu wspierać rozwój dziecka. Ważne jest, żeby planując działania mające wpływ na zrównoważony rozwój dziecka, pamiętać o trzech aspektach i – celowo, planowo oraz świadomie – wykorzystać je we współpracy nauczycieli wychowawców i rodziców.

KLUCZ: „JA" DZIECKA – pomaga w uświadamianiu sobie i nazywaniu emocji, stanów fizycznych, odkrywaniu i rozumieniu własnych lęków, uczuć i stanów w różnych sytuacjach

KLUCZ: RELACJE Z INNYMI LUDŹMI – pomaga w nawiązywaniu relacji, podtrzymywaniu więzi, rozumieniu zachowań i uczuć innych osób

KLUCZ: SPRAWSTWO – sposób na stworzenie podstaw dla procesów uczenia się dziecka.

Program, począwszy od trzylatka, zakłada, że nauczyciel, wywierając wpływ na dziecko i organizując mu odpowiednie warunki aktywności, spiralnie stymuluje rozwój umie-

[12] K. Haimovitz, C.S. Dweck, *What Predicts Children's Fixed and Growth Intelligence Mind-Sets? Not Their Parents' Views of Intelligence but Their Parents' Views of Failure*, „Psychological Science" first published on April 25, 2016.
[13] jw.
[14] jw.

jętności dziecka, angażując w ten proces zarówno mechanizmy uczenia się każdego dziecka, jak i wszystkie czynniki środowiskowe, w których dziecko funkcjonuje, dzięki czemu mamy do czynienia ze spójnym systemem oddziaływań nauczyciela, a także rodziców zgodnie z potrzebami i możliwościami psychofizycznymi i edukacyjnymi małego dziecka.

Wszystko, co proponujemy w programie, zmierza do wprowadzenia w przedszkolu **systemu wychowania kształtującego**, czyli takiego nastawienia na rozwój, wychowanie i edukację dziecka, które polega na świadomym i aktywnym towarzyszeniu dziecku, wspieraniu go w doświadczaniu świata i siebie, stawianiu mu wymagań na miarę jego możliwości, a zarazem dawaniu mu poczucia bezpieczeństwa psychicznego i fizycznego w każdym momencie życia.

Jednym z kluczowych elementów tego systemu jest **samoocena**, do której wdrażamy dziecko od najmłodszych lat. W myśl słów Janusza Korczaka, którego pedagogika wychowania towarzyszy nam i inspiruje koncepcję wychowania kształtującego: „Pozwól dzieciom błądzić i radośnie dążyć do poprawy”[15] – samoocena jest jednym z najważniejszych elementów procesu uczenia się. Dziecko, wskazując lub rysując przy specjalnie dobranych ćwiczeniach odpowiedni symbol – buźkę, niejako nazywa swój stosunek emocjonalny do zadania lub problemu, z którym musiało się zmierzyć. Dzięki tej czynności uczymy dziecko świadomego odnoszenia się do tego, co w procesie uczenia się jest dla niego łatwe, przyjemne, satysfakcjonujące (co lubi) lub do tego, co jest dla niego zbyt trudne, nieprzyjemne i nie dostarcza mu radości z podejmowanego wysiłku (czego nie lubi). Dwie buźki – wesoła i smutna – są początkiem procesu nauki myślenia dziecka o tym, co robi, jaki to ma sens, jaki jest jego stosunek do tego, co robi, i w jaki sposób może się zachować, kiedy ma trudność lub problem – buźki symbolizują emocje, a to najprostszy język dziecka wyrażający jego stosunek do czegoś lub kogoś.

Dla nauczyciela to pierwszy krok do rozwijania u dzieci tzw. metauczenia się, które zostało wpisane do podstawy programowej wychowania przedszkolnego i stanowi bardzo duże wyzwanie w praktyce.

„Samoocenki” zakreślane przez dzieci to działanie, którego następstwem jest udzielanie dziecku przez nauczyciela informacji zwrotnej w formie dostosowanej do jego możliwości percepcyjnych. To początki wychowania kształtującego, którego kontynuacją w szkole jest ocenianie kształtujące. W procesie tym muszą aktywnie uczestniczyć zarówno nauczyciele, jak i rodzice – dlatego dodatkowe wskazówki lub pomoce służące wdrażaniu wychowania kształtującego znajdują się w niniejszym programie wychowania przedszkolnego.

Celowe i planowe wytworzenie nowej tendencji w wychowaniu przedszkolnym współczesnego dziecka i wspieraniu współczesnej rodziny – **wychowania kształtującego** – polega na: uwzględnieniu w planowaniu dydaktycznym najnowszych odkryć dotyczących pracy mózgu i wprowadzeniu planowania opartego na metodach projektowych charakterystycznych dla pracy przedszkola (od wprowadzenia w dany obszar świata

[15] J. Korczak, *Dzieła*, tom 7.: *Jak kochać dziecko. Dziecko w rodzinie.* Oficyna Wydawnicza Latona, Warszawa 1993, s. 19.

po pokazywanie efektów swojej pracy), a także na planowym, konsekwentnym i celowym włączaniu domu rodzinnego w procesy wspierania rozwoju i edukacji. Nie może być mowy o uczeniu się dziecka i nauczaniu go, jeśli nie będzie miało stabilizacji, a środowisko, w którym się wychowuje, nie będzie dostarczało mu pozytywnych warunków do rozwoju.

Do programu zostały stworzone materiały edukacyjne, w których rozwiązania metodyczne i dydaktyczne opierają się na koncepcjach i wynikach badań uznanych polskich i zagranicznych autorytetów w dziedzinie psychologii, pedagogiki i logopedii. Ponadto nauczyciel ma do dyspozycji propozycje zajęć dziennych oraz specjalnie dobrane teksty, których biblioterapeutyczny charakter ma za zadanie wzmacniać warsztat pracy najbardziej doświadczonych nauczycieli przedszkola, a także materiały dla rodziców i opiekunów pomagające im rozpoznać właściwą drogę wspierania dziecka w całościowym rozwoju. Nauczyciel ma do dyspozycji m.in.:

- zestawy zabaw ruchowych, muzykę i ćwiczenia relaksacyjne; zabawy i gry, w których dziecko uczy się rozpoznawać swoje emocje,
- materiały rozwijające umiejętność uczenia się, samoocenę, karty aktywności, ćwiczenia dotyczące rozpoznawania emocji, propozycje zajęć rozwijających emocje,
- zestawy kart grupowych, których celem jest m.in. rozwijanie kompetencji społecznych, np. współdziałania, wzmacnianie poczucia sprawstwa, rozwijanie umiejętności komunikacji w grupie, planowania, podziwiania efektów wspólnego dzieła oraz wiele innych,
- bajki psychoedukacyjne, których zadaniem jest dostarczanie dziecku wsparcia w trudnych sytuacjach, wzmocnienia w przeżywaniu trudnych emocji oraz tłumaczeniu tego, co jeszcze jest niewytłumaczalne w otaczającym je świecie.

Program jest napisany na podstawie najnowszych wyników badań psychologicznych i pedagogicznych dotyczących edukacji małego dziecka. Łączy w sobie założenia wynikające z rozwoju dziecka w wieku przedszkolnym z założeniami przyjętymi w obowiązującej podstawie programowej i sposobami uczenia się określonymi na podstawie badań w Polsce i na świecie, a także opiera się w znacznym stopniu na modelu profilu absolwenta sformułowany przez Instytut Badań Edukacyjnych jako nowy sposób podejścia do wspierania rozwoju i uczenia się każdego dziecka w zakresie kompetencji fundamentalnych, przekrojowych oraz sprawczości.

Rozwiązania metodyczne i dydaktyczne opierają się na koncepcjach i wynikach badań uznanych autorytetów, takich jak: prof. dr hab. Anna Brzezińska, prof. dr hab. Jagoda Cieszyńska, prof. dr hab. Marta Bogdanowicz, prof. dr hab. Edyta Gruszczyk-Kolczyńska, prof. Zbigniew Semadeni, dr hab. Katarzyna Krasoń oraz prof. Graham Nuthall, prof. Robert i Elizabeth Bjork, prof. Angela Duckworth, Lew Wygotski, Erik Erikson, Carol S. Dweck.

Główne założenia programu przyjęte do planowania procesów metodycznych:

- układ treści nawiązuje do kalendarza,
- stosowanie odpowiednich środków dydaktycznych oraz kart aktywności charakte-

ryzujących się przejrzystością grafiki, odpowiednią gramaturą papieru, a na poziomie merytorycznym zawierających ćwiczenia możliwe do wykonania na wielu poziomach trudności,
- nawiązanie do systemu integracji treści zgodnie ze „strefą najbliższego rozwoju",
- włączenie obserwacji pedagogicznej i diagnozy w proces wspierania edukacji dzieci,
- „wychowanie kształtujące" z elementem samooceny dokonywanej przez dziecko,
- nowatorskie podejście do uczenia matematyki, a równocześnie przywrócenie podstaw logiki i dziecięcego filozofowania (klocki logiczne, zbiory i działania na zbiorach, czynnościowe nauczanie matematyki),
- sojusz metod w uczeniu się i nauczaniu czytania z naciskiem na czytanie od najmłodszych lat,
- łączenie nauki czytania z nauką pisania na poziomie propedeutycznym,
- nacisk na edukację językową i literacką, w tym również poetycką, oraz edukację historyczną i patriotyczną,
- elementy bajkoterapii i rysunek dziecka jako sposób na komunikację z dzieckiem oraz wsparcie obserwacji pedagogicznej w zakresie czynników środowiskowych mających wpływ na funkcjonowanie dziecka,
- wspieranie rozwoju fizycznego jako łącznika między potrzebami emocjonalno-społecznymi (zabawy ruchowe, gry, zawody sportowe, rytmika, muzyka) a rozwojem poznawczym dziecka ze szczególnym uwzględnieniem percepcji, motoryki i koordynacji ruchowej,
- budowanie u dzieci poczucia sprawstwa i wiary w to, że mogą się rozwijać, odnosić sukcesy, kierować swoim uczeniem się,
- tworzenie takiego środowiska edukacyjno-wychowawczego oraz klimatu społecznego i komunikacji, dzięki którym każde dziecko odkrywa w bezpieczny dla siebie sposób, że błędy to okazja do nauki, a nie powód do wstydu,
- wzmacnianie motywacji dzieci, dzięki czemu będą się uczyć dla radości rozwoju, nie dla pochwał czy nagród.

1.4. Rozwijanie kompetencji kluczowych w przedszkolu jako podstawa rozwoju umiejętności uczenia się przez całe życie[16] z uwzględnieniem metodologii STEAM

W czasie pobytu w przedszkolu każdy wychowanek doświadcza wielu aktywności, które stanowią podstawę rozwoju **kompetencji rozumienia i tworzenia informacji**. Jednym z najbardziej naturalnych, a zarazem istotnych elementów tego procesu jest wskazana w podstawie programowej alfabetyzacja polegająca m.in. na rozwijaniu ciekawości po-

[16] Informacje o kompetencjach kluczowych zgodne z Zaleceniami Rady Unii Europejskiej z dnia 22 maja 2018 r. w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie (2018/C 189/01).

znawczej poprzez odkrywanie w zabawie wszystkich liter polskiego alfabetu – 32 znaki. Alfabetyzację powinno poprzedzać czytanie obrazków, symboli, a także znaków.

Początkowo dziecko ma do czynienia z czytaniem obrazków tematycznych, np. obrazków ilustrujących zasady zachowania, a na kolejnych etapach obrazków atematycznych, następnie symboli i znaków abstrakcyjnych, których znaczenie jest umowne. Dzieje się to również poprzez zachęcanie dziecka do nauki czytania prostych wyrazów, zdań, tekstów, doświadczaniu radości z możliwości zabawy wyrazami, zdaniem i tekstem, a także poznawaniu literatury dziecięcej, zabaw w kodowanie i dekodowanie. Szczególnie wartościowym elementem tego procesu jest rozwijanie pamięci słuchowej, wzrokowej, słuchania ze zrozumieniem, umiejętności opowiadania historyjek lub wskazywania obrazków pasujących do usłyszanych fragmentów tekstu. Ważne jest, aby każde dziecko miało możliwość rozwijania się w swojej strefie najbliższego rozwoju poprzez przygotowywanie dla całej grupy zabaw i ćwiczeń o charakterze wielopoziomowym, tak aby każde dziecko odnosiło sukces na miarę swoich możliwości, a rozumienie i przetwarzanie informacji było dla niego czymś naturalnym, połączonym z zabawą i odkrywaniem nowych nieznanych obszarów swoich możliwości oraz płynącej z tego radości.

Dziecko przedszkolne buduje **kompetencje w zakresie wielojęzyczności** m.in. wtedy, gdy:

- bierze udział w różnych formach aktywności, w tym w zabawach prowadzonych w języku obcym, np. zabawie w „rysowanie po angielsku", „mycie rąk po angielsku";
- słucha – w kontekście umożliwiającym naturalne rozumienie komunikatu – wypowiedzi różnych osób, a także nagrań, słuchowisk, audycji, czytania literatury dziecięcej w języku obcym, np. historyjki obrazkowe;
- podejmuje próby rozmowy z zastosowaniem zwrotów grzecznościowych w innych językach;
- uczestniczy w sytuacjach komunikacyjnych, uroczystościach, zabawach dydaktycznych i swobodnych prowadzonych w języku obcym; korzysta z różnych zasobów w językach obcych, tj. książki, czasopisma dla dzieci, nagrania, słuchowiska.

Kompetencje matematyczne oraz kompetencje w zakresie nauk przyrodniczych, technologii i inżynierii na etapie wychowania przedszkolnego są kształtowane poprzez rozwijanie i wykorzystywania myślenia matematycznego i logicznego w celu rozwiązywania problemów wynikających z codziennych sytuacji. Elementami możliwymi do realizacji w przedszkolach są zabawy i kierowane sytuacje wspierające opanowanie i stosowanie wiedzy dostępnej dziecku, przy wykorzystaniu sposobów i metod objaśniających świat społeczny i świat przyrody. Szczególnie istotne są działania związane z eksperymentowaniem, sprawdzaniem, powtarzaniem procedur i instrukcji oraz weryfikowaniem wiedzy i odnoszeniem jej do codziennych sytuacji, które dziecko zna i w których może dokonywać uogólnień i uszczegółowień.
Dziecko przedszkolne buduje kompetencje matematyczne i podstawowe kompetencje naukowo-techniczne m.in. wtedy, gdy:

- określa pogodę i zna zjawiska atmosferyczne charakterystyczne dla każdej pory roku, bierze aktywny udział w prostych eksperymentach ukazujących prawa przyrody;
- poznaje wybrane środowiska przyrodnicze;
- zdobywa wiadomości o zwierzętach i roślinach, obserwuje je;
- obcuje z przyrodą podczas spacerów, wycieczek, zajęć terenowych;
- graficznie odtwarza wysłuchane rytmy (układa obrazki, figury geometryczne według instrukcji nauczyciela);
- przelicza przedmioty, szacuje, ile ich jest, aby w kolejnych etapach przeliczać przy użyciu rysunkowych symboli przedmiotów;
- przelicza zadaniowo w zakresie do 10, jak również potrafi tworzyć kolejne liczby do 20;
- podejmuje próby rozwiązywania prostych zadań z treścią m.in. z wykorzystaniem liczmanów;
- projektuje i tworzy konstrukcje wg własnego pomysłu, nadaje im znaczenie oraz przypisuje funkcje w celu rozwiązania problemów wynikających z przebiegu zabawy;
- wskazuje, ile przedmiotów należy usunąć ze zbioru lub dołożyć do zbioru, żeby miał on tyle elementów, ile wskazuje nauczyciel;
- zastępuje przedmioty do liczenia ich odpowiednikami, a w późniejszych okresach potrafi dokonać tej samej operacji na ich rysunkowych symbolach;
- zna pory dnia, pory roku, dni tygodnia, miesiące, potrafi posługiwać się prostymi kalendarzami graficznymi;
- obsługuje proste urządzenia i zna zasady ich działania.

Kompetencje cyfrowe są realizowane w przedszkolu poprzez działania zmierzające do sprawnego korzystaniu z nowoczesnych źródeł i nośników informacji. Dzieci podczas zabaw przedszkolnych poznają podstawy obsługi Internetu i prostych aplikacji edukacyjnych oraz nabywają świadomość zarówno korzyści płynących z użycia nowoczesnych technologii, jak i z zagrożeń.
Dziecko buduje kompetencje cyfrowe m.in. w sytuacjach, gdy:

- bierze udział w zajęciach z zastosowaniem sprzętu multimedialnego, dostępnych w placówce programów edukacyjnych i pakietów multimedialnych;
- poznaje urządzenia komunikacyjne – telefon, tablet – oraz sposoby bezpiecznego korzystania z tych urządzeń;
- podczas zajęć zdobywa wiedzę poprzez obserwację zachowania nauczyciela, który stosuje różne środki IT;
- bierze udział w planowaniu codziennych czynności z wykorzystaniem nowoczesnych technologii;
- otrzymuje od nauczyciela informacje o zasadach korzystania z nowoczesnych źródeł informacji;
- uczestniczy w aktywnościach ukierunkowanych na wykorzystanie zasobów internetowych do celów edukacyjnych i rekreacyjnych;

- gra w gry oparte na planowaniu, rozwiązywaniu problemów i selekcji informacji;
- podejmuje próby kodowania z wykorzystaniem znanych sobie aplikacji, klocków itp.;
- zna zasady użytkowania urządzeń mobilnych.

Kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się. Jest to proces wzbudzania motywacji do nauki, kształtowania umiejętności radzenia sobie z porażką, a także budowania świadomości uczenia się, szczególnie poprzez **wdrożenie dziecka do samooceny rozumianej jako umiejętności analizowania własnej pracy, szukania w efektach działań mocnych i słabych stron, uświadamiania sobie własnych możliwości i potencjału**. Zakres tej kompetencji możliwy do realizacji w przedszkolu obejmuje m.in. rozwijanie ciekawości świata, odkrywanie swoich zainteresowań, rozwijanie predyspozycji i zdolności poznawczych dziecka, kształtowanie pozytywnego obrazu siebie, rozwijanie samodzielności oraz odpowiedzialności za swoje działania, zachęcanie do bezpiecznego eksperymentowania i eksploracji środowiska przyrodniczego, społecznego i kulturalnego, udzielanie i przyjmowanie informacji zwrotnej, dokonywanie samooceny. Dodatkowo, w zakresie tej kompetencji są sytuacje, w których dziecko:

- zwraca uwagę na zmiany, jakie zachodzą w jego ciele wraz z upływem czasu oraz w sytuacjach codziennych (kiedy zmarznie, kiedy jest mu zbyt gorąco);
- ma okazję do oceny swoich możliwości podczas pracy grupowej, porównania swoich możliwości z możliwościami innych dzieci w grupie;
- bierze udział w czynnościach i zadaniach, które pozwalają na ocenę siebie;
- potrafi zająć postawę empatyczną wobec rówieśników i osób dorosłych;
- wie, jakie zachowania mogą urazić drugą osobę, i reaguje w sytuacjach, kiedy zauważa zachowania niepożądane;
- poszukuje różnych sposobów rozwiązywania konfliktów zgodnie z panującymi w grupie regułami.

Kompetencje obywatelskie w warunkach edukacji przedszkolnej to kształtowanie zdolności do stopniowego wychodzenia poza obszar rodziny. Zmierzają one do tworzenia warunków do pracy z innymi, pracy i współdziałania w grupie. Istotne jest zrozumienie przez dziecko obyczajów i sposobów funkcjonowania osób w różnych społeczeństwach i środowiskach, dostrzeganie różnorodności zachowań, a także stopniowo różnorodności postaw reprezentowanych przez rówieśników i osoby dorosłe.
Dziecko przedszkolne rozwija kompetencje społeczne i obywatelskie m.in. kiedy:

- dobrze orientuje się w swoim otoczeniu (zna imiona członków rodziny, zna swoje dane osobiste – nazwisko, adres, miejsce zamieszkania);
- przestrzega zasad i norm panujących w różnych grupach;
- uczestniczy w grach inicjowanych przez nauczyciela lub samo wymyśla i organizuje zabawy, zaprasza do nich inne dzieci;
- akceptuje i stosuje reguły obowiązujące w przedszkolu oraz w zabawach grupowych;
- samodzielnie i sumiennie wypełnia obowiązki (dyżurny);

- jest gotowe do niesienia pomocy i korzysta z pomocy oferowanej mu podczas trudności i problemów, np. bierze udział w akcjach wolontariatu;
- odwiedza miejsca pamięci narodowej i rozumie ich znaczenie oraz sens swojej obecności w tych miejscach.

Przedsiębiorczość w wychowaniu przedszkolnym jest rozumiana jako zdolność do wcielania pomysłów w czyn. Do budowania tej kompetencji należy zaliczyć działania zmierzające do rozwoju poczucie sprawstwa, kształtowania odpowiedzialności za podejmowane decyzje oraz uwzględnianie społecznych kontekstów warunkujących możliwe działania. Istotne jest kształtowanie umiejętności planowania działań i konsekwentnego ich realizowania np. praca metodą projektu edukacyjnego oraz uczestnictwo w wydarzeniach, programach i akcjach tematycznych. Kompetencja ta jest kształtowana wielopłaszczyznowo, jej elementy są obecne podczas wszystkich działań edukacyjnych, wychowawczych i opiekuńczych, w których uczestniczy dziecko. Istnieje ścisły związek pomiędzy tą kompetencją a składowymi kompetencji obywatelskich.

Kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej. Dziecko objęte wychowaniem przedszkolnym rozwija się w obszarze tej kompetencji poprzez obcowanie z: literaturą, teatrem, filmem, tańcem, muzyką, architekturą, oraz uczestnictwo w zajęciach związanych ze sztuką, szukanie własnych form wyrażania siebie, śpiewanie piosenek, recytację, rysowanie, malowanie, lepienie, rzeźbienie, tworzenie konstrukcji, przekształcanie, oglądanie i tworzenie sztuki.

Rozwój kompetencji kluczowych z wykorzystaniem projektów STEAM

Jak podkreśla w swoim poradniku metodycznym dotyczącym edukacji STEAM[17] w przedszkolu Anna Stalmach-Tkacz: Wprowadzenie STEAM do programu pozwala pracować tą metodą i wykorzystywać jej cały potencjał. Potencjał ten polega na łączeniu ze sobą pięciu obszarów: nauki, technologii, inżynierii, sztuki i matematyki. Dzieci pracują niestandardowo, dobierając się w grupy, pracują metodą projektu, dzięki której w naturalny sposób mają szansę odnaleźć indywidualną ścieżkę rozwoju. Dzięki STEAM dziecko nie tylko projektuje np. własną przestrzeń, pojazdy, urządzenia, budowle, konstrukcje, obrazy, zabawki, ale przede wszystkim dzięki odpowiedniemu środowisku uczenia się (przestrzeni STEAM-owych w postaci kącików – STEAM-LABÓW) ma szansę myśleć naukowo, prowadzić własne badania, rozwiązywać problemy, formułować wnioski i rozwijać swoje myślenie w sposób twórczy oraz kreatywny. Osadzenie dzieci w wieku przedszkolnym w przestrzeni, która daje możliwość tak szerokiego spektrum naturalnej aktywności i zaspokajania ciekawości poznawczej, wyzwala postawę odpowiedzialności, poczucia sprawstwa oraz satysfakcji z własnych dokonań.

[17] Anna Stalmach-Tkacz, *DRUŻYNA STEAM, czyli STEAM-owe przedszkolaki w przedszkolu przyszłości. Model edukacji STEAM dla wychowania przedszkolnego – poradnik metodyczny dla nauczycieli*, Fundacja EdTechPoland, Warszawa 2023, s. 6.

ETAPY POSTĘPOWANIA METODYCZNEGO

10 KROKÓW REALIZACJI PROJEKTU – na podstawie STEAM-owego DEKALOGU[18]

KROK PIERWSZY – wskazanie problemu, koniecznie z udziałem dzieci. Warto zwrócić uwagę uczestników projektu, eby problem dotyczył jakiegoś codziennego wyzwania, z którym muszą sobie radzić – STEAM próbuje wykorzystać naukę w celu tworzenia rozwiązań dla autentycznych, codziennych problemów. Skupiamy się tutaj na wskazaniu, sformułowaniu, a bywa, że również odnalezieniu problemu, który będziemy rozwiązywać. Nauczyciel może mieć przygotowane własne propozycje, nad którymi dzieci np. będą głosować. Warte uwagi jest również skupienie się na takich zagadnieniach, które stanowią doświadczenia i efekty opisane w podstawie programowej.

KROK DRUGI – powołanie zespołu, np. DRUŻYNY STEAM. Z pomocą nauczyciela dzieci dobierają się w grupy, a czasem są do nich przyporządkowane według określonego klucza, np. jednym z ważnych kryteriów są różne zainteresowania, zdolności i umiejętności członków zespołu.

KROK TRZECI – na tym etapie zespół tworzy koncepcję realizacji projektu, a w praktyce oznacza to, że uczestnicy np. poszukują odpowiedzi na pytania typu: *Po czym poznamy, że problem został rozwiązany? Co nam się przyda do rozwiązania problemu? Jak chcemy rozwiązać nasz problem? Kto będzie pełnił określone role, np. lidera? Kto przyjmuje na siebie określone zadania, czym każdy z nas będzie się zajmował w projekcie, za co będzie odpowiadał? Czy nasze działania powinniśmy podzielić na mniejsze etapy?* Ważne jest, aby nauczyciel pełnił rolę moderatora, doradzał, podsuwał pomysły do weryfikacji, wspierał w trudnościach, wzmacniał pochwałami, a także pomagał systematyzować pracę.

KROK CZWARTY – na tym etapie organizujemy wspólnie przestrzeń – miejsce, w którym będziemy pracować. Można to miejsce nazwać np. STEMOWYM KĄCIKIEM lub KĄCIKIEM AKTYWNOŚCI.

KROK PIĄTY to proces tworzenia. Dzieci w zespołach skupiają się nad swoimi projektami i tworząc, podejmują różnego rodzaju aktywności. Jedną z nich, szczególnie wartościową, jest eksperyment. Budują m.in. prototypy, poszukują odpowiednich narzędzi, materiałów, wprowadzają zmiany, komunikują się w zakresie koniecznych modyfikacji. Na tym etapie również uczą się, czym jest błąd i uczenie się na błędach, przeżywają porażki i uczą się je wykorzystywać w celu dokonywania poprawek.

---

[18] Anna Stalmach-Tkacz, *DRUŻYNA STEAM, czyli STEAM-owe przedszkolaki w przedszkolu przyszłości. Model edukacji STEAM dla wychowania przedszkolnego – poradnik metodyczny dla nauczycieli*, Fundacja EdTechPoland, Warszawa 2023, s.10-11.

KROK SZÓSTY polega na weryfikacji i sprawdzeniu efektów pracy. Dzieci podejmują wyzwanie przetestowania swoich rozwiązań – w tym momencie dochodzi również do ważnego etapu, na którym dziecko ma okazję dostrzec efekty swojego wysiłku i wspólnej pracy.

KROK SIÓDMY to wyciąganie wniosków. Dzieci mogą swoje wnioski zapisywać z pomocą nauczyciela lub za pomocą symboli, np. na przygotowanych wcześniej kartach obserwacji.

KROK ÓSMY to wprowadzanie zmian i modyfikacji na podstawie wyciągniętych wniosków.

KROK DZIEWIĄTY to pokaz i prezentacja dokonań.

KROK DZIESIĄTY wdrożenie przygotowanego przez dzieci rozwiązania do codziennego życia np. urządzenie nawadniające kwiaty zostanie zamontowane w doniczkach z kwiatami i będzie służyło jako ułatwienie pracy dyżurnych.

Przykładowy scenariusz projektu interdyscyplinarnego realizowanego według metodologii STEAM z uwzględnieniem planowania uniwersalnego

Temat zajęć: Zdrowy Ogród Małych Odkrywców

Grupa wiekowa: 5–6-latki.
Czas trwania: 1–2 dni, zgodnie z ramowym planem 3–4 zajęcia kierowane.
Miejsce: sala przedszkolna i ogród przedszkolny.

Cele ogólne: rozwijanie kompetencji w zakresie nauk przyrodniczych, technologii, inżynierii, sztuki i matematyki (STEAM), a szczególnie: wspieranie umiejętności obserwacji, analizy i wnioskowania oraz kształtowanie postaw proekologicznych.

Metody: zastosowanie zasad uniwersalnego projektowania w edukacji (UDL) poprzez różnorodne metody i formy pracy.

Cele szczegółowe. Dziecko:

- rozpoznaje i nazywa podstawowe części roślin,
- mierzy/szacuje i porównuje długości roślin,
- korzysta z prostych narzędzi technologicznych, np. lupa, tablet z aplikacją edukacyjną,
- tworzy prace plastyczne inspirowane obserwacjami przyrodniczymi,
- podejmuje próby prezentacji efektów swojej pracy.

Realizacja projektu wg dziesięciu kroków STEAM

1. Wskazanie problemu (15 min)

- Rozmowa kierowana: „Co to jest ogród? Jakie rośliny możemy w nim znaleźć?”
- Prezentacja multimedialna: obrazy różnych ogrodów i roślin, w tym ziół i kwiatów jadalnych.
- Identyfikacja problemu: Dzieci zauważają, że niektóre rośliny w ogrodzie przedszkolnym są zwiędłe.
- Sformułowanie pytania badawczego: „Jak możemy zadbać o nasze rośliny w ogrodzie, aby były zdrowe i piękne?”.

2. Powołanie zespołów – Drużyny STEAM (10 min)

- Tworzenie grup: Dzieci pod kierunkiem nauczyciela dobierają się w zespoły, uwzględniając różnorodność zainteresowań i umiejętności.
- Nadanie nazw drużynom, np. „Zielone Paluszki”, „Kwiatowe Duszki”, „Strażnicy Ogrodu”.

3. Tworzenie koncepcji projektu (15 min)

- Burza mózgów: Dzieci zastanawiają się, co mogą zrobić, aby poprawić kondycję roślin w ogródku i rozbudować go o nowe, zdrowe gatunki roślin, np. ziół lub warzyw.
- Planowanie działań: Każda drużyna określa, jakie działania podejmie, np. podlewanie, sadzenie nowych roślin, tworzenie etykiet.
- Przydział ról: W każdej drużynie wybierany jest lider, fotograf, ogrodnik i artysta.

4. Organizacja przestrzeni – Kącik Aktywności (20 min)

Przygotowanie stanowisk pracy: kącika ogrodniczego z narzędziami, kącika artystycznego z materiałami plastycznymi oraz kącika technologicznego z tabletami i lupami.

5. Proces tworzenia (25–35 min)

- Działania w ogrodzie: Dzieci sadzą nowe rośliny np. zioła, podlewają te, które już są, tworzą etykiety z nazwami roślin, przywiązują np. sadzonki pomidorów do tyczek.
- Doświadczenie edukacyjne: Obserwacja roślin przez lupy, porównywanie różnych gatunków, pomiary np. sznurkiem, porównywanie wysokości.
- Tworzenie prac plastycznych: Dzieci rysują np. pastelami lub pentelami lub malują farbami, lub wyklejają swoje ulubione rośliny, przyklejają zdjęcia, podpisy – tworzą plakaty promujące dbanie o ogród.

6. Weryfikacja i testowanie (35 min)

- Prezentacja działań: Każda drużyna przedstawia swoje działania i efekty pracy.
- Omówienie efektów: Dyskusja – pogadanka na temat tego, co udało się osiągnąć, a co można jeszcze poprawić.

7. Wyciąganie wniosków (15–20 min)
Refleksja: Dzieci, siedząc w kręgu na dywanie, dzielą się swoimi spostrzeżeniami na temat pracy zespołowej, napotkanych trudności i sposobów ich pokonania.

8. Wprowadzanie zmian i modyfikacji (10-15 min)
Planowanie dalszych działań: Dzieci proponują, jak mogą dalej dbać o ogród, np. regularne podlewanie, obserwacja wzrostu roślin, naturalne nawozy np. z pokrzyw, kawy, skórek z jabłek.

9. Pokaz i prezentacja dokonań (40 min)

- Wystawa prac: Zorganizowanie miniwystawy prac plastycznych i zdjęć z działań ogrodniczych. Dzieci, które są chętne, opowiadają o swoich pracach, o tym, co przedstawiają, odpowiadają na pytania z pomocą nauczyciela. Można zachęcić dzieci do wystąpień indywidualnych lub grupowych. Można również nagrać wypowiedzi dzieci i odtworzyć np. z wykorzystaniem rzutnika.
- Zaproszenie gości: Rodzice i inne grupy przedszkolne są zaproszeni do obejrzenia efektów projektu, odbywają spacer edukacyjny po ogrodzie oraz oglądają wystawę prac i zdjęć.

10. Wdrożenie rozwiązania do codziennego życia (ok. 5–15 min)
Utrwalenie nawyków: Dzieci ustalają dyżury podlewania roślin, kontynuują obserwacje i dbają o ogród na co dzień.

Materiały i narzędzia:
Przyrodnicze: lupy, konewki, doniczki, nasiona, ziemia.
Informatyczne: tablety z aplikacjami do identyfikacji roślin.
Matematyczne: linijki, sznurki, tyczki, miarki do mierzenia wzrostu roślin.
Techniczne: narzędzia ogrodnicze, np. łopatki, grabki.
Artystyczne: kredki, farby, papier – arkusze formatu A4, klej, nożyczki, taśma klejąca.

Wskazówki metodyczne:

- W zakresie dostosowania działań: Uwzględnij indywidualne potrzeby i możliwości dzieci, oferując różnorodne formy aktywności.
- W zakresie wspierania współpracy: Zachęcaj dzieci do dzielenia się pomysłami i wzajemnej pomocy, zachęcaj do samooceny i pozytywnej oceny koleżeńskiej –poszukiwania tego, co podoba się dzieciom w pracy ich kolegów i koleżanek.
- W zakresie budowania zaangażowania i wzmacniania motywacji: Stosuj pozytywne wzmocnienia, podkreślając nie tyle efekty co wysiłek dzieci (zgodnie z teorią wzrostową Carol Dweck), ich zaangażowanie radzenie sobie z porażką, podejmowanie kolejnych prób wykonania zadania. Celebruj sukcesy każdej drużyny.

ROZDZIAŁ 2.

Zintegrowane działania nauczycieli, specjalistów i rodziców w procesach wspierania rozwoju i edukacji dzieci z uwzględnieniem procesów indywidualizacji

2.1. Rola nauczycieli i specjalistów w realizacji programu

> *Jeśli umiecie diagnozować radość dziecka i jej natężenie, musicie dostrzec, że najwyższą jest radość pokonanej trudności, osiągniętego celu, odkrytej tajemnicy. Radość tryumfu i szczęście samodzielności, opanowania, władania.*[19]
>
> Janusz Korczak, *Jak kochać dziecko...*

Nauczyciel oraz specjaliści realizujący ten program to osoby, które w pełni angażują się w rozwój własny i starają się wykorzystać ten fakt we wszystkich działaniach na rzecz rozwoju dziecka. Zaciekawiają, proponują różne formy aktywności, angażują każde dziecko zgodnie z jego możliwościami, kreują sytuacje, w których wszyscy wychowankowie będą mogli odnieść sukces, a następnie umiejętnie podnoszą wymagania i wzmacniają dzieci w podejmowaniu kolejnych wyzwań, nie koncentrując się na ich słabościach, a na silnych stronach.

Ważne jest, aby nauczyciel dążył do rozwijania w dziecku elementarnych umiejętności samooceny, która stanowi początek rozwoju umiejętności uczenia się. Nie może być mowy o świadomym uczeniu się przez ucznia w szkole, jeśli w dziecku – szczególnie temu, które za chwilę ma przekroczyć próg szkolny, nie stworzymy przestrzeni i okazji do rozwoju umiejętności samooceny. Stosując samoocenę, nauczyciel pozyskuje informację zwrotną od dziecka i ma okazję w ramach prowadzonej obserwacji oraz monitorowania procesów rozwoju i edukacji dzieci poddać głębszej ocenie potencjał wychowanka oraz jego indywidualne potrzeby, do których następnie dostosowuje swoje działania. W tym przypadku nauczyciel widzi np. czy ocena, jakiej dokonuje dziecko, jest obiektywnie spójna z jego wnioskami na temat potrzeb i możliwości podopiecznego. Zarazem samo dziecko, doświadczając celowo, planowo i systematycznie możliwości refleksji na temat, co jest dla mnie trudne, co jest dla mnie łatwe, przyjemne, ma okazję stawić czoła problemom w sposób optymalnie racjonalny, pokazujący mu, że porażka, problem to nie jest koniec działania czy podejmowania prób, ale początek szukania nowych rozwiązań, nowych pomysłów, poszukiwania innych strategii.

Dzieci prowadzone w ten sposób uczą się rozwiązywać problemy z nastawieniem zadaniowym, w którym emocje są sojusznikiem, a nie wrogiem blokującym aktywność

[19] J. Korczak, *Jak kochać dziecko. Dziecko w rodzinie*, Instytut Książki, Warszawa 2012, s. 64.

poznawczą przez uczucie lęku, wstydu czy zażenowania. Nauczyciel, realizując ten program, musi szukać okazji, aby podczas prowadzonych z dziećmi rozmów pokazywać im sens wyciągania wniosków z popełnianych błędów, obniżać lęk przed ewentualną porażką i ukazywać wartość działania osoby, która odważnie zadaje pytania, szuka rozwiązań i nie boi się popełnić błędu oraz prosić o pomoc w każdej trudnej dla niej sytuacji.

W ten sposób nauczyciel osiągnie jeszcze jeden ważny cel – będzie kształtował w dzieciach wytrwałość, która umiejętnie wkomponowana w proces radzenia sobie z trudnościami, rozwiązywania problemów i poszukiwania rozwiązań pomoże dziecku nabyć siłę, której potrzebuje, aby się rozwijać i zdobywać wciąż nowe umiejętności.

W tym celu nauczyciel stwarza sytuacje wywołujące zaciekawienie i podtrzymuje zaciekawienie dziecka, pozostawiając czas na realizację rozpoczętych działań, dając mu przy tym okazję i prawo do porażki, błędu, uczucia frustracji i wspierając, kiedy ma zacząć jeszcze raz od nowa. Ważne jest, aby nauczyciel potrafił powstrzymać się od zbędnych zaleceń, oceniania, niepotrzebnego wyjaśniania i oczekiwania na takie zachowania, odpowiedzi lub efekty, które sam z góry założył. Powinien być otwarty na pomysły dzieci, a także gotowy do ich akceptacji, powinien też umieć zrezygnować z własnych koncepcji i wyjść naprzeciw oczekiwaniom wychowanków. Powinien zaobserwować i rozpoznać, kiedy dziecko wymaga wyjaśnienia, interwencji, poprowadzenia „za rękę", a kiedy należy się wycofać, przestać ingerować, a jedynie monitorować aktywność dziecka, które często możne próbować nowych, innych rozwiązań – niekoniecznie tych zakładanych przez nauczyciela.

Otwartość to także wrażliwość na potrzeby każdego dziecka i umiejętność ich zaspokajania stosownie do jego indywidualnych możliwości. To również przewidywanie nie tylko pozytywnych skutków oddziaływań wychowawczych, lecz także dostrzeganie możliwości występowania konfliktów i trudności w rozwoju.

Nauczyciel wychowania przedszkolnego musi być bardzo dobrym diagnostą, pełnić funkcję moderatora tego procesu, uwzględniając na każdym kroku wnioski z obserwacji pedagogicznych prowadzonych w przedszkolu, z rozmów z rodzicami i współpracy ze specjalistami oraz innymi pracownikami przedszkola. Powinien być opanowany, otwarty, empatyczny, dyskretny, życzliwy, szczery, a także wykazywać się cierpliwością, wytrwałością, poczuciem sprawiedliwości oraz uczyć swoich wychowanków szacunku dla drugiego człowieka.

Nauczyciel, który chce być dobrym wychowawcą, musi mieć ugruntowane poczucie własnej wartości oraz umiejętność autoprezentacji. To ułatwi mu nawiązanie współpracy i pozyskanie zaufania rodziców lub opiekunów dzieci. Ważne jest, aby obie strony procesu wychowawczego – dom rodzinny i przedszkole – nie stawiały sobie nawzajem zbyt radykalnych celów i wymagań, a także aby każdy nauczyciel podchodził do dziecka jak do partnera, któremu może wiele dać i razem z nim działać, a zarazem jak do kogoś, od kogo może bardzo wiele czerpać.

2.2. Rola i zadania rodziców w realizacji programu

Rodzina jest pierwszym i najważniejszym środowiskiem, w którym dziecko nie tylko uczy się nawiązywania i podtrzymywania relacji z innymi ludźmi, lecz przede wszystkim buduje swoją tożsamość, wiarę we własne możliwości oraz poczucie wartości. Wymagania, które rodzice stawiają dzieciom, przekładają się na efekty obserwowane w zachowaniach dzieci już od najmłodszych lat. Bardzo ważnym warunkiem, a zarazem zasadą, która obowiązuje, gdy w wychowaniu dziecka uczestniczą co najmniej dwa środowiska – dom i przedszkole – jest **zasada spójności oddziaływań**.

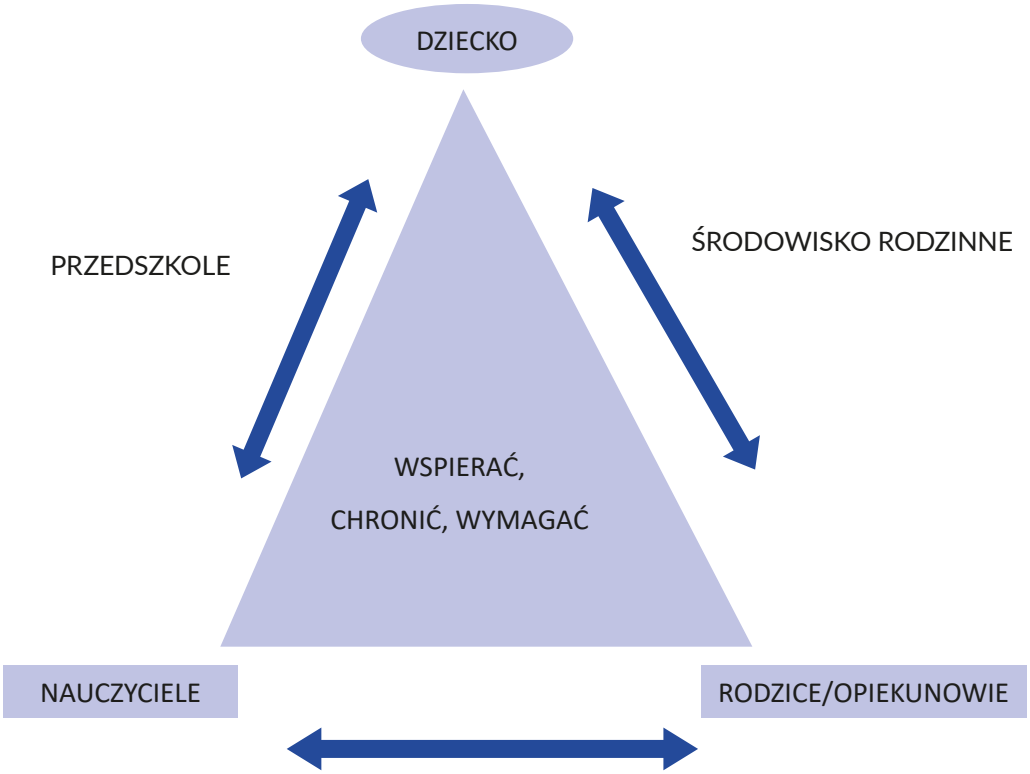

Schemat: Model współpracy i współdziałania nauczycieli i rodziców

Model współpracy z rodzicami zakłada otwartą, przyjazną i merytoryczną komunikację, która zapewnia dziecku poczucie bezpieczeństwa, wsparcie, odpowiedni sposób oddziaływania i spójność w podejściu do wspierania jego rozwoju. To rodzice i nauczyciele tworzą bezpieczną platformę współpracy (mimo wielu trudności i wyzwań), tak aby środowisko rodzinne nie było miejscem wyrażania głośnych, czasem pełnych emocji opinii na temat pracy nauczycieli w przedszkolu w obecności dziecka i odwrotnie – nauczyciele przed-

szkola nie komentują i nie oceniają w obecności dziecka zachowań lub braków w umiejętnościach wychowawczych, jakie ich zdaniem uwidaczniają się w postępowaniu rodziców. Dziecko jest zawsze w centrum działań, jakie są wspólnie podejmowane, a zadania, które wynikają z tych działań, to wspieranie dziecka w rozwoju i uczeniu się, ochrona przed przemocą w każdej formie i wymiarze oraz stawianie przed nim wymagań w celu rozwijania poczucia sprawstwa, uczenia się odpowiedzialności, wzmacniania motywacji, wytrwałości i radzenia sobie z trudnościami oraz wyzwaniami.

W ramach spójnych działań od rodziców oczekuje się:

- współpracy z nauczycielami i specjalistami prowadzącymi z dzieckiem zajęcia, żeby wszystkie działania w domu i przedszkolu wspierały dziecko w jego rozwoju, wychowaniu i edukacji,
- pełnego zaangażowania w komunikację z nauczycielami i specjalistami prowadzącymi zajęcia z dzieckiem we wszystkich formach kontaktu uzgodnionych z przedszkolem,
- zgody na uspójnienie metod wychowawczych, w tym również form nagradzania i karania dziecka, osiągniętej w wyniku porozumienia z przedszkolem,
- systematycznej pracy nad wdrożeniem w domu zasad ustalonych z nauczycielami i specjalistami pracującymi z dzieckiem w przedszkolu – wdrożenie kontraktu domowego,
- pełnego zaangażowania w komunikację z dzieckiem mającą na celu autentyczne i optymalne dla danej sytuacji rodzinnej uczestniczenie w życiu dziecka, poznanie jego problemów, spraw, pomysłów,
- jak najczęstszego czytania wspólnie z dzieckiem tekstów wybranych przez dziecko, polecanych przez przedszkole lub wybranych przez rodziców,
- aktywnego spędzania z dzieckiem czasu wolnego w formie wspólnie z nim ustalonej co najmniej raz w tygodniu,
- stawiania dzieciom wymagań na miarę ich możliwości, wspierania dzieci w próbach sprostania tym wymaganiom, wzmacniania ich przez wskazywanie mocnych stron dziecka i wzbudzanie w dziecku wiary we własne możliwości oraz poczucie sprawstwa,
- organizowania każdego dnia czasu i przestrzeni przeznaczonych tylko dziecku, w ramach których dziecko, według swoich potrzeb, będzie mogło rozmawiać z rodzicem na dowolny temat lub o sprawach dla niego ważnych,
- aktywnego uczestniczenia w procesach pomocy psychologiczno-pedagogicznej w zależności od rozpoznanych lub zdiagnozowanych potrzeb,
- dzielenia się z nauczycielami wnioskami z własnych obserwacji dotyczących zachowań i emocji dziecka oraz jego postępów lub trudności, które rodzic zauważa w środowisku domowym,
- nastawienia na konstruktywne rozwiązywanie problemów, dążenie do porozumienia i rozwiązywania konfliktów w sposób mający na celu obiektywne dobro dziecka,

- inicjowania działań i aktywności w grupie lub przedszkolu, które będą podejmowane we współpracy i porozumieniu z dyrekcją przedszkola, a zostaną ukierunkowane na tworzenie pozytywnego klimatu społecznego oraz ekosystemu przyjaznego uczeniu się dzieci.

ROZDZIAŁ 3.
Cele i zadania wychowania przedszkolnego

3.1. Cele i zadania wychowawczo-profilaktyczne

Wszystkie działania w zakresie oddziaływań wychowawczych i profilaktycznych są wynikiem współpracy, współdziałania oraz porozumienia między nauczycielami, specjalistami, domem rodzinnym dziecka oraz innymi osobami mającymi kontakt z dzieckiem, w tym również pracownikami niepedagogicznymi przedszkola. Wszystkie zmiany wymagane w programie w zakresie wychowania i profilaktyki powinny być uzgodnione z grupą rodziców tych dzieci, których te zmiany będą dotyczyły, z wyjątkiem sytuacji, gdy zmiany w zakresie wychowania i profilaktyki będą dotyczyć oddziaływań na terenie całego przedszkola – wtedy powinny być uzgodnione z radą rodziców.

Realizacja zadań wychowawczo-profilaktycznych odbywa się w każdym momencie w czasie bieżącej pracy z dziećmi oraz w ramach specjalnie przygotowanych spotkań, uroczystości, warsztatów, wycieczek, pokazów oraz innych form, w które optymalnie – jak to tylko możliwe – są angażowani rodzice i specjaliści oraz organizacje zajmujące się wspieraniem prawidłowego rozwoju dzieci.

Lista zadań wychowawczo-profilaktycznych wynikających z podstawy programowej wychowania przedszkolnego:

1. Wspieranie wielokierunkowej aktywności dziecka poprzez organizację warunków sprzyjających nabywaniu doświadczeń w obszarze fizycznym jego rozwoju.
2. Wspieranie wielokierunkowej aktywności dziecka poprzez organizację warunków sprzyjających nabywaniu doświadczeń w obszarze emocjonalnym jego rozwoju.
3. Wspieranie wielokierunkowej aktywności dziecka poprzez organizację warunków sprzyjających nabywaniu doświadczeń w obszarze społecznym jego rozwoju.
4. Wspieranie wielokierunkowej aktywności dziecka poprzez organizację warunków sprzyjających nabywaniu doświadczeń w obszarze poznawczym jego rozwoju.
5. Tworzenie warunków umożliwiających dzieciom swobodny rozwój, zabawę i odpoczynek w poczuciu bezpieczeństwa.
6. Zapewnienie prawidłowej organizacji warunków sprzyjających nabywaniu przez dzieci doświadczeń, które umożliwią im ciągłość procesów adaptacji oraz pomoc dzieciom rozwijającym się w sposób nieharmonijny, wolniejszy lub przyspieszony.

7. Wspieranie samodzielnej dziecięcej eksploracji świata zgodnie z indywidualnymi potrzebami i zainteresowaniami, zdolnościami i możliwościami.
8. Organizacja aktywności dzieci w zakresie treści dotyczących przeciwdziałania zagrożeniom, niebezpieczeństwom fizycznym i psychicznym, adekwatnych do poziomu rozwoju dziecka, jego możliwości percepcyjnych, wyobrażeń i rozumowania.
9. Wzmacnianie poczucia wartości, indywidualności, oryginalności dziecka oraz potrzeby tworzenia relacji osobowych i uczestnictwa w grupie.
10. Tworzenie sytuacji sprzyjających rozwojowi nawyków i zachowań prowadzących do samodzielności.
11. Tworzenie sytuacji sprzyjających rozwojowi nawyków i zachowań prowadzących do dbania o zdrowie.
12. Tworzenie sytuacji sprzyjających rozwojowi nawyków i zachowań prowadzących do dbania o sprawność ruchową i bezpieczeństwo.
13. Tworzenie sytuacji sprzyjających rozwojowi nawyków i zachowań prowadzących do dbania o bezpieczeństwo w ruchu drogowym.
14. Przygotowanie do rozumienia emocji, uczuć własnych i innych ludzi, realizowane m.in. z wykorzystaniem naturalnych sytuacji pojawiających się w przedszkolu oraz sytuacji zadaniowych, uwzględniających treści adekwatne do intelektualnych możliwości i oczekiwań rozwojowych dzieci.
15. Przygotowanie do dbania o zdrowie psychiczne, realizowane m.in. z wykorzystaniem naturalnych sytuacji pojawiających się w przedszkolu oraz sytuacji zadaniowych, uwzględniających treści adekwatne do intelektualnych możliwości i oczekiwań rozwojowych dzieci.
16. Tworzenie sytuacji edukacyjnych budujących wrażliwość dziecka, w tym wrażliwość estetyczną, w odniesieniu do wielu sfer aktywności człowieka: mowy, zachowania, ruchu, środowiska, ubioru, muzyki, tańca, śpiewu, teatru, plastyki.
17. Tworzenie warunków pozwalających na bezpieczną, samodzielną eksplorację otaczającej dziecko przyrody, stymulujących rozwój wrażliwości i umożliwiających poznanie wartości oraz norm odnoszących się do środowiska przyrodniczego, adekwatnych do etapu rozwoju dziecka.
18. Tworzenie warunków umożliwiających bezpieczną, samodzielną eksplorację elementów techniki w otoczeniu, konstruowania, majsterkowania, planowania i podejmowania intencjonalnego działania, prezentowania wytworów swojej pracy.
19. Współdziałanie z rodzicami, różnymi środowiskami, organizacjami i instytucjami, uznanymi przez rodziców za źródło istotnych wartości, na rzecz tworzenia warunków umożliwiających rozwój tożsamości dziecka.

20. Kreowanie sytuacji prowadzących do poznania przez dziecko wartości i norm społecznych, których źródłem jest rodzina, grupa w przedszkolu, inne dorosłe osoby, w tym osoby starsze.
21. Kreowanie oraz rozwijanie zachowań wynikających z wartości możliwych do zrozumienia na tym etapie rozwoju.
22. Realizacja treści wychowawczych uzgodnionych z rodzicami, wynikających z pojawienia się w otoczeniu dziecka zmian i zjawisk istotnych dla jego bezpieczeństwa i harmonijnego rozwoju.
23. Systematyczne wspieranie rozwoju mechanizmów uczenia się dziecka, prowadzące do osiągnięcia przez nie poziomu umożliwiającego podjęcie nauki w szkole.
24. Umożliwienie dziecku poznawania kultury i języka mniejszości narodowej lub etnicznej lub języka regionalnego – kaszubskiego.
25. Tworzenie sytuacji edukacyjnych sprzyjających budowaniu zainteresowania dziecka językiem obcym nowożytnym, chęci poznawania innych kultur.

3.2. Cele i zadania edukacyjne, czyli jak stymulować sferę najbliższego rozwoju dziecka

Cele i zadania edukacyjne są określone – zgodnie z obowiązującą podstawą programową wychowania przedszkolnego – w czterech sferach: fizycznej, emocjonalnej, społecznej, poznawczej. Cele i zadania edukacyjne wskazują, dokąd prowadzimy dzieci, kim chcemy, żeby były. Określenie celów zgodnie z założeniami psychologii rozwojowej, która wyróżnia poziomy rozwoju: fizyczny, emocjonalno-społeczny i poznawczy, wpisuje się w skuteczność realizacji wszelkich zamierzeń.

Rozwój fizyczny

Cele wynikające z podstawy programowej

- dba o swoje zdrowie
- podejmuje prace porządkowe
- podnosi poziom integracji sensorycznej
- realizuje potrzebę ruchu
- ma prawidłowo rozwiniętą motorykę dużą i małą
- wykonuje czynności samoobsługowe, ma prawidłowe nawyki higieniczne
- wykonuje ćwiczenia kształtujące nawyk trzymania właściwej postawy ciała
- uczestniczy w zabawach ruchowych, wykonuje różne formy ruchu
- inicjuje zabawy konstrukcyjne
- jest przygotowane do pisania i czytania

Rozwój umiejętności dziecka w zakresie rozwoju fizycznego

3-LATEK

- sygnalizuje swoje podstawowe potrzeby fizjologiczne
- samodzielnie korzysta z toalety (spuszcza wodę, myje ręce)
- samodzielnie je posiłki, używając łyżki lub widelca
- pije z kubka
- reaguje na proste polecenia
- reaguje na dźwięk
- umie zbudować wieżę z klocków
- umie chodzić na palcach (dwa, trzy metry)
- wskakuje obunóż na stopień
- schodzi i wchodzi po schodach (może dostawiać nogi), trzymając się poręczy
- umie rysować formy okrągłe (domykać linie, kształt nie musi być idealny)
- przebiega około 20 metrów bez asekuracji

4-LATEK

to, co 3-latek, a dodatkowo:

- wykonuje samodzielnie czynności związane z korzystaniem z toalety
- potrafi posługiwać się sztućcami
- jego ruchy są coraz bardziej skoordynowane i płynne
- zaczyna łączyć proste ruchy w coraz bardziej złożone, np. bieganie z klaskaniem
- rysunki są coraz bardziej szczegółowe
- pojawiają się pierwsze znaki graficzne (litery, cyfry)
- zjeżdża ze zjeżdżalni, huśta się przy pomocy dorosłego
- umie podskakiwać obunóż
- chwyta piłkę
- potrafi kopnąć piłkę
- umie przenieść wodę w kubku, nie rozlewając jej
- umie budować wieże składające się co najmniej z 6–7 klocków,
- prawidłowo trzyma kredki

5-LATEK

to, co 4-latek, a dodatkowo:

- rozpoznaje kierunki – strona lewa, prawa
- potrafi posługiwać się nożyczkami
- prawidłowo trzyma ołówek
- chodzi po równoważni
- skacze na jednej nodze, również naprzemiennie
- potrafi stać na jednej nodze przynajmniej 5 sekund
- umie skakać na skakance
- korzysta z urządzeń przeznaczonych dla dzieci, samodzielnie huśta się na huśtawce
- umie rzucać i chwytać piłkę
- potrafi jeździć na hulajnodze
- kopie piłkę z rozbiegu
- ruchy w zakresie motoryki małej są coraz bardziej precyzyjne – koloruje, nie wychodząc za linię, nawleka koraliki na sznurek

6-LATEK

to, co 5-latek, a dodatkowo:

- potrafi sznurować buty
- rozpoznaje stronę lewą i prawą swojego ciała
- tnie papier po linii prostej, krzywej i łamanej
- prawidłowo trzyma narzędzia pisarskie i malarskie
- umie rzucać piłką do celu, wyrzucić piłkę na znaczną odległość (ok. 4 m)
- sprawnie biega, skacze i się wspina
- skacze naprzemiennie
- umie zachować równowagę przez minimum 10 sekund
- lubi zabawy ruchowe, chętnie eksperymentuje z ruchem
- umie przejść po linii co najmniej 1 m bez utraty równowagi
- umie narysować podstawowe figury geometryczne, rysuje człowieka
- planuje rozmieszczenie elementów na kartce

Rozwój emocjonalny

Cele wynikające z podstawy programowej

rozpoznaje i nazywa podstawowe emocje

panuje nad nieprzyjemnymi emocjami, np. czeka na swoją kolej, uczy się, że przegrana to nie „koniec świata”

dostrzega i wczuwa się w emocje oraz uczucia innych osób

dostrzega wartość przyrody jako źródła emocji i wrażeń

okazuje życzliwość i troskę wobec zwierząt

rozróżnia emocje i uczucia przyjemne i nieprzyjemne, wie, że tak samo czują wszyscy ludzie

przedstawia swoje emocje i uczucia za pomocą różnych form wyrazu

przeżywa emocje w sposób pozwalający na adaptację w nowych grupach dzieci i dorosłych

szuka wsparcia w sytuacjach trudnych emocjonalnie i wdraża własne strategie

Rozwój umiejętności dziecka w zakresie rozwoju emocjonalnego

3-LATEK

- przeżywa silnie emocje, nawet jeśli są krótkotrwałe
- spontanicznie wyraża emocje, nie kontroluje ekspresji emocji
- bawi się obok innych dzieci, podejmuje próby wspólnej zabawy
- jest pogodny i zadowolony, kiedy może się bawić i przebywa w miejscu dla siebie bezpiecznym i przyjaznym
- podporządkowuje się poleceniom nauczyciela

4-LATEK

to, co 3-latek, a dodatkowo:

- jest w stanie określić, kiedy się cieszy, a kiedy złości
- okazuje radość i zadowolenie w sytuacjach, kiedy stwierdza, że coś zostało dobrze zrobione lub zostały spełnione jego oczekiwania
- przeżywa emocjonalnie bajki, opowiadania – wciela się w bohaterów
- lubi być chwalony przez dorosłych i być w centrum zainteresowania
- stara się dostosować do zasad ustalanych przez dorosłych
- podejmuje próby czekania na swoją kolej
- odróżnia prawdę od kłamstwa
- oczekuje od dorosłych, że spełnią to, co obiecali
- wyraża swoje emocje i uczucia przez śpiew, twórczość plastyczną, konstrukcyjną i ruchową

5-LATEK

to, co 4-latek, a dodatkowo:

- nie płacze podczas rozstawania się z rodzicami (opanowuje lęk separacyjny)
- rozróżnia emocje, które powodują jego dobry nastrój, dąży do takich emocji
- jest pogodny, radosny, ufny – przeważają emocje pozytywne pomagające w otwarciu na świat
- lubi wiedzieć, że jest szanowany, lubiany przez dzieci, kochany, wciela się w wiele ról emocjonalnie związanych z byciem najlepszym i najwspanialszym oraz bardzo wyjątkowym (superman, król, czarodziej)
- rozwija swoją wrażliwość w stosunku do zwierząt, stara się pomagać w opiece nad nimi
- eksperymentuje ze śpiewem, formami plastycznymi, ruchem, by wyrażać swoje emocje
- umie nazwać podstawowe emocje

6-LATEK

to, co 5-latek, a dodatkowo:

- jest otwarty na innych, lubi być pomocny
- umie określić, jak się czuje
- rozróżnia emocje przyjemne od nieprzyjemnych
- interesuje się samopoczuciem innych dzieci, potrafi ocenić nastrój i nastawienie innej osoby do siebie, zabawy i podejmowanych działań
- stara się unikać nieprzyjemnych emocji, jest czuły na krytykę, nie lubi przyznawać się do winy
- potrafi nawiązywać przyjaźnie
- ma przyjaciela, bardzo często tej samej płci

Rozwój społeczny

Cele wynikające z podstawy programowej

jest otwarty na kontakt z innymi ludźmi

odczuwa przynależność do grupy, szanuje zasady grupy i je respektuje

komunikuje się za pomocą słów, gestów i innych form niewerbalnych

nazywa i rozpoznaje wartości, takie jak: szacunek, życzliwość, przyjaźń, radość, samodyscyplina

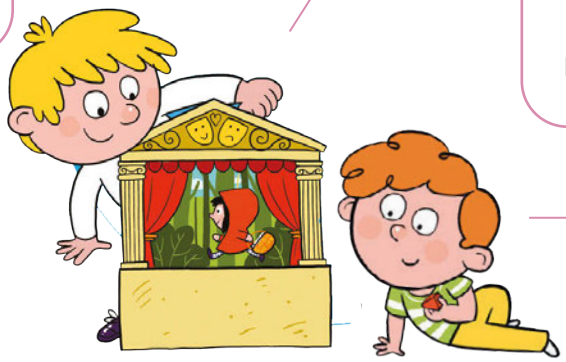

tworzy, przyjmuje i respektuje zasady zabaw i innych aktywności podejmowanych wspólnie z innymi osobami

odnosi się z szacunkiem do siebie i innych

posługuje się swoim imieniem, nazwiskiem i adresem

potrafi zachować się w różnych sytuacjach komunikacyjnych: powitanie, pożegnanie, przepraszanie

Rozwój umiejętności dziecka w zakresie rozwoju społecznego

3-LATEK

- wie, jak ma na imię
- słucha i wykonuje polecenia
- przygląda się uważnie zachowaniom dorosłych i innych osób, naśladuje je
- komunikuje swoje potrzeby związane z zabawą i przebywaniem z innymi osobami

4-LATEK

to, co 3-latek, a dodatkowo:

- wie, jak się nazywa i jak nazywają się jego bliscy
- potrafi wskazać, gdzie mieszka
- potrafi zaprosić do zabawy inne dziecko
- uczy się przestrzegania zasad obowiązujących w grupie
- uczy się dzielić z innymi osobami, np. dzieli się zabawką

5-LATEK

to, co 4-latek, a dodatkowo:

- wie, jak się nazywa i gdzie mieszka
- potrafi bawić się z innymi dziećmi, zaprasza je do zabawy
- umie wykazać inicjatywę w zabawie i zaprosić do niej inne dzieci
- zwraca uwagę na inne dzieci
- zna słowa: *proszę*, *przepraszam*, *dziękuję*, i stara się je stosować w odpowiednich sytuacjach
- przestrzega kodeksu dobrego postępowania, ustalonego wspólnie z nauczycielem i innymi dziećmi
- nie poddaje się podczas niepowodzeń
- komunikuje się niewerbalnie, żeby przekazać coś innym osobom lub zaprosić do wspólnej zabawy

6-LATEK

to, co 5-latek, a dodatkowo:

- zna podstawowe informacje o sobie, wie, że należy je ujawniać tylko określonym osobom
- wie, że jest Polakiem i mieszka w Polsce, potrafi krótko opowiedzieć o swoim kraju
- lubi przebywać i bawić się z innymi dziećmi, zaprasza innych do zabawy
- umie opiekować się zwierzęciem, jeśli je ma
- potrafi okazywać szacunek dorosłym i dzieciom
- zna zasady zachowania się w różnych miejscach i stosuje się do nich
- stosuje zwroty grzecznościowe
- współdziała z innymi, czeka na swoją kolej, umie przegrywać w rywalizacji sportowej lub związanej z różnymi grami

Rozwój poznawczy

Cele wynikające z podstawy programowej

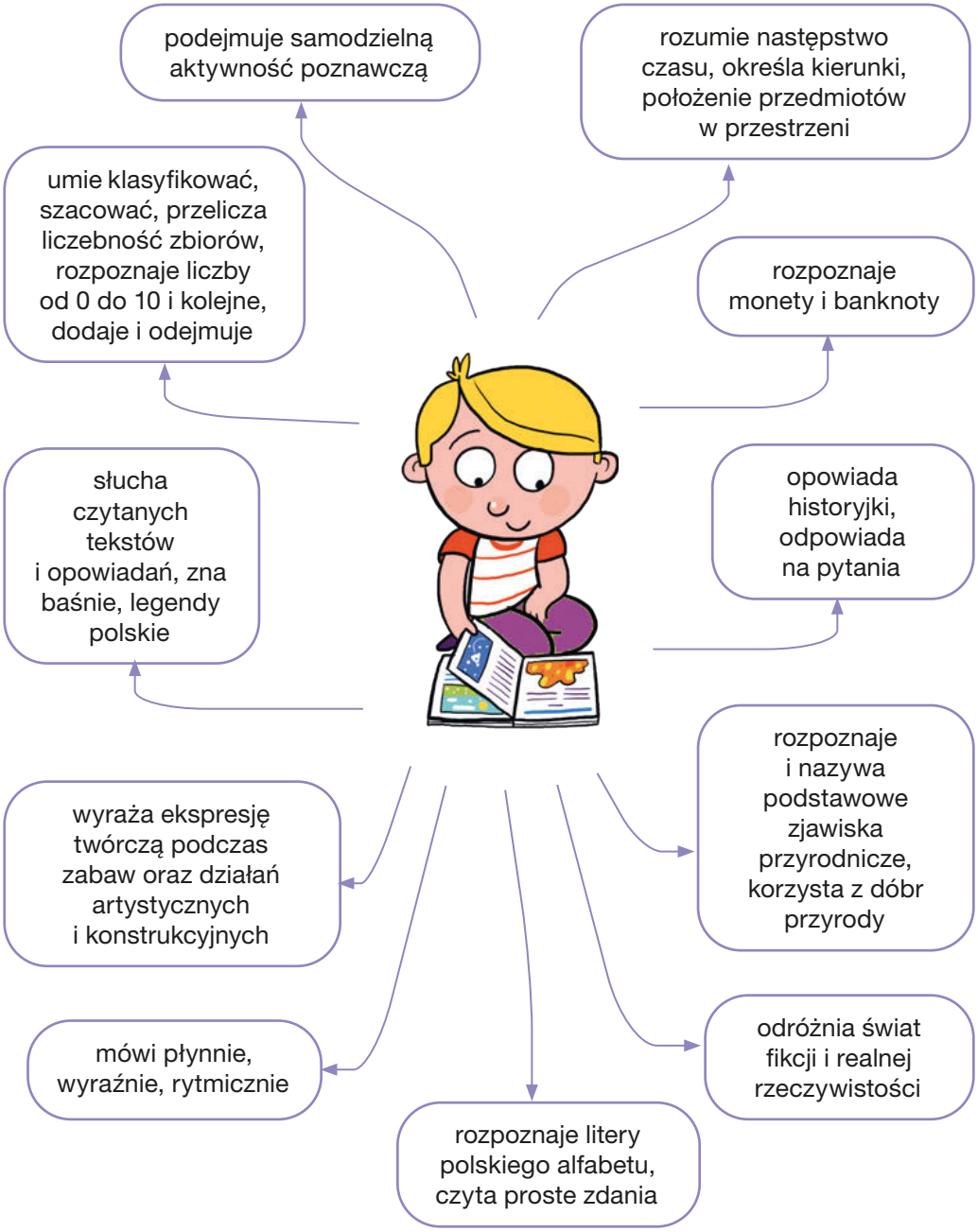

Rozwój umiejętności dziecka w zakresie rozwoju poznawczego

3-LATEK

- zna co najmniej 500 słów związanych z codziennymi czynnościami oraz nazwami przedmiotów z otoczenia
- podąża za uwagą dorosłego
- codziennie uczy się nowych słów
- mówi krótkimi, prostymi zdaniami
- nazywa podstawowe kolory
- odróżnia elementy takie same i różne
- potrafi policzyć kilka rzeczy
- chętnie słucha opowiadań, baśni i bajek
- charakteryzuje się dużą wyobraźnią – wymyśla zabawy, niewidzialne postacie
- potrafi powiedzieć, jak się nazywa, i pokazać, ile ma lat
- rozwiązuje proste problemy
- rozumie czas teraźniejszy i to, co nastąpi potem (przyszłość)

4-LATEK

to, co 3-latek, a dodatkowo:

- zna około 1500 słów dotyczących najbliższego otoczenia
- jego mowa jest zrozumiała
- zadaje dużo pytań dotyczących znaczenia słów oraz otaczającego świata
- lubi rozmawiać i dyskutować
- potrafi skoncentrować się na jednej rzeczy co najmniej 7–10 minut
- bawi się w jedną zabawę przynajmniej 10–15 minut
- rozpoznaje około 6–10 kolorów
- powtarza proste wierszyki i piosenki, może samodzielnie układać piosenki
- potrafi policzyć minimum do 5
- rozpoznaje głosy zwierząt, urządzeń elektrycznych
- grupuje elementy takie same, podobne
- rozwija rozumienie następstwa czasu (*teraz*, *przedtem*, *potem*)

5-LATEK

to, co 4-latek, a dodatkowo:

- zna co najmniej 2500 słów, interesuje się światem, zadaje wiele pytań i wnioskuje
- bawi się w zabawy tematyczne, wykorzystując swoją wyobraźnię oraz zapraszając inne dzieci do zabawy i przypisując im role
- zapamiętuje i wykonuje polecenia
- opowiada historyjki obrazkowe
- porównuje dwa obrazki, które różnią się szczegółami
- dobiera elementy w pary, przeprowadza proste klasyfikacje
- dodaje i odejmuje w zakresie 10 z wykorzystaniem liczmanów
- potrafi zastosować liczebniki porządkowe
- używa w zabawie przedmiotów w znaczeniu symbolicznym
- rozróżnia litery, potrafi przeczytać swoje imię i inne proste wyrazy
- umie różnicować dźwięki
- prawidłowo wymawia wszystkie głoski

6-LATEK

to, co 5-latek, a dodatkowo:

- zna około 4000–6000 słów
- mówi płynnie, wyraźnie i wyraziście
- pamięta wierszyki i piosenki
- orientuje się w czasie i przestrzeni
- klasyfikuje i kategoryzuje
- ma rozwinięte pojęcie liczby, kształtu, wielkości, kierunku, odległości, stosunków czasowych
- dodaje i odejmuje, korzystając z liczmanów
- łączy elementy w zbiory
- rozpoznaje, zapamiętuje i odtwarza dźwięki
- potrafi rozumować logicznie na miarę swoich możliwości (co nie pasuje, jaki jest kolejny element rytmu)
- odróżnia rzeczywistość od świata fikcji, nawet jeśli wykorzystuje jedno i drugie w zabawie

Informacja dla rodziców
Cele edukacyjne, które można osiągać z dziećmi w domu w zakresie podstawowych czynności

ZADANIA DLA 2-LATKÓW

- odkładanie zabawek i książek na miejsce
- zamiatanie podłogi
- przynoszenie do stołu sztućców i serwetek
- rozbieranie się, odkładanie ubrań do kosza na pranie
- rozkładanie zakupów na półkach
- sprzątanie swojego miejsca przy stole, łącznie z jedzeniem, które spadnie z talerza
- mycie zębów, rąk, szczotkowanie włosów

ZADANIA DLA 3–4-LATKÓW

- pomoc przy zakupach i przy tworzeniu listy zakupów
- pomoc w pracach ogrodowych
- karmienie zwierząt domowych według ustalonego harmonogramu
- odkurzanie
- ścieranie kurzu
- przygotowanie zimnych płatków na śniadanie lub prostego deseru
- smarowanie pieczywa masłem
- segregowanie prania
- nakrywanie do stołu
- pomoc w ścieleniu łóżka

ZADANIA DLA 5-LATKÓW

- pomoc w planowaniu posiłków i zakupów spożywczych
- przygotowanie stołu do posiłków, nalanie zimnych napojów do szklanek
- segregacja brudnych ubrań i przygotowanie ich do prania
- odmierzenie i wymieszanie składników według receptury
- wybieranie i zakładanie ubrań
- ścielenie łóżka i posprzątanie swojego pokoju
- pomoc w wyborze rozrywki dla rodziny
- nauka wiązania butów
- prace w ogrodzie, pomoc w myciu samochodu
- wynoszenie śmieci
- karmienie zwierząt domowych

ZADANIA DLA 6-LATKÓW

- dobieranie odzieży w zależności od pogody
- trzepanie dywanów
- podlewanie roślin doniczkowych
- przygotowanie prostego jedzenia pod opieką osoby dorosłej
- samodzielne wiązanie butów
- plewienie chwastów w ogródku
- wyprowadzanie psa na spacer
- obieranie warzyw
- odkładanie swoich czystych ubrań do szafy

a także:

- robienie zakupów
- sprzątanie balkonu/tarasu
- podlewanie trawnika
- mycie podłóg
- dbanie o zwierzęta domowe
- porządkowanie łazienki
- samodzielna poranna i wieczorna toaleta

ROZDZIAŁ 4.

Treści programowe – rozkład z uwzględnieniem wieku rozwojowego

Treści programowe dla poszczególnych grup wiekowych – zgodnie z obowiązującą podstawą programową wychowania przedszkolnego – zostały ujęte w podziale na cztery obszary rozwoju: **fizyczny**, **emocjonalny**, **społeczny**, **poznawczy**.

Z kolei, uwzględniając kamienie milowe rozwoju dziecka w każdym z tych obszarów, różnie definiowanych przez badaczy (np. większość psychologów rozwojowych mówi o emocjonalno-społecznej sferze rozwoju i nie rozdziela tych dwóch elementów, a edukacja językowa jest traktowana jako podstawa sfery i społecznej, i poznawczej), uszczegóławiamy wymagania, by wskazać jasne kryteria i etapy nabywania kompetencji zgodne z zadaniami rozwojowymi dziecka w tym wieku:

- rozwój fizyczny (motoryka duża, motoryka mała, percepcja wzrokowa, percepcja słuchowa, koordynacja wzrokowo-słuchowo-ruchowa),
- rozwój emocjonalny (emocje, motywacja i zachowanie),
- rozwój mowy i umiejętności językowych (mowa bierna i czynna),
- rozwój umiejętności społecznych i myślenia humanistycznego (rodzina i społeczność/kultura/historia/społeczeństwo i ekonomia),
- rozwój kreatywności i wyobraźni (literatura, muzyka, taniec i ruch, sztuki wizualne, drama),
- rozwój umiejętności matematycznych (liczby, geometria, wzory, miary, logika),
- rozwój krytycznego myślenia (myślenie naukowe, eksperymenty, nauka o ziemi – przyroda i geografia, technologia).

Pamiętamy również o konieczności systematycznego diagnozowania przez nauczyciela poszczególnych obszarów rozwojowych każdego dziecka, które stanowią o jego edukacyjnym sukcesie i wskazują ewentualne zadania w zakresie wspomagania i wyrównywania szans. Dlatego bierzemy pod uwagę następujące obszary diagnostyczne, wyszczególniane przez psychologów jako niezwykle istotne w procesie udzielania pomocy dziecku: 1) motoryka mała, 2) motoryka duża, 3) percepcja wzrokowa, 4) percepcja słuchowa, 5) koordynacja wzrokowo-słuchowo-ruchowa, 6) mowa bierna, 7) mowa czynna, 8) rozwój emocjonalno-społeczny, 9) rozwój poznawczy (myślenie i uwaga).

Uwzględniając te trzy składowe (wymagania podstawy, kamienie milowe rozwoju dziecka, psychopedagogiczne obszary diagnostyczne) proponujemy na każdy tydzień temat przewodni, a tematy poszczególnych poziomów ściśle ze sobą korelują, tworząc spójny pedagogiczny projekt odpowiedzialnego wyznaczania sfer najbliższego rozwoju dzieci w poszczególnych grupach wiekowych zgodnie z ich predyspozycjami i potrzebami, a także uwzględniając założenia procesu dydaktycznego (wymagania podstawy programowej, planowanie pracy długo- i krótkoterminowe).

Obszary rozwoju dziecka wynikające z podstawy programowej

I. Fizyczny obszar rozwoju dziecka

- motoryka duża (równowaga, koordynacja ruchowa, integracja sensoryczna)
- motoryka mała (napięcie mięśniowe, ruchy graficzne i manualne),
- percepcje i koordynacje percepcji i ruchu (percepcja wzrokowa, percepcja słuchowa, koordynacja wzrokowo-słuchowo-ruchowa)
- higiena i bezpieczeństwo
- zdrowe żywienie
- ćwiczenia fizyczne
- bezpieczne zachowania

II. Emocjonalny obszar rozwoju dziecka

- adaptacja, budowanie świadomości emocjonalnej (rozumienie i wyrażanie potrzeb, rozpoznawanie własnych emocji i zarządzanie działaniem pod wpływem emocji)
- samodyscyplina (działanie zgodnie z zasadami i ustalonym rytmem np. dnia), adaptowanie się do nowych warunków i zmian, samodzielne inicjowanie aktywności (poczucie inicjatywy i motywacji wewnętrznej)
- relacje uczuciowe z innymi: budowanie, utrzymywanie i zrywanie więzi, uczenie współpracy, rozwijanie empatii dziecka

III. Społeczny obszar rozwoju dziecka

- rozwój moralny i etyczny (poczucie odpowiedzialności i sprawiedliwości, wartość, odróżnianie dobra i zła)
- rodzina i społeczność (poczucie tożsamości z miejscem zamieszkania, więzi rodzinne i społeczne), odkrywanie kultury i tradycji, szacunek do różnic kulturowych
- społeczeństwo i ekonomia (rozumienie cywilizacji, rozwijanie inteligencji ekonomicznej)
- geografia (miejsca na ziemi i w kosmosie, praca z mapą)
- historia (opisywanie dawnych wydarzeń, osób, rozwijanie myślenia historycznego)

IV. Poznawczy obszar rozwoju dziecka

rozwój kreatywności i wyobraźni

- rozwiązywanie problemów
- literatura, muzyka, film, taniec i ruch, sztuki wizualne, plastyka, drama

rozwój umiejętności matematycznych

- liczby (rozróżnianie liczb, przeliczanie i porównywanie zbiorów, porządkowanie, aspekty liczby)
- geometria (rozróżnianie kształtów, figury geometryczne, manipulacja na figurach)
- miary (szacowanie, przewidywanie, dokonywanie pomiaru przestrzeni i czasu)
- kształtowanie wyobraźni przestrzennej (ustalenie miejsca obiektu w przestrzeni, obracanie przedmiotów, określanie i rozróżnianie kierunków),
- wzory (grupowanie, szeregowanie, odtwarzanie układów i rytmów, tworzenie własnych wzorów)
- logika (stawianie i rozwiązywanie problemów)

rozwój krytycznego myślenia

- myślenie naukowe (stawianie pytań i poddawanie w wątpliwość, obserwacja i eksperyment, wyciąganie wniosków i modelowanie)
- nauki o ziemi (przyroda i geografia: pogoda i klimat, odkrywanie ekosystemów)
- technologia i wykorzystanie TIK

rozwój języka i umiejętności komunikacji z innymi ludźmi

- rozwijanie umiejętności słuchania i mówienia jako środka zdobywania informacji i nawiązywania relacji z innymi ludźmi
- budowanie słownika dziecka (słownik czynny i bierny, rozumienie idiomów, frazeologizmów i żartów słowno-sytuacyjnych)
- rozwijanie motywacji do oglądania i czytania książek (np. obrazkowych, komiksów, wierszy)
- terapia umiejętności komunikacyjnych i wad wymowy

4.1. Treści programowe dla dzieci w wieku rozwojowym 3–4 lata

	I. FIZYCZNY OBSZAR ROZWOJU – dziecko:	II. EMOCJONALNY OBSZAR ROZWOJU – dziecko:	III. SPOŁECZNY OBSZAR ROZWOJU – dziecko:	IV. POZNAWCZY OBSZAR ROZWOJU – dziecko:
WRZESIEŃ	• sygnalizuje potrzeby fizjologiczne, • zakłada samodzielnie niektóre części garderoby, • spożywa posiłki z użyciem sztućców przy wsparciu osoby dorosłej, • komunikuje potrzebę ruchu lub odpoczynku, • umie chodzić w różnym rytmie (szybko, wolno), • uczestniczy w zabawach doskonalących sprawność manualną, np. lepienie z modeliny i plasteliny oraz innych materiałów, w zabawach paluszkowych	• rozstaje się z rodzicami bez lęku, • bawi się zabawkami, wskazuje ulubioną, • przeżywa emocje w sposób umożliwiający mu adaptację w nowym otoczeniu przedszkola, w nowej grupie dzieci, • uczy się, że w sytuacjach trudnych emocjonalnie może szukać wsparcia u nauczyciela, • okazuje radość na widok opiekunów lub bliskich osób, które odbierają go z przedszkola	• zna swoje imię, • eksploruje nowe otoczenie przedszkola z zainteresowaniem, • poznaje reguły, które panują w przedszkolu/grupie, i stara się je stosować, • poprawnie funkcjonuje w grupie, • komunikuje się werbalnie i niewerbalnie, • uczestniczy w zabawach integracyjnych i porządkowych	• zdobywa nowe doświadczenia, • umie powtórzyć słowa, które wypowiada ktoś inny, • wskazuje przedmiot, o który pyta nauczyciel, • nazywa przedmioty, • tworzy proste zdania, • porozumiewa się z otoczeniem, • słucha prostych piosenek, • interesuje się książkami – ogląda obrazki, przewraca kartki, słucha głośnego czytania osoby dorosłej • uczestniczy w zabawach z języka obcego nowożytnego
PAŹDZIERNIK	• spożywa posiłki z użyciem sztućców przy wsparciu osoby dorosłej, • aktywnie uczestniczy w zabawach na świeżym powietrzu, • uczestniczy w zabawach rytmicznych, naśladowczych, • wykonuje różne formy ruchu, • potrafi naśladować dźwięki z otoczenia, • reaguje na określony sygnał dźwiękowy, wykonując umówioną czynność, • doskonali sprawność manualną i motorykę małą	• rozstaje się z rodzicami/opiekunami bez lęku, • okazuje radość podczas zabawy, • wskazuje swoje ulubione zabawki, • okazuje radość z przebywania wśród przyrody – zabawy w parku lub ogrodzie przedszkolnym sprawiają mu radość, • podejmuje aktywności charakterystyczne dla przedszkolaka i dostosowuje się do rytmu dnia, • w sytuacjach trudnych emocjonalnie szuka wsparcia u nauczyciela,	• wie, jak się nazywa, • potrafi się przywitać i pożegnać z osobami, które są mu znane, w sposób przyjęty społecznie, • podporządkowuje się normom i zasadom panującym w przedszkolu, • demonstruje swoją indywidualność i poczucie odrębności, • bierze udział w organizowanych zabawach tematycznych, • mówi, czy jest chłopcem, czy dziewczynką, • określa swoją przynależność do grupy,	• chętnie podejmuje aktywność poznawczą, eksploruje, eksperymentuje, dokonuje spontanicznych odkryć, • słucha wierszyków i opowiadań o jesieni, zdrowiu, witaminach, warzywach i owocach, • powtarza proste wyliczanki, • łączy przedmioty w tym samym kolorze, • wymienia kilka kolorów i wybiera je spośród innych,

PAŹDZIERNIK		• okazuje radość w związku z aktywnością poznawczą, • okazuje zadowolenie, kiedy do przedszkola przychodzą po niego bliscy	• komunikuje się z innymi w sposób zrozumiały i czytelny, wyraża swoje potrzeby i oczekiwania	• wyraża swoją ekspresję twórczą poprzez tworzenie różnych konstrukcji z klocków, pudełek, innych materiałów, • korzysta z zabawek edukacyjnych dostępnych w przedszkolu • uczestniczy w zabawach ruchowych dotyczących języka obcego nowożytnego
LISTOPAD	• sygnalizuje potrzeby fizjologiczne, • uczestniczy w spacerach po najbliższej okolicy, • spożywa posiłki z użyciem sztućców, • porusza się w rytm muzyki, • komunikuje potrzebę ruchu lub odpoczynku, • bierze udział w grach i zabawach na świeżym powietrzu: biega, skacze, rzuca piłkę, huśta się na huśtawce, • umie chodzić w różnym rytmie (szybko, wolno)	• rozstaje się z rodzicami bez lęku – wie, że rodzice wrócą po niego i przyjmuje to ze spokojem, • wskazuje swoje ulubione zabawy, jest otwarte na propozycje nowych zabaw, • chętnie dostosowuje się do rytmu dnia w przedszkolu, • inicjuje spontaniczne zabawy tematyczne, • odczuwa satysfakcję, kiedy zostanie zauważony i pochwalony, • z chęcią wraca do domu po całym dniu w przedszkolu – wita się z bliskimi z radością	• mówi, jak się nazywa, ile ma lat, gdzie mieszka, • naśladuje zabawy innych dzieci, • podejmuje próby zabaw z innymi dziećmi, • podporządkowuje się rytmowi dnia w przedszkolu, • rozumie, na czym polegają niektóre nakazy i zakazy, stosuje się do nich, • pomaga i sprawia radość innym, • chętnie uczestniczy w prostych zabawach tematycznych inicjowanych przez nauczyciela	• wyróżnia kilka podstawowych kolorów, • nazywa przedmioty w swoim otoczeniu i określa, co jest duże – małe, ciche – głośne (przeciwieństwa), • chętnie opowiada o swoich doświadczeniach, mówi coraz bardziej zrozumiale i komunikatywnie (rozwija swój słownik), • interesuje się książkami – ogląda ilustracje, chętnie słucha, kiedy dorosły czyta, • przedstawia swoje emocje/uczucia związane z bohaterami opowiadań, baśni, • powtarza proste rymowanki w języku obcym nowożytnym

	I. FIZYCZNY OBSZAR ROZWOJU – dziecko:	II. EMOCJONALNY OBSZAR ROZWOJU – dziecko:	III. SPOŁECZNY OBSZAR ROZWOJU – dziecko:	IV. POZNAWCZY OBSZAR ROZWOJU – dziecko:
GRUDZIEŃ	• aktywnie uczestniczy w zabawach na świeżym powietrzu, • uczestniczy w zabawach doskonalących poczucie rytmu, • bierze udział w zabawach naśladowczych, • uczestniczy w zabawach ruchowych, szczególnie skocznych oraz z elementem czworakowania, • reaguje na określony sygnał dźwiękowy, wykonując umówioną czynność, • podskakuje w rytm muzyki, • rysuje, maluje, lepi, ugniata	• potrafi rozstać się z rodzicami, • chętnie chodzi do przedszkola – okazuje pozytywne emocje, • odgrywa różne role, • bawi się samodzielnie, • podejmuje próby zabaw z innymi dziećmi, • spontanicznie pociesza dzieci, które są smutne i mają obniżony nastrój, • rozpoznaje emocje nieprzyjemne, spontanicznie okazuje zainteresowanie, życzliwość i chęć pomocy, • okazuje zadowolenie, kiedy jest chwalony i podziwiany, • okazuje radość, kiedy bliscy przychodzą je odebrać z przedszkola	• potrafi się przedstawić, wymieniając swoje imię, nazwisko oraz miejsce zamieszkania, • komunikuje się w sposób zrozumiały dla innych dzieci i osób dorosłych za pomocą komunikatów słownych oraz niewerbalnych, • obdarza uwagą inne dzieci i osoby dorosłe, • uczy się czekać na swoją kolej, • stosuje się do zasad społecznych, panujących w grupie przedszkolnej, • wskazuje dzieci, z którymi lubi przebywać i się bawić, okazuje im szczególną sympatię	• słucha z uwagą czytanych książek, • chętnie uczestniczy w zabawach czytelniczych, • bawi się samodzielnie lub z innym dzieckiem wybraną zabawką w dowolnym kąciku zainteresowań, • bierze udział we wspólnych przedsięwzięciach, np. jasełkach, • śpiewa wspólnie piosenki, • rozwija ekspresję twórczą poprzez tworzenie prac plastycznych, • śpiewa proste piosenki w języku obcym nowożytnym
STYCZEŃ	• bierze udział we wspólnych spacerach po najbliższej okolicy, • samodzielnie spożywa posiłki z użyciem sztućców, • komunikuje potrzebę ruchu lub odpoczynku, • uczestniczy w zabawach doskonalących poczucie rytmu, • bierze udział w zabawach naśladowczych, • wykonuje różne formy ruchu, szczególnie skoczne oraz z elementem czworakowania	• rozstaje się z rodzicami bez lęku, • rozróżnia emocje przyjemne i nieprzyjemne, • okazuje zadowolenie, gdy jest chwalony, nagradzany, • dąży do sprawiania innym przyjemności – pociesza innych, przytula, a nawet dzieli się swoją własnością, • wczuwa się w emocje innych – przejmuje się tym, jak czują się inni	• chętnie wita się z innymi osobami, • przedstawia się imieniem i nazwiskiem, • opowiada o sobie, komunikując się werbalnie i niewerbalnie, • zaprasza do wspólnej zabawy (przynosi zabawkę, książkę)	• chętnie słucha muzyki, • tworzy samodzielnie muzykę, wykorzystując różne źródła dźwięku, • prowadzi proste obserwacje – określa, czego nie ma, a było, co jest duże, małe itd., • chętnie i w skupienie słucha opowiadań, wierszy, • aktywnie słucha zagadek, • uczestniczy w zabawach ruchowych i plastycznych z języka obcego nowożytnego

LUTY	• sygnalizuje potrzeby fizjologiczne, • bierze udział w grach i zabawach na świeżym powietrzu: biega, spaceruje, zjeżdża na sankach, lepi bałwana, rzuca śnieżkami, • bierze udział w aktywnościach ruchowo-plastycznych rozwijających sprawność ręki dominującej	• bawi się samodzielnie i podejmuje próby zabawy z innymi dziećmi, • podejmuje odważnie wyzwania w zabawie przekraczające jego obecne doświadczenia, • okazuje radość na widok rodziców lub opiekunów	• uczy się wrażliwości na inne osoby – dzieci i dorosłych, • okazuje życzliwość innym osobom, • obdarza uwagą inne dzieci i osoby dorosłe, • mówi, czy jest chłopcem, czy dziewczynką, • przeprasza w sytuacji, która tego wymaga, • przyjmuje konsekwencje swojego zachowania niezgodnego z zasadami przyjętymi w grupie	• wyraża ekspresję twórczą podczas zabawy w małego artystę, • chętnie podejmuje nowe działania, • chętnie rozmawia z dziećmi i dorosłymi, • słucha z uwagą opowieści i historii czytanych lub opowiadanych przez nauczyciela, • powtarza proste rymowanki w języku obcym nowożytnym
MARZEC	• samodzielnie wykonuje czynności lub podejmuje próby samoobsługowe i czynności higieniczne, • aktywnie uczestniczy w zabawach na świeżym powietrzu, • chodzi w różnym rytmie (szybko, wolno), • wykonuje czynności doskonalące sprawność manualną, np. kreśli kreski, kropki, proste figury	• chętnie spędza czas w przedszkolu, • podejmuje próby zabawy z innymi dziećmi, • dzieli się z innymi, • pociesza inne dzieci i stara się być dla nich dobre, • rozróżnia emocje przyjemne i nieprzyjemne – radzi sobie w sytuacjach, które są dla niego trudne, czasami z pomocą dorosłego, • reaguje zadowoleniem na pochwałę	• potrafi się przywitać i pożegnać z osobami, które są mu znane, w sposób przyjęty społecznie, • dostosowuje się do reguł panujących w przedszkolu, np. podczas zabawy czeka na swoją kolej, • chętnie podejmuje próby komunikowania się z innymi osobami – zarówno dziećmi, jak i dorosłymi, • nawiązuje relacje koleżeńskie	• słucha muzyki, • eksperymentuje z dźwiękami, uczestniczy we wspólnym muzykowaniu, • odpowiada na pytania, • wskazuje na obrazku elementy spełniające określone kryterium, • mówi coraz płynniej oraz nazywa coraz więcej rzeczy, • słucha z uwagą czytanych książek, • chętnie i aktywnie uczestniczy w zabawach czytelniczych, • śpiewa proste piosenki w języku obcym nowożytnym

	I. FIZYCZNY OBSZAR ROZWOJU – dziecko:	II. EMOCJONALNY OBSZAR ROZWOJU – dziecko:	III. SPOŁECZNY OBSZAR ROZWOJU – dziecko:	IV. POZNAWCZY OBSZAR ROZWOJU – dziecko:
KWIECIEŃ	• sygnalizuje potrzeby fizjologiczne, • chętnie uczestniczy w zabawach na świeżym powietrzu, • bierze udział w aktywnościach doskonalących poczucie rytmu, • bierze udział w zabawach naśladowczych, • wykonuje różne formy ruchu: skacze, pełza, czworakuje, chodzi na palcach, na piętach, naśladuje ruchem różne zwierzęta, • używa do działań plastycznych, usprawniających rękę, materiałów o zróżnicowanej fakturze	• jest samodzielny, odczuwa radość z samodzielnie wykonanych czynności, • chętnie bawi się z innymi dziećmi, • dzieli się z innymi, • chętnie wykonuje czynności, za które zostanie pochwalony, • okazuje radość, kiedy w przedszkolu rozpoznaje osoby, z którymi lubi się bawić	• z chęcią wita się i żegna z osobami, które są mu bliskie emocjonalnie, • używa podstawowych zwrotów grzecznościowych, • ma poczucie własnej tożsamości i odrębności – w komunikatach do innych dzieci używa zaimka „ja”, • okazuje sympatię dzieciom i zaprasza je do wspólnej zabawy w sali oraz na powietrzu	• interesuje się przyrodą, • opowiada o swoich spostrzeżeniach podczas wiosennego spaceru, • wzbogaca swój słownik bierny i czynny, • potrafi dokonać prostej kategoryzacji (kwiaty, owoce, ptaki), • słucha czytanego tekstu z zaangażowaniem, co najmniej 10 minut, • recytuje proste wiersze, • śpiewa piosenki, • uczestniczy w zabawach ruchowych i muzycznych z języka obcego nowożytnego
MAJ	• samodzielnie wykonuje czynności higieniczne i samoobsługowe, • komunikuje potrzebę ruchu lub odpoczynku, • umie chodzić po schodach, drabinkach, • korzysta z urządzeń na placu zabaw do realizacji potrzeby ruchu, • buduje wieże lub inne budowle z klocków, • rysuje i kreśli	• chętnie przychodzi do przedszkola i bawi się z innymi dziećmi, • określa swoje samopoczucie – mówi, czy jest zadowolone i szczęśliwe, czy niezadowolone i smutne, • reaguje zadowoleniem na pochwałę, • naśladuje pozytywne wzorce zachowań dorosłych, • wczuwa się w emocje i uczucia osób z najbliższego otoczenia, • szuka wsparcia w trudnych emocjonalnie sytuacjach	• używa zwrotów grzecznościowych podczas powitań i pożegnań, • sygnalizuje swoje potrzeby za pomocą komunikatów werbalnych i niewerbalnych w sposób zrozumiały dla innych, • dzieli się zabawkami oraz innymi przedmiotami wspólnie używanymi podczas różnych aktywności	• eksperymentuje rytmem, głosem, ruchem, • słucha muzyki, • śpiewa piosenki, • tworzy prace plastyczne, • konstruuje z różnych materiałów, • rozwiązuje zagadki (słowne, ruchowe), • chętnie i z zaangażowaniem słucha opowiadań, bajek, baśni czytanych przez osobę dorosłą, • potrafi powiedzieć, czy coś mu się podobało czy nie, • śpiewa proste piosenki ilustrowane ruchem w języku obcym nowożytnym

CZERWIEC	• samodzielnie wykonuje czynności higieniczne i samoobsługowe, • aktywnie uczestniczy w zabawach na świeżym powietrzu, • uczestniczy we wspólnych spacerach, • komunikuje potrzebę ruchu lub odpoczynku, • uczestniczy w działaniach doskonalących sprawność manualną: lepienie, ugniatanie, naklejanie, rysowanie, malowanie	• chętnie przychodzi do przedszkola i bawi się z innymi dziećmi, • z rodzicami/opiekunami żegna się bez lęku i wita z radością, • potrafi wyrazić, jak się czuje – powiedzieć, czy jest smutne, czy zadowolone, • szuka wsparcia u dorosłych w sytuacjach trudnych dla niego emocjonalnie, • okazuje zadowolenie i radość z pochwał, nagród i uznania	• współdziała z innymi dziećmi podczas prostych zabaw tematycznych, • dzieli się zabawkami i innymi elementami podczas zabawy, • komunikuje swoje potrzeby w sposób zrozumiały dla innych za pomocą słów, gestów i innych form komunikacji niewerbalnej, • stosuje formy grzecznościowe przy powitaniu, pożegnaniu, przepraszaniu	• aktywnie poznaje świat, zadając wiele pytań i rozumując, • przeprowadza proste klasyfikacje, • układa proste szeregi, • liczy do trzech i więcej, • komunikuje się z otoczeniem, • obserwuje przyrodę, • słucha z uwagą czytanych książek, • podczas zabaw czytelniczych ogląda obrazki i uczestniczy w zabawach inspirowanych lekturą, • śpiewa piosenki, powtarza proste rymowanki w języku obcym nowożytnym

4.2. Treści programowe dla dzieci w wieku rozwojowym 5 lat

	I. FIZYCZNY OBSZAR ROZWOJU – dziecko:	II. EMOCJONALNY OBSZAR ROZWOJU – dziecko:	III. SPOŁECZNY OBSZAR ROZWOJU – dziecko:	IV. POZNAWCZY OBSZAR ROZWOJU – dziecko:
WRZESIEŃ	• sygnalizuje potrzeby fizjologiczne, • samodzielnie wykonuje czynności samoobsługowe i czynności higieniczne, • spożywa posiłki z użyciem sztućców, • wykonuje ćwiczenia równoważne, • naśladuje ruchy wykonywane przez inne osoby, • wykonuje ćwiczenia zręcznościowe, • ma poczucie świadomości własnego ciała – stan ruchu i stan spoczynku, • doskonali sprawność manualną i konstruktorską	• stara się odczytywać i nazywać emocje własne oraz rówieśników, • nazywa części ciała własne i drugiej osoby, • rysuje postać człowieka, uwzględniając podstawowe elementy schematu ciała, • odbiera i wyraża treści z wykorzystaniem niewerbalnych środków wyrazu (mimika, gest, ekspresja ciała), • utrzymuje porządek w sali, • sprząta zabawki oraz porządkuje miejsce pracy • komunikuje swoje potrzeby emocjonalne związane na przykład z tym, czego się boi	• prawidłowo reaguje na sytuacje zagrażające bezpieczeństwu własnemu i innych (niebezpieczne zabawy, agresywne zachowania, uszkodzone zabawki), • dokonuje oceny postępowania w różnych sytuacjach społecznych, • wchodzi w interakcje z innymi dziećmi podczas zabaw i gier, • potrafi zwrócić się o pomoc i wytłumaczyć, na czym polega problem, • uważnie słucha nauczyciela i odpowiada na pytania	• słucha i odtwarza gestem dźwięki muzyki, • dostrzega zmiany charakteru muzyki (na przykład tempo i wysokość dźwięku), • odtwarza proste rytmy muzyczne, • określa położenie przedmiotów w przestrzeni (w stosunku do swojego ciała, a także w stosunku do innych przedmiotów), stosuje określenia: *na*, *pod*, *wysoko*, *nisko*, *za*, *obok*, • rozwija umiejętność grupowania, szacuje, klasyfikuje ze względu na wielkość, • zadaje pytania do sytuacji przedstawionej na przykład na obrazku, • z uwagą słucha tekstów, • powtarza proste rymowanki w języku obcym
PAŹDZIERNIK	• aktywnie uczestniczy w zabawach na świeżym powietrzu, • wie, jak należy się ubrać ze względu na pogodę, • nakrywa do stołu, sprząta po posiłku, • wykonuje ćwiczenia ogólnorozwojowe, • rozwija koordynację wzrokową i słuchową podczas zabaw tematycznych,	• utrzymuje porządek wokół siebie, • samodzielnie się ubiera i przebiera, • nazywa własne stany emocjonalne – występuje publicznie, • uczestniczy w działaniach, które pozwalają mu na poznanie swoich możliwości, • kontroluje swoje zachowania pod wpływem napięcia emocjonalnego, • identyfikuje przyczyny wywołujące dane emocje,	• współpracuje z innymi dziećmi, ze szczególnym uwzględnieniem planowania oraz podziału zadań podczas realizacji miniprojektów, • rozumie wartość, jaką jest zdrowie człowieka, wie, że ważne jest dbanie o zdrowie, • zwraca uwagę na zdrowie innych dzieci oraz członków rodziny, na przykład ze względu na zdrowe odżywianie się,	• układa własne rytmy kolorów jako część kompozycji rysunku tematycznego, • *koduje proste informacje pod kierunkiem nauczyciela*,[20] • uważnie słucha, próbuje opowiedzieć prostą historyjkę na podstawie obrazków, • rozwija koordynację wzrokową i słuchową podczas zabaw tematycznych dotyczących zjawisk przyrodniczych,

[20] kolorem zostały wyróżnione treści ponad podstawę programową

PAŹDZIERNIK	• bierze udział w zabawach konstrukcyjnych z wykorzystaniem materiałów naturalnych, • potrafi zaproponować ćwiczenie kształtujące nawyk utrzymania prawidłowej postawy ciała, • wie, co to są witaminy • wskazuje produkty zdrowe dla organizmu wśród produktów przedstawionych przez nauczyciela, • wie, w jaki sposób należy spożywać posiłek, by było to jak najzdrowsze dla dobrego samopoczucia	• wyraża swoje stany emocjonalne poprzez łączenie stanu emocjonalnego z jego doświadczeniem bądź elementem przyrody (*czuję smutek, gdy…, czuję radość, gdy…*) • czerpie przyjemność z obcowania z przyrodą	• dostrzega wartość spędzania wolnego czasu z innymi ludźmi, a nie w samotności, • wymienia dalszych i bliższych członków rodziny, umie wskazać powiązania rodzinne między nimi	• nazywa zjawiska przyrodnicze i opowiada o nich za pomocą języka mówionego lub w innej, zrozumiałej dla innych formie, • przelicza w dostępnym sobie zakresie, szacuje i porównuje liczbę elementów, np. poprzez łączenie ich w pary, • porównuje przedmioty w swoim otoczeniu ze względu na wybraną cechę, • rozumie niektóre zjawiska związane z czasem: określa pory roku, dni tygodnia i pory dnia, • powtarza proste słowa w języku obcym nowożytnym
LISTOPAD	• potrafi wskazać miejsce położenia budynków w przestrzeni, • ma wykształconą koordynację wzrokowo-słuchową, • wskazuje lewą i prawą stronę ciała, obraca się w lewo, prawo zgodnie z poleceniem nauczyciela, • umie chodzić w różnym rytmie (szybko, wolno), • ma prawidłowe napięcie mięśniowe podczas rysowania i malowania, • wykonuje ćwiczenia równoważne, z czworakowaniem, • potrafi budować z dziesięciu i więcej klocków	• buduje swoje poczucie dumy i przynależności na podstawie tego, kim jest i jaką ma rodzinę, • określa swoje uczucia wobec najbliższych osób, • potrafi nazwać, jak się czuje, gdy w domu lub na podwórku bawi się sam lub z innymi dziećmi, • wyraża swoje przywiązanie do ojczyzny, • rozwija poczucie więzi z Polską poprzez określanie polskich tradycji i innych elementów związanych z polskością, • identyfikuje swoje emocje podczas słuchania polskich legend,	• wie, że mieszka w Polsce i jest Polką/Polakiem, • zna charakterystyczne dla Polski zwyczaje, potrawy, *potrafi wymienić kilkoro sławnych Polaków z różnych dziedzin życia (kultura, sport, polityka),* • *interesuje się, co się dzieje wokół niego, jak dawniej wyglądało życie, wie, że w dawnych czasach ludzie w Polsce żyli inaczej,* • potrafi wcielać się w role, • *słucha uważnie opowieści z historii Polski, potrafi odpowiedzieć na pytania dotyczące wysłuchanej historii,*	• projektuje i wykonuje przy pomocy nauczyciela lalki i dekoracje do przedstawienia, • poznaje muzykę z dawnych czasów i uczestniczy w zabawach ruchowych i choreograficznych, wcielając się w postacie z różnych epok, • posługuje się pojęciami dotyczącymi następstwa czasu: *wczoraj, dzisiaj, jutro, rano, wieczorem,* • przelicza do przodu i do tyłu w zakresie 10, • z pomocą nauczyciela liczy na zbiorach zastępczych z jednoczesnym przenoszeniem liczby elementów na inny zbiór,

	I. FIZYCZNY OBSZAR ROZWOJU – dziecko:	II. EMOCJONALNY OBSZAR ROZWOJU – dziecko:	III. SPOŁECZNY OBSZAR ROZWOJU – dziecko:	IV. POZNAWCZY OBSZAR ROZWOJU – dziecko:
LISTOPAD		• odczytuje emocje i przeżycia bohaterów, wskazuje dobre i złe postępowanie bohaterów, • potrafi okazać szacunek osobom starszym	• porządkuje i układa historyjki obrazkowe dotyczące historii Polski z pomocą nauczyciela, • odkodowuje komunikaty w formie znaków graficznych	• potrafi uporządkować wydarzenia zgodnie z ciągiem przyczynowo-skutkowym, • interesuje się czytaniem, polskimi legendami, • opowiada o swojej rodzinie, • śpiewa piosenki w języku obcym nowożytnym
GRUDZIEŃ	• potrafi ubrać się i rozebrać bez pomocy, • potrafi wykonać pojedynczy węzeł zgodnie z instrukcją, • wykonuje czynności precyzyjne, np. zapina guziki, wiąże sznurowadła, • stabilnie trzema palcami trzyma ołówek lub pędzel (chwyt pisarski), • posługuje się chusteczką do nosa, • biega, podskakuje, chodzi na palcach, • potrafi stać na jednej nodze powyżej 10 sekund, • naśladuje różne dźwięki z otoczenia, • reaguje na określony sygnał dźwiękowy, wykonując umówioną czynność, • podskakuje w rytm muzyki	• rozwija swoje poczucie więzi z rodziną oraz z innymi ludźmi, • wyraża złość i gniew w sytuacjach, które są dla niego trudne, w sposób akceptowany w grupie, • rozwija umiejętność odczuwania i przeżywania uczuć wyższych, budowanych na radości i poczuciu więzi, takich jak: uprzejmość wobec innych, cierpliwość i miłość, • rozwija empatię i umiejętność współpracy z innymi dziećmi, • okazuje innym swoją radość i zaangażowanie w zabawę, • odróżnia dobro od zła – uczy się intuicyjnie, jak poradzić sobie emocjonalnie w sytuacjach dla niego trudnych	• rozumie, że mówienie jest sposobem nawiązywania relacji z innymi ludźmi, • potrafi okazywać dobroć innym i odróżnić zachowania pozytywne od sprawiających innym przykrość, • rozumie konsekwencje swoich działań, • rozumie przyczyny i skutki dobrych relacji z innymi ludźmi, • dostrzega wartość więzi rodzinnych, • potrafi uprzejmie zwracać się do innych osób, wie, że do dorosłych należy mówić, używając formy pan/pani, • potrafi opisać swoje uczucia, • dostrzega wartość tradycji i włącza się w działania, • *szanuje tradycje innych kultur i religii,* • określa podział obowiązków podczas świąt i uroczystości, przygotowania prezentu, laurki, ubrania choinki itp.	• śpiewa piosenki z repertuaru charakterystycznego dla tradycji świąt, • rysuje zainspirowane baśniami i opowiadaniami, • manipuluje figurami (kwadrat, trójkąt, koło), rozróżnia podstawowe figury geometryczne: koło, kwadrat, trójkąt, • przelicza elementy w zakresie 1–10, • porównuje zbiory w zakresie 1–6, sprawdza równoliczność zbiorów, • przygotowuje z wykorzystaniem różnych technik plastycznych niespodziankę dla swoich najbliższych wyrażającą uczucia przywiązania i miłości, • przygotowuje się do udziału w przedstawieniu świątecznym, na przykład jasełka, • umie porównać różne zwyczaje charakterystyczne dla jego domu i domów innych dzieci, • rozumie teksty słuchane, • uczestniczy w zabawach w języku obcym nowożytnym

STYCZEŃ	• potrafi utrzymać prawidłową postawę ciała w czasie rysowania, kolorowania i innych zabaw stolikowych, • komunikuje potrzebę ruchu i odpoczynku, • wykonuje drobne ruchy manualne, wodzi po śladzie oraz odwzorowuje za pomocą kalki, • wskazuje prawidłowy sposób ubierania się i zachowania podczas zimy ze względu na różne warunki pogodowe, • wykazuje sprawność ręki w stopniu pozwalającym na kreślenie znaków w określonej przestrzeni, • zapamiętuje układ znaków lub przedmiotów w przestrzeni i na kartce • *pod kierunkiem nauczyciela wraz z innymi dziećmi organizuje i uczestniczy w olimpiadzie sportowej*	• rozwija swoje poczucie sprawstwa poprzez wyznaczanie sobie krótkoterminowych celów, • uczy się motywacji wewnętrznej i chęci do podejmowania samodzielnie inicjatywy, • proponuje zabawy innym dzieciom, • uczy się godzenia z porażką, współpracy opartej na rywalizacji w grze, przestrzega ustalonych zasad gry, • odkrywa wartość ponoszenia wysiłku i pokonywania trudności dla odroczonego w czasie zwycięstwa,	• inicjuje zabawy na świeżym powietrzu, • pomaga innym dzieciom podczas gier i zabaw, • odczuwa przyjemność ze spędzania czasu wolnego wśród rówieśników, • przyjmuje konsekwencje swojego zachowania, rozumie, czym jest odpowiedzialność za swoje bezpieczeństwo oraz innych dzieci, • potrafi odróżnić zabawy bezpieczne od niebezpiecznych (na jezdni, zamarzniętym stawie), • wyraża swoje oczekiwania wobec innych, • w zrozumiały sposób komunikuje się z dziećmi i dorosłymi, • współdziała z innymi dziećmi lub dorosłymi, na przykład w lepieniu bałwana, tworzeniu konstrukcji, zabawie, pracach kreatywnych • rozwija swój szacunek i poczucie więzi rodzinnych poprzez przebywanie ze swoimi dziadkami i całą rodziną	• tworzy kompozycje z wycinanek inspirowane zimowymi pejzażami, • projektuje wspólnie z innymi dziecięcy kalendarz, • śpiewa piosenki związane z zimą i karnawałem, • aktywnie słucha muzyki klasycznej inspirowanej zimową porą roku, • posługuje się pojęciami związanymi z następstwem czasu: nazwami dni tygodnia i miesięcy, • układa własne rytmy, odtwarza rytmy, • przelicza elementy zbiorów, • porządkuje figury w zależności od ich kształtu i wielkości, • obserwuje zmiany zachodzące w przyrodzie zimą, zwraca uwagę na koloryt i piękno przyrody, • posługuje się określeniami czasu: *krótko – długo*, *krócej od – dłużej od*, *wolno – szybko*, • szacuje i dokonuje pomiaru długości za pomocą stóp, • porównuje ciężar różnych przedmiotów, • określa kierunki i ustala położenie przedmiotów w stosunku do własnej osoby, • wymyśla bajki, których bohaterami są zimowe postacie, np. Śnieżynka, Bałwanek, • powtarza rymowanki i proste wierszyki w języku obcym nowożytnym

	I. FIZYCZNY OBSZAR ROZWOJU – dziecko:	II. EMOCJONALNY OBSZAR ROZWOJU – dziecko:	III. SPOŁECZNY OBSZAR ROZWOJU – dziecko:	IV. POZNAWCZY OBSZAR ROZWOJU – dziecko:
LUTY	• chętnie uczestniczy w zabawach ruchowych i gimnastycznych, • wykonuje ćwiczenia z czworakowaniem i z przyborami, • wykazuje orientację w przestrzeni – reaguje na słowne polecenia typu: *ułóż na najwyższej półce, ułóż na najniższej półce, po prawej stronie, po lewej stronie,* • naśladuje układ ruchów, • tworzy własne propozycje układu ruchów całego ciała, • wykazuje napięcie mięśni dłoni i koordynację wzrokowo-ruchową pozwalające na wykonanie pracy tematycznej z masy solnej lub plasteliny, • precyzyjnie kreśli, przykleja, odwzorowuje, kalkuje, opracowując własną kompozycję graficzną	• rozumie i wyraża własne potrzeby emocjonalne na podstawie pytań i rozmowy kierowanej przez nauczyciela lub inną osobę dorosłą, • rozpoznaje i nazywa uczucia, jakie towarzyszą mu w kontakcie ze sztuką, • próbuje gestem wyrazić to, co czuje, • wyraża swój stan emocjonalny za pomocą dźwięku, koloru, ruchu – potrafi nazwać swoje emocje i próbuje odkryć ich źródło: *na tym obrazku się cieszę, ponieważ … na tym obrazku jest mi smutno, dlatego że …,* • ma świadomość odczuwania emocji we własnym ciele, np. głowa, brzuch, szyja, serce	• aktywnie uczestniczy w odkrywaniu kultury, • wyraża szacunek do osób prezentujących swoje zainteresowania i upodobania, • chętnie występuje na forum, • z szacunkiem odnosi się do innych, szczególnie w sytuacji pomyłki, potknięcia lub błędu, • wie, że nie należy niszczyć pracy swojej oraz pracy innych, pomaga innym w czasie wykonywania zadań, • w sposób zrozumiały opowiada innym dzieciom o swojej pracy, • potrafi słuchać innych, • układa pytania dotyczące twórczości innych osób, ich dzieł, zadaje pytania i wraz z innymi dziećmi z pomocą nauczyciela formułuje na nie odpowiedzi	• wykorzystuje wyobraźnię do tworzenia własnej muzyki za pomocą różnych instrumentów, • tworzy opowiastki dźwiękowe, • układa elementy od największego do najmniejszego, • przelicza i porównuje wielkość zbiorów w zakresie 10, • *liczy na zbiorach zastępczych z jednoczesnym przenoszeniem liczby elementów na inny zbiór,* • *dopełnia do wskazanej liczby elementów,* • układa kompozycje z figur geometrycznych zgodnie ze wzorem i według własnego pomysłu, • wymyśla inne zakończenia dla znanych baśni i opowiadań, • dokonuje własnej interpretacji powierzonej mu roli, • spontanicznie wczuwa się w określoną postać, • rozwija swoją wyobraźnię – wymyśla pytania typu: *Co by było, gdyby … babcia zjadła wilka w bajce o Czerwonym Kapturku?,* • reaguje na proste polecenia w języku obcym

MARZEC	• naśladuje w zabawie układ gestów i ruchów, • przyjmuje, siedząc, postawę zdrową dla kręgosłupa, • wykonuje ćwiczenia sprzyjające niwelowaniu wad postawy, • *proponuje ćwiczenia mające wpływ na prawidłową postawę ciała,* • na podstawie instrukcji słownej kończy rozpoczęty rysunek, • rysuje po linii, starając się nie odrywać ołówka od kartki, • wykazuje się sprawnością manualną – tworzy konstrukcje z papieru, folii oraz innych materiałów plastycznych i codziennego użytku, • utrzymuje wokół siebie porządek w czasie zajęć, • przerysowuje kształty literopodobne, • rysuje synchronicznie proste elementy w powietrzu i na kartce	• ma świadomość własnych emocji w określonej sytuacji, szczególnie sytuacji konfliktowej, • wie, że nie należy działać pod wpływem nieprzyjemnych emocji, szczególnie gdy to działanie miałoby skutkować skrzywdzeniem kogoś, • ma motywację do poszukiwania i poznawania nowych informacji • wypowiada się na tematy swoich i cudzych emocji, buduje podczas zabawy poczucie własnej wartości – jestem kimś znaczącym np. zdobywcą, odkrywcą, • wykazuje postawę badawczą, • buduje w sobie uczucie więzi z przyrodą, • próbuje wyjaśniać zachowania innych osób, • buduje w sobie umiejętność komunikowania swoich potrzeb w sytuacjach trudnych	• rozumie, że współdziałanie z innymi ludźmi w konkretnym celu przynosi większe efekty niż działanie w pojedynkę, • rozumie, czym jest dobre, a czym złe podejście do korzystania z dobrodziejstw przyrody, • wie, w jaki sposób można poznawać świat za pomocą zmysłów, • wyjaśnia skutki działań człowieka wobec przyrody, • wie, że każdy człowiek jest odpowiedzialny za środowisko, w którym żyje	• *wskazuje różnice i podobieństwa między zwierzętami żyjącymi w czasach prehistorycznych a zwierzętami żyjącymi współcześnie,* • liczy w trakcie zabawy, gry lub sytuacji codziennej, np. nakrywania do stołu, • potrafi wskazać poznane cyfry pośród innych znaków – przyporządkowuje określoną cyfrę do oznaczenia liczebności zbioru, • interesuje się przyrodą, współdziała z innymi dziećmi oraz nauczycielem w poszukiwaniu informacji o życiu na naszej planecie, • dostrzega różnice w masie porównywanych przedmiotów, • *buduje wiedzę o Kosmosie,* • aktywnie uczestniczy w poznawaniu rzeczywistości przyrodniczej poprzez obserwowanie, eksperymentowanie, • wie, że wszyscy ludzie muszą dbać o środowisko naturalne, • zna ekologiczny sposób gospodarowania odpadami (segregacja śmieci), • podejmuje samodzielne próby eksploracji przyrody w ustalonym celu, • zna podstawowe słowa w języku obcym

KWIECIEŃ

I. FIZYCZNY OBSZAR ROZWOJU – dziecko:	II. EMOCJONALNY OBSZAR ROZWOJU – dziecko:	III. SPOŁECZNY OBSZAR ROZWOJU – dziecko:	IV. POZNAWCZY OBSZAR ROZWOJU – dziecko:
• samodzielnie wykonuje wszystkie czynności samoobsługowe, • nakrywa do stołu, spożywa posiłki z użyciem sztućców, sprząta po posiłku, • wie, jak należy dbać o zdrowie w czasie różnych warunków pogodowych, • rozumie szkodliwość zbyt długiego oglądania telewizji i siedzenie przed komputerem lub z tabletem czy telefonem, • określa kierunki rysowania, • ma poczucie przestrzeni, w której funkcjonuje jego ciało, • odwzorowuje szlaczki, kształty, litery, • aktywnie uczestniczy w ćwiczeniach koordynujących ruchy całego ciała – ćwiczenia rytmiczne, • odtwarza rytm graficzny, dorysowuje brakujące elementy na obrazku zgodnie ze wzorem, • sprawnie posługuje się ołówkiem, kredką, mazakiem oraz nożyczkami	• rozumie i wyraża swoje potrzeby, rozpoznaje własne uczucia, • rozwija samodyscyplinę (działa zgodnie z zasadami i ustalonym rytmem np. dnia), • adaptuje się do nowych warunków i zmian, • samodzielne inicjuje aktywności (poczucie inicjatywy i motywacji wewnętrznej), • potrafi zachować się empatycznie, • dostrzega piękno przyrody w swojej okolicy, • rozumie, czym jest więź emocjonalna między zwierzęciem a człowiekiem-opiekunem, • potrafi wskazać emocje u zwierząt na podstawie obserwacji ich zachowania, • nazywa swoje emocje w kontakcie ze zwierzęciem, np. radość, zaskoczenie, strach	• rozumie, dlaczego należy szanować siebie i swoje zdrowie, • dzieli się z innymi dziećmi swoimi wrażeniami, • potrafi poprosić o pomoc, • wie, w jakich sytuacjach należy zwrócić komuś uwagę, że postępuje niezgodnie z zasadami lub normami, • podejmuje próby oceniania swojego zachowanie w kontekście podjętych czynności i zadań oraz przyjętych norm grupowych, • rozumie znaczenie konfliktu w relacjach z innymi ludźmi i wie, że nie należy się obrażać na innych i że warto rozmawiać o tym, co nam się nie podoba lub co sprawiło nam przykrość	• tworzy proste rymowanki i ilustracje do nich, • interesuje się literami i czytaniem, • słucha z uwagą tekstów czytanych przez nauczyciela, • potrafi wnioskować matematycznie i twórczo myśleć przy prostych zadaniach matematycznych, • klasyfikuje według różnych kryteriów, dodatkowo może uogólniać wybrany klucz klasyfikacji, • zakłada zielnik, uczestniczy w prostych eksperymentach przyrodniczych, • oznacza za pomocą ustalonych symboli miejsca posadzenia lub siewu konkretnych roślin, • określa zmiany odwracalne i nieodwracalne w przyrodzie oraz najbliższym otoczeniu, • projektuje zgodnie z ustalonym schematem kalendarz pogody, uwzględniając wskazówki nauczyciela oraz szablon, • układa kompozycje z kwiatów i roślin, • nazywa niektóre gatunki kwiatów i owoców na podstawie zdjęć oraz wyglądu, wskazuje podobieństwa i różnice, • wypowiada się na temat swoich przemyśleń wynikających z poznawania życia zwierząt i roślin, • szacuje ciężar przedmiotów, waży proste przedmioty, porównuje ciężar,

				• szacuje i sprawdza długość, wysokość i szerokość przedmiotów, • z pomocą nauczyciela lub rodziców wykorzystuje nowoczesne technologie w celu pozyskiwania informacji o świecie, • uczestniczy w zabawach językowych z języka obcego nowożytnego
MAJ	• dba o higienę osobistą – zna i stosuje wszystkie nawyki higieniczne związane z czystością, • sprawnie wykonuje ćwiczenia gimnastyczne kształtujące prawidłową postawę ciała, • aktywnie wykonuje ćwiczenia kształtujące sprawność ruchową, • prawidłowo wykonuje ćwiczenia nadgarstka i dłoni wzmacniające sprawność manualną, • aktywnie uczestniczy w zajęciach rytmizujących – poprawnie synchronizuje ruchy różnych partii ciała, • interesuje się kreśleniem znaków, • dysponuje sprawnością palców potrzebną do wykonywania drobnych, precyzyjnych ruchów	• ma świadomość wartości relacji z innymi ludźmi, • nawiązuje relacje uczuciowe z innymi: buduje i stara się utrzymać więzi z innymi • wykazuje wrażliwość w relacjach z ludźmi i zwierzętami, • rozumie, że uczucie zazdrości nie przynosi korzyści, • dokonuje autoprezentacji, potrafi powiedzieć, co lubi i co potrafi robić najlepiej, dzieli się swoimi myślami, uczuciami, spostrzeżeniami przy wsparciu nauczyciela (pytania, rozmowa)	• ma poczucie odpowiedzialności za wykonywane zadanie, dostrzega wartość pracy i dążenia do celu oraz konieczności bycia wytrwałym, • chętnie poszukuje nowych informacji, • próbuje aktywnie słuchać wypowiedzi innych osób, • zaprasza innych do zabawy i chętnie korzysta z zaproszeń, które otrzymuje, • chętnie podejmuje współdziałanie z innymi dziećmi w czasie wspólnie wykonywanej pracy, • interesuje się wybranymi zawodami, w tym również zawodami swoich bliskich • odkrywa wartość rozwijania swoich talentów i poszanowania talentów innych ludzi, • dostrzega wartość w różnicach i wielości kulturowej	• tworzy własne konstrukcje z materiałów codziennego użytku, nadaje im nazwy, dzieli się swoimi doświadczeniami z innymi dziećmi, • chętnie słucha o doświadczeniach innych dzieci, • tworzy własne historie, w których występują bohaterowie znanych mu legend i opowiadań, rozumie następstwo czasu, • klasyfikuje przedmioty według: wielkości, kształtu, koloru, przeznaczenia, • układa przedmioty w grupy, szeregi, rytmy, odtwarza układy przedmiotów i tworzy własne, nadając im znaczenie • wskazuje zawody wykonywane przez rodziców i osoby z najbliższego otoczenia, • wyobraża sobie siebie wykonującego określony zawód i wciela się w rolę, • interesuje się czytaniem i pisaniem, • używa w zabawie wyrazów i zwrotów z języka obcego nowożytnego

	I. FIZYCZNY OBSZAR ROZWOJU – dziecko:	II. EMOCJONALNY OBSZAR ROZWOJU – dziecko:	III. SPOŁECZNY OBSZAR ROZWOJU – dziecko:	IV. POZNAWCZY OBSZAR ROZWOJU – dziecko:
CZERWIEC	• wie, że jak najczęstsze przebywanie na świeżym powietrzu sprzyja zdrowiu i wzmacnia organizm w walce z chorobą • sprawnie wykonuje i samodzielnie proponuje ćwiczenia gimnastyczne wzmacniające gibkość, prawidłową postawę ciała oraz tężyznę fizyczną, • zna i stosuje zasady bezpiecznego zachowania podczas zabaw, gier, w różnych sytuacjach, • próbuje udzielać pierwszej pomocy w sytuacji zagrożenia, wie, że życie ludzkie jest bezcenne	• rozróżnia emocje i uczucia przyjemne i nieprzyjemne, ma świadomość, że odczuwają i przeżywają je wszyscy ludzie, • jest wrażliwy na piękno przyrody • panuje nad nieprzyjemną emocją, np. podczas czekania na swoją kolej w zabawie lub innej sytuacji, • radzi sobie w sytuacjach konfliktu z pomocą nauczyciela lub samodzielnie, • przejawia poczucie własnej wartości jako osoby	• komunikuje się z dziećmi i osobami dorosłymi, wykorzystując komunikaty werbalne i pozawerbalne, • obdarza uwagą inne dzieci i osoby dorosłe, • potrafi wezwać pomoc w sytuacji zagrożenia, zawiadamia służby ratunkowe, • dostrzega wartość bycia z drugim człowiekiem • posługuje się swoim imieniem, nazwiskiem, adresem, • używa zwrotów grzecznościowych podczas powitania, pożegnania, • wyraża szacunek wobec innych osób i, przestrzegając tych wartości, nawiązuje relacje rówieśnicze, • odczuwa i wyjaśnia swoją przynależność do grupy przedszkolnej, grupy chłopców, grupy dziewczynek oraz innych grup, np. grupy teatralnej, grupy sportowej, • odpowiada na pytania, • nazywa i rozpoznaje wartości związane z umiejętnościami i zachowaniami społecznymi, np. szacunek do dzieci i dorosłych, szacunek do zasady fair-play, życzliwość okazywana dzieciom i dorosłym – obowiązkowość, przyjaźń, radość, dzielenie się z innymi	• eksperymentuje rytmem, głosem, dźwiękiem i ruchem, rozwijając wyobraźnię muzyczną • liczy i przelicza do 10 lub więcej, • eksperymentuje, szacuje, przewiduje, dokonuje pomiaru długości przedmiotów, • rozróżnia podstawowe figury geometryczne (koło kwadrat, trójkąt, prostokąt), • rozpoznaje zapis swojego imienia pośród innych imion, • rozumie relację głoska – litera, • podejmuje próby czytania prostych tekstów literowo-obrazkowych, • planuje, poszukuje informacji, próbuje wykreślać trasę wycieczki, • objaśnia kolejność zdarzeń w prostych historyjkach obrazkowych, • układa historyjki obrazkowe, • recytuje wierszyki, rymowanki, • *układa opowiadania twórcze i ilustruje własne opowiadania lub bajki z różnych stron świata,* • rozumie sens historyjek z języka obcego nowożytnego

4.3. Treści programowe dla dzieci w wieku rozwojowym 6 lat

	I. FIZYCZNY OBSZAR ROZWOJU – dziecko:	II. EMOCJONALNY OBSZAR ROZWOJU – dziecko:	III. SPOŁECZNY OBSZAR ROZWOJU – dziecko:	IV. POZNAWCZY OBSZAR ROZWOJU – dziecko:
WRZESIEŃ	• samodzielnie wykonuje czynności samoobsługowe i czynności higieniczne (prawidłowe mycie rąk, korzystanie z toalety, zapinanie guzików, wiązanie butów), • spożywa posiłki z użyciem sztućców, • wykonuje ćwiczenia równoważne, • naśladuje w zabawie ruchy wykonywane przez inne osoby, • powtarza proste sekwencje ruchów, • wykonuje ćwiczenia zręcznościowe oraz ćwiczenia kształtujące nawyk utrzymania prawidłowej postawy ciała, • ma poczucie świadomości własnego ciała – stan ruchu i stan spoczynku, komunikuje potrzebę ruchu lub odpoczynku, • doskonali sprawność manualną poprzez kolorowanie, wylepianie i ugniatanie, • precyzyjnie manipuluje przedmiotami (układanie, budowanie, majsterkowanie), • orientuje się na kartce, rysuje, wodzi po śladzie, • interesuje się pisaniem, podejmuje próby kreślenia znaków graficznych	• potrafi się przedstawić i opowiedzieć, co lubi robić, • bez lęku rozstaje się z rodzicami lub opiekunami, • potrafi się pożegnać z panią i dziećmi, gdy idzie do domu, • uważnie słucha opowiadań i wierszy związanych z przyjaźnią i emocjami w relacjach z drugim człowiekiem, • zwraca się do nauczyciela lub innej osoby dorosłej po pomoc, jeśli jej potrzebuje • akceptuje emocjonalnie rozkład dnia w przedszkolu – uczy się wspólnie bawić z innymi, rozwija przyjaźnie z różnymi dziećmi, • zaczyna mieć poczucie świadomości odczuwania emocji we własnym ciele, np. głowa, brzuch, szyja, serce, • potrafi wyróżnić u siebie i innych dzieci emocję radości, smutku i złości za pomocą mimiki oraz poprzez odpowiednie zachowanie, potrafi opisać te emocje jako przyjemne lub nieprzyjemne oraz uczy się, w jaki sposób sobie z nimi radzić,	• zna zasady bezpieczeństwa w przedszkolu, • wie, jak zareagować w sytuacji zagrożenia (przerwanie zabawy, poinformowanie kogoś dorosłego), • stosuje się do zasad panujących w przedszkolu, respektuje prawa i obowiązki, • używa zwrotów grzecznościowych podczas powitania i pożegnania, • potrafi się przedstawić i zainicjować zabawę z innymi dziećmi w grupie, • współuczestniczy w opracowaniu kontraktu grupowego, przestrzega zasad, • rozwija poczucie solidarności i przyjaźni z innymi dziećmi, • uważnie słucha innych, nie przerywa im, • potrafi określić, jakie zabawy i zachowania są bezpieczne, a jakich powinno się unikać, • twórczo rozwija zabawę, jeśli zgadzają się na to inne dzieci, z pomocą innych tworzy kącik zabaw, opiekuje się nim oraz dba o niego, • opowiada w kilku zdaniach o swojej ulubionej zabawce, używając również słów nacechowanych emocjonalnie (*lubię/nie lubię*, *wspaniały*, *podoba mi się* itd.),	• wyraża ruchem przeżycia emocjonalne w czasie słuchania muzyki oraz innych dźwięków, • wymyśla gesty, które są częścią zabaw i gier proponowanych przez nauczyciela – tworzy własne zagadki ruchowe • zna liczbę jeden, • szacuje i przelicza elementy w czasie zabawy w zakresie 10, • odtwarza układy przedmiotów, odtwarza rytmy i układy elementów, • klasyfikuje według wielkości, kształtu i koloru, • określa położenie przedmiotów w przestrzeni: *na*, *pod*, *wysoko*, *nisko*, *za*, *obok*, • potrafi poprawnie powtórzyć z pamięci prostą wyliczankę lub wierszyk, • wyszukuje elementy na ilustracji zgodnie z określonym kryterium, • prawidłowo wymawia wszystkie samogłoski i spółgłoski, nie przestawia sylab i głosek w wyrazach (diagnozowanie ryzyka dysleksji) • potrafi opowiedzieć o sobie (jak się nazywa, co lubi robić), • opowiada historyjkę obrazkową, • podejmuje próby rozróżniania, czytania i kreślenia litery O, o, A, a

	I. FIZYCZNY OBSZAR ROZWOJU – dziecko:	II. EMOCJONALNY OBSZAR ROZWOJU – dziecko:	III. SPOŁECZNY OBSZAR ROZWOJU – dziecko:	IV. POZNAWCZY OBSZAR ROZWOJU – dziecko:
WRZESIEŃ		• w sytuacjach trudnych szuka wsparcia u innych: dorosłych oraz dzieci	• dostrzega różnice między ludźmi (wzrost, wygląd, zainteresowania) – szanuje każdą osobę ze względu na jej indywidualność, uczy się nie wyśmiewać inności	• opowiada o swoich ulubionych zabawach, zabawkach i przeżyciach związanych z przedszkolem, • uczestniczy w zabawach z języka obcego nowożytnego
PAŹDZIERNIK	• nakrywa stół do posiłku, posługuje się prawidłowo sztućcami, wraz z innymi dziećmi sprząta po posiłku, dzieląc się obowiązkami, • samodzielnie się ubiera – potrafi określić, czy jest mu zimno lub ciepło, • chętnie przebywa na świeżym powietrzu, podczas spaceru potrafi właściwie zachować się na ulicy i np. w parku (bezpieczeństwo), • chętnie spaceruje i eksploruje przestrzeń przyrodniczą, • bezpiecznie biega, wspina się, podskakuje, korzysta z urządzeń na placu zabaw, • wykonuje ćwiczenia równoważne, wykorzystując naturalne przeszkody w terenie, • doskonali poczucie rytmu, • prawidłowo wykonuje ćwiczenia kształtujące nawyk utrzymania prawidłowej postawy ciała (np. noszenie woreczków na głowie),	• nazywa własne stany emocjonalne wywołane słuchaniem muzyki lub opowiadań (radość, smutek, złość), • wyraża swoje stany emocjonalne oraz rozróżnia stany emocjonalne innych osób, • potrafi opowiedzieć, w jakich sytuacjach czuje radość, złość i smutek, próbuje zrozumieć emocje własne i innych osób – rozwija w sobie empatię • buduje z innymi dziećmi strategie radzenia sobie ze smutkiem i złością, wykorzystuje te strategie w sytuacjach trudnych dla niego emocjonalnie, • uczy się wyrażania swoich stanów emocjonalnych poprzez łączenie stanu emocjonalnego z jego • doświadczeniem bądź elementem przyrody (*czuję smutek, gdy…, czuję radość, gdy…*) • rozwija swoją empatię wobec świata roślin i zwierząt, uczy się, jak opiekować się roślinami i zwierzętami	• słucha propozycji innych dzieci i zgodnie z nimi wspólnie modyfikuje swoje zabawy, uwzględniając potrzeby innych osób i swoje własne, • współpracuje z innymi dziećmi, uczy się współodczuwania i budowania przyjaźni poprzez podejmowanie wspólnych aktywności dobrych dla całej grupy, • w różnych sytuacjach wdraża zasady dobrego zachowania: w życiu realnym oraz podczas zabawy (np. podczas zabawy w sklep z jesiennymi darami), • buduje swoje poczucie wartości poprzez bycie równoprawnym członkiem wspólnej zabawy, • rozwija wytrwałość w kończeniu rozpoczętych zadań i pokonywaniu trudności • rozumie wartość, jaką jest zdrowie człowieka, • wie, że ważne jest dbanie zdrowie własne, a także innych ludzi, zna zasady zdrowego odżywiania i zdrowego trybu życia	• eksperymentuje z kolorem i dźwiękiem – maluje w rytm muzyki, • podejmuje próby przekładu dźwięków przyrody na ekspresję ruchową, • eksperymentuje z mieszaniem kolorów podstawowych, • szanuje przyrodę, wie, że nie należy zaśmiecać środowiska, niszczyć roślin oraz krzywdzić zwierząt, • klasyfikuje elementy według kolorów, wielkości i przeznaczenia, • odtwarza rytmy oraz układy elementów, • wyróżnia figury geometryczne: koło, trójkąt, kwadrat, prostokąt, • rozróżnia stronę lewą i prawą, • określa położenie przedmiotów w przestrzeni, • przelicza do 10, • zna liczby od 1 do 5, • rozpoznaje litery E, e, I, i, M, m – potrafi je odczytać w prostych wyrazach oraz w miarę możliwości kreślić po śladzie, • wybiera książki do głośnego czytania w grupie,

PAŹDZIERNIK	• umie rysować oburącz po śladzie, równo kreślić szlaczki (przygotowanie ręki do pisania), • stosuje chwyt pisarski podczas kreślenia i wodzenia po śladzie, doskonali ruchy precyzyjne			• poprawnie wymawia wyrazy, rozpoznaje głoski w nagłosie i wygłosie, • słucha z uwagą innych dzieci opowiadających o swoich doświadczeniach ze zdrowym stylem życia, • rozwiązuje zagadki związane z jesienią, • dostrzega rytmy w przyrodzie (dzień/noc, pory roku) i zmiany świata przyrody, • słucha opowiadań i baśni związanych z jesienią, uczy się wybranych wierszy na pamięć, • rozumie proste słowa w języku obcym nowożytnym
LISTOPAD	• ma potrzebę ruchu, odróżnia czas spędzany na zabawach ruchowych od czasu wypoczynku i stara się panować nad swoją aktywnością ruchową w zależności od rytmu dnia w przedszkolu, • wykonuje ćwiczenia na koordynację wzrokowo-słuchowo-ruchową zgodnie z instrukcją nauczyciela, • powtarza ruchy w określonej sekwencji (pamięć wzrokowo-ruchowa), • rozwija poczucie rytmu i koordynację słuchowo-ruchową, • skacze i wykonuje ruchy zgodnie ze wskazówkami nauczyciela lub innego dziecka,	• określa swoje uczucia wobec najbliższych osób, • potrafi nazwać, jak się czuje, gdy w domu lub na podwórku bawi się sam lub z innymi dziećmi, • określa, co lubi robić, a co sprawia mu mniej przyjemności • identyfikuje swoje emocje podczas słuchania polskich legend, odczytuje emocje i przeżycia bohaterów, • potrafi wczuć się w wybraną postać z polskich legend, wskazuje dobre i złe postępowanie bohaterów, potrafi określić emocje bohaterów, takie jak radość, złość i smutek, wyjaśnia przyczyny tych emocji,	• buduje swoje poczucie dumy i przynależności z tego, kim jest i jaką ma rodzinę, • rozwija w sobie szacunek do ojczyzny poprzez rozbudzanie zainteresowań związanych z małą ojczyzną, • wskazuje charakterystyczne miejsca kulturowe i historyczne w swojej miejscowości, • czuje dumę z bycia członkiem określonej społeczności, • odczuwa i wyjaśnia swoją przynależność do rodziny, zna jej istotne wartości i potrafi o nich opowiedzieć, • opisuje w krótkich wypowiedziach kilkuzdaniowych swój dom oraz drogę z domu do przedszkola, • potrafi nazwać członków swojej rodziny i podać ich imiona,	• podejmuje próby grania na instrumentach, na przykład dzwonkach, kastanietach, • tworzy kompozycje artystyczne nawiązujące do sztuki ludowej, • wspólnie z innymi dziećmi wymyśla konstrukcje architektoniczne wymarzonego domu lub projektuje miasteczko przyjazne dzieciom, • *interesuje się tym, co było przedtem, rozumie, że upływa czas i ludzie się zmieniają,* • zaczyna rozumieć pojęcia: *przeszłość – teraźniejszość – przyszłość*, • potrafi odgrywać różne role, • posługuje się w zabawie pojęciami dotyczącymi strony lewej, prawej,

	I. FIZYCZNY OBSZAR ROZWOJU – dziecko:	II. EMOCJONALNY OBSZAR ROZWOJU – dziecko:	III. SPOŁECZNY OBSZAR ROZWOJU – dziecko:	IV. POZNAWCZY OBSZAR ROZWOJU – dziecko:
LISTOPAD	• wykonuje ćwiczenia równoważne oraz związane z utrzymaniem prawidłowej postawy ciała, • orientuje się w przestrzeni (co jest po lewej stronie, co po prawej, co blisko mnie, co daleko, co przede mną, co za mną), • potrafi samodzielnie lub z innymi dziećmi wykonywać czynności samoobsługowe związane z przygotowaniem i sprzątaniem miejsca do zabawy, • tworzy konstrukcje wraz z innymi dziećmi, buduje z różnych materiałów obiekty i kukiełki, • kreśli szlaczki i litery, ma prawidłowe napięcie mięśniowe podczas kreślenia, kolorowania, pisania, rysowania	• uczestniczy w zajęciach, w czasie których poznaje wartości, takie jak: odwaga, waleczność, wytrwałość, szacunek dla innych ludzi, odpowiedzialność	• posługuje się swoim imieniem, nazwiskiem, adresem, • wie, że mieszka w Polsce i jest Polką/Polakiem, • uczy się wyrażać swoje przywiązanie do ojczyzny, rozwija poczucie więzi z Polską poprzez określanie polskich tradycji i innych elementów związanych z polskością, • zna charakterystyczne dla Polski zwyczaje, potrawy, *potrafi wymienić kilkoro sławnych Polaków z różnych dziedzin życia (kultury, sportu, polityki),* • interesuje się, co się dzieje wokół niego, *jak dawniej wyglądało życie, wie, że w dawnych czasach ludzie w Polsce żyli inaczej*	• potrafi odtworzyć drogę z domu do przedszkola (opis słowny, rysunek i inne działania) • wskazuje lewą i prawą stronę ciała, obraca się w lewo, prawo zgodnie z poleceniem nauczyciela, • rozpoznaje i nazywa podstawowe figury geometryczne, • przelicza do 10 i więcej, • dodaje i odejmuje na liczmanach w zakresie 7, odróżnia liczenie błędne od poprawnego, • orientuje się na kartce (góra, dół, lewa, prawa strona), • *potrafi wymienić kilka największych miast Polski,* • *wie, jak wygląda mapa Polski, stara się wskazać na niej swoją miejscowość, wymienia kilka innych krajów oprócz Polski,* • słucha uważnie opowieści z historii Polski, potrafi odpowiedzieć na pytania dotyczące wysłuchanej historii, • *zna historię różnych środków transportu, wie, jak dawniej podróżowano,* • rozumie znaczenie pojęć dotyczących czasu i potrafi się nimi posłużyć: *dawno temu, wczoraj, niedawno,* • posługuje się w zabawie pojęciami następstwa czasu, • wypowiada poprawnie wyrazy czyste i nieczyste fonetycznie, • interesuje się nowopoznanymi literami: T, t, L, l, U, u, K, k, • czyta proste teksty utworzone z dotychczas poznanych liter, • stara się mówić płynnie i wyraźnie,

LISTOPAD				• interesuje się legendami i baśniami, opowiada wybraną baśń, potrafi ją zainscenizować z innymi dziećmi, • zapamiętuje i powtarza proste rymowanki i zdania w języku obcym nowożytnym
GRUDZIEŃ	• sygnalizuje potrzebę ruchu i odpoczynku, • spaceruje i biega na świeżym powietrzu – ubiera się adekwatnie do pogody, • prawidłowo wykonuje ćwiczenia równoważne oraz ćwiczenia symetryczne (równoczesne unoszenie rąk, gracja ruchowa), • samodzielnie wymyśla ruchy, które naśladują inne dzieci, • wykorzystuje przestrzeń i muzykę do własnej ekspresji ruchowej, • rozwija swoje poczucie rytmu: skacze, tańczy zgodnie z melodią, wykonuje proste układy choreograficzne zaproponowane przez nauczyciela lub inne dzieci, • potrafi wykonywać ruchy asymetryczne (jedna ręka w górze, druga w dole), • koloruje małe elementy, kończy szlaczki, podejmuje próby kreślenia nowych liter i cyfr, • utrzymuje prawidłowe napięcie nadgarstka podczas kreślenia i pisania,	• rozwija swoją empatię poprzez dostrzeganie stanów emocjonalnych innych osób (dorosłych i dzieci) oraz uczuć, takich jak: radość, szczęście, złość, gniew, smutek i rozpacz, • uczy się pomagać sobie i innym w radzeniu sobie z nieprzyjemnymi uczuciami poprzez pocieszenie i wparcie oraz bycie z drugą osobą, • szanuje emocje swoje i innych osób, nazywa uczucia, takie jak: łagodność, cierpliwość, radość, miłość, • panuje nad zachowaniami, które mogą innych zranić – rozwija w sobie empatię, • potrafi zapanować nad swoim zachowaniem, które jest spowodowane smutkiem, gniewem lub złością, • buduje relacje z wybranymi osobami, nikogo nie odrzuca, • okazuje radość oraz cierpliwość poprzez odpowiednie zachowanie,	• docenia znaczenie rodziny – zwraca uwagę na indywidualność każdej z osób tworzących dom rodzinny, potrafi o niej opowiedzieć w ciekawy sposób, • interesuje się ludźmi wokół siebie, ich potrzebami, uczy się ich słuchać z uwagą, • docenia wartość więzi rodzinnych i przedszkolnych, • rozwija umiejętność działania z innymi poprzez zabawę i wspólne wykonywanie projektów (np. plastycznego, muzycznego), • dostrzega wartość tradycji i bierze udział w przygotowaniach do Bożego Narodzenia, • *szanuje tradycje innych kultur i religii*, • uczy się dostrzegać wartość spędzania wolnego czasu z innymi ludźmi, • potrafi poprzez swoje zachowanie tworzyć dobrą atmosferę w grupie, • wyraża swoje uczucia, stosując środki werbalne i niewerbalne, • porównuje różne zwyczaje charakterystyczne dla jego domu i domu innych dzieci, • rozpoznaje symbole związane ze świętami,	• eksperymentuje z różnymi technikami plastycznymi przy przygotowywaniu świątecznych prezentów, • gra, wykorzystując instrumenty lub przedmioty codziennego użytku, • śpiewa piosenki z repertuaru charakterystycznego dla tradycji świąt, • rysuje ilustracje inspirowane baśniami i opowiadaniami, • rozróżnia podstawowe figury geometryczne: koło, trójkąt, kwadrat, prostokąt, • manipuluje figurami (kwadrat, prostokąt, trójkąt, koło), porządkuje figury w zależności od ich kształtu i wielkości, • porównuje zbiory w zakresie 1–10, • dodaje i odejmuje na liczmanach w zakresie 8, • szacuje i dokonuje pomiaru długości przedmiotów za pomocą słomek, patyczków lub dłoni, • porównuje wielkości, kształty i kolory figur oraz różnych przedmiotów (mniejszy, większy), • interesuje się literami, rozpoznaje nowopoznane litery D, d, y,

	I. FIZYCZNY OBSZAR ROZWOJU – dziecko:	II. EMOCJONALNY OBSZAR ROZWOJU – dziecko:	III. SPOŁECZNY OBSZAR ROZWOJU – dziecko:	IV. POZNAWCZY OBSZAR ROZWOJU – dziecko:
GRUDZIEŃ	• wykonuje prace plastyczne wymagające precyzyjnych ruchów oraz ugniatania, wycinania i układania małych elementów	• wyraża swoje uczucia miłości i przyjaźni wobec innych ludzi różnymi środkami wyrazu	• przygotowuje się do udziału w przedstawieniu świątecznym, na przykład w jasełkach, aktywnie uczestniczy w próbach i odważnie występuje przed innymi dziećmi oraz dorosłymi, • podejmuje próby wyciągania wniosków z zachowań różnych osób wobec niego	• czyta proste teksty wyrazowo-ikoniczne z poznanych liter, • dopasowuje historyjkę obrazkową do opowiadania, • recytuje z pamięci wiersz związany z miłością i rodziną, • zadaje pytania związane z przeczytanym tekstem, • określa, która opowieść podobała mu się najbardziej, • rozumie proste polecenia w języku obcym nowożytnym i reaguje na nie
STYCZEŃ	• podejmuje różne intencjonalne aktywności ruchowe, takie jak: bieganie, skakanie, wspinanie się, • wykonując czynności ruchowe, używa ręki dominującej (lewej lub prawej), • chętnie bawi się na świeżym powietrzu i wykorzystuje naturalne ukształtowanie terenu do samodzielnej lub wspólnej z innymi dziećmi zabawy ruchowej (zabawy w berka, rzucanie śnieżkami, wyścigi, jazda na sankach, robienie śladów na śniegu, lepienie bałwana itd.), • wspólnie z innymi dziećmi uprawia sporty zimowe, *pod kierunkiem nauczyciela wraz z innymi dziećmi organizuje i uczestniczy w olimpiadzie sportowej,*	• poprzez różne sytuacje zadaniowe próbuje radzić sobie z emocjami pojawiającymi podczas współpracy z innymi dziećmi (cierpliwość w oczekiwaniu na swoją kolej, pomoc innym, wyrozumiałość dla wykonujących gorzej zadania), • radzi sobie z porażką i, jeśli odczuwa gniew, stosuje strategie, które pomagają mu w jego opanowaniu, • kształtuje wytrwałość i cierpliwość do siebie i innych, • rozwija swoją aktywność poprzez samodzielne inicjowanie zabaw na świeżym powietrzu, • umie opanować swoje emocje podczas zabawy tak, aby inne dzieci miały szansę na wypowiedzenie się, przeprowadzenie swojego eksperymentu itd., • ma rozbudzoną motywację wewnętrzną i gotowość do obserwowania, wyciągania wniosków, przeżywania swoich odkryć	• rozumie, czym jest odpowiedzialność za bezpieczeństwo swoje oraz innych dzieci, odróżnia zabawy bezpieczne od niebezpiecznych, • podejmuje próby inicjowania zabaw na świeżym powietrzu, • pomaga innym dzieciom podczas gier i zabaw, • zachęca inne dzieci do współpracy i wysiłku, • odczuwa przyjemność ze spędzania wolnego czasu z rówieśnikami, • uczy się czerpać radość z zabawy z innymi dziećmi, otwiera się na relacje, nawet te trudne, przyjmuje przeprosiny i uczy się wybaczać, • podporządkowuje się regułom i zasadom różnych gier i zabaw zespołowych, • stara się przyjąć konsekwencje swojego zachowania, • współdziała z innymi dziećmi lub dorosłymi, na przykład w lepieniu bałwana, tworzeniu konstrukcji,	• wycina, tworzy kompozycje, prace plastyczne o tematyce zimowej, • projektuje wspólnie z innymi dziecięcy kalendarz, • śpiewa piosenki związane z zimą i karnawałem, • aktywnie słucha muzyki klasycznej inspirowanej zimą, • posługuje pojęciami związanymi z następstwem czasu: nazwami dni tygodnia i miesięcy, • układa własne rytmy, odtwarza rytmy, • przelicza elementy zbiorów, • rozumie rytmiczną organizację czasu, posługuje się określeniami czasu: *krótko – długo, krócej od – dłużej od, wolno – szybko,* • szacuje i dokonuje pomiaru długości za pomocą stóp, • określa kierunki w przestrzeni i na kartce,

STYCZEŃ	• prawidłowo naśladuje proste i bardziej złożone układy ruchowe i choreograficzne, • rozwija poczucie rytmu poprzez poruszanie się w takt muzyki, • zachowuje równowagę podczas zabaw bieżnych, stania na jednej nodze itp., • potrafi rozmieścić rysunek na kartce, orientuje się na kartce (góra, dół, lewa/prawa strona, róg kartki), • stosuje prawidłowy chwyt pisarski podczas kolorowania, rysowania i pisania		w zabawie lub w pracach kreatywnych, • współdziała w czasie przeprowadzania doświadczeń lub eksperymentów, respektuje obowiązujące zasady, • obdarza uwagą inne dzieci i osoby dorosłe, • rozwija swój szacunek i poczucie więzi rodzinnych poprzez przebywanie ze swoimi dziadkami i całą rodziną, • uważnie słucha i dzieli się swoimi obserwacjami podczas różnych doświadczeń i eksperymentów przeprowadzanych w grupie	• ustala stałą liczbę elementów w zbiorze, dostrzega przy pomocy nauczyciela, że zmiana ustawienia nie zmienia liczby elementów w zbiorze, • dodaje i odejmuje w zakresie 9, • wie, jakie zjawiska atmosferyczne są właściwe dla zimy, obserwuje je i nazywa (opady śniegu, szron, szadź, zawieje śnieżne), • przeprowadza eksperymenty i doświadczenia związane z wodą, lodem i zamarzaniem, • umiejętnie korzysta z mediów i umie odróżnić świat realny od medialnego, • interesuje się czytaniem – tworzy galerię swoich ulubionych bohaterów literackich, • czyta wyrazy i proste zdania zawierające nowopoznane litery: B, b, C, c, N, n, P, p, • poprawnie wypowiada ciche i głośne dźwięki mowy, • rozumie proste słowa i polecenia w języku obcym nowożytnym i używa ich w zabawie
LUTY	• spędza większość czasu aktywnie, chętnie uczestniczy w zabawach ruchowych i gimnastycznych zaproponowanych przez nauczyciela lub inne dzieci,	• rozumie i wyraża własne potrzeby emocjonalne na podstawie pytań nauczyciela lub innej osoby dorosłej oraz podczas rozmowy kierowanej,	• aktywnie uczestniczy w odkrywaniu kultury, • wyraża szacunek wobec osób prezentujących swoje zainteresowania i upodobania,	• świadomie i celowo próbuje wyrażać gestem, mimiką i całym ciałem emocje oraz przeżycia bohatera, w którego rolę się wciela,

LUTY

I. FIZYCZNY OBSZAR ROZWOJU – dziecko:	II. EMOCJONALNY OBSZAR ROZWOJU – dziecko:	III. SPOŁECZNY OBSZAR ROZWOJU – dziecko:	IV. POZNAWCZY OBSZAR ROZWOJU – dziecko:
• potrafi wykonać podstawowe ćwiczenia związane z utrzymaniem prawidłowej postawy ciała, • chodzi sprawnie po równoważni, • wykazuje sprawność w zakresie koordynacji słuchowo-ruchowo-wzrokowej, • odnajduje minimum 8 różnic między porównywanymi elementami, np. obrazami, • zapamiętuje co najmniej 5 elementów znajdujących się na ilustracji, obrazie, zdjęciu, • odtwarza rytm i naśladuje dźwięki, • porusza się zgodnie z instrukcją i planem, • pod kierunkiem nauczyciela w czasie występu korzysta z rekwizytu w ustalony sposób, • różnicuje dźwięki, odtwarza układ dźwięków na podstawie rytmu graficznego, podejmuje próby tworzenia własnych rytmów, • naśladuje układ ruchów, tworzy własne propozycje układu ruchów całego ciała, • wykazuje prawidłowe napięcie mięśni dłoni pozwalające na wykonanie pracy tematycznej z masy solnej lub plasteliny, • precyzyjnie kreśli, przykleja, odwzorowuje, kalkuje, opracowując własną kompozycję graficzną, • kreśli znaki literopodobne, symbole i nowopoznane cyfry i litery, • ma prawidłowy chwyt podczas malowania, kolorowania i pisania	• rozpoznaje i nazywa uczucia, jakie towarzyszą mu w kontakcie ze sztuką, wyraża swoje emocje podczas tworzenia i oglądania sztuki, • próbuje gestem wyrazić, co czuje w danej chwili, • przejawia motywację do podejmowania działań inspirowanych muzyką i plastyką, • wyraża zadowolenie ze swoich osiągnięć – np. wykonanej pracy, pod kierunkiem nauczyciela, podejmuje próby wskazania tego, co mu się podoba we własnej pracy oraz pracy innych osób, a także próbuje wskazać to, co chce zmienić, poprawić, udoskonalić, • odgrywa powierzoną rolę przed całą grupą, wczuwa się w emocje postaci, którą odgrywa, • wyraża swój stan emocjonalny za pomocą dźwięku, koloru, ruchu – potrafi nazwać swoje emocje i próbuje odkryć ich źródło: *na tym obrazku cieszę się, ponieważ… na tym obrazku jest mi smutno, dlatego że…*, • dostrzega, że obcowanie ze sztuką jest wartościowe i może sprawiać przyjemność, wywoływać radość oraz inne emocje, • chwali siebie oraz inne dzieci za określone prace, efekty działań, zachowania itp.	• słucha z uwagą wypowiedzi innych, wyraża szacunek wobec osób i ich przeżyć, • chętnie występuje na forum, • z szacunkiem odnosi się do innych, szczególnie w sytuacji pomyłki, potknięcia, • dzieli się z innymi dziećmi przyborami, pomocami, zabawkami, • współdziała z innymi dziećmi na zajęciach i w czasie zabaw, • współtworzy przyjazną atmosferę w czasie zabawy, • potrafi wskazać cel swojej pracy, wie, że nie należy niszczyć pracy swojej oraz innych, pomaga innym w czasie wykonywania określonych zadań, • pod kierunkiem nauczyciela układa pytania dotyczące twórczości innych osób, ich dzieł, zadaje pytania i wraz z innymi dziećmi pod kierunkiem nauczyciela formułuje na nie odpowiedzi, • z szacunkiem odnosi się do innych dzieci podczas prób występów, • wie, jak należy zachować się podczas przedstawienie teatralnego na widowni, • obdarza uwagą dzieci i inne osoby dorosłe	• słucha muzyki z uwagą i zaangażowaniem, wykonuje różne formy ruchu do muzyki, • tworzy prace plastyczne, wyraża swoją ekspresję twórczą, • *wie, czym jest plakat i w jaki sposób można go wykorzystać*, • aktywnie odkrywa świat teatru, próbuje się wcielać w różne role, • przelicza, dodaje i odejmuje, posługując się liczmanami, • tworzy zbiory na podstawie liczby, • zapisuje liczby za pomocą cyfr lub kropek lub innych symboli, • odróżnia liczenie błędne od poprawnego, • klasyfikuje zbiory figur geometrycznych zgodnie z instrukcją nauczyciela, • pod kierunkiem nauczyciela tworzy proste rymowanki, do których układa melodię, • za pomocą dźwięków komunikuje się z innymi dziećmi, starając się dokonać przekładu informacji przedstawionej na ilustracji na informację, jaką niesie ze sobą określony dźwięk lub zestaw dźwięków, • nazywa poznane instrumenty, • obdarza uwagą innych podczas przygotowania do przedstawienia teatralnego, • wie, że w przedstawieniu teatralnym można zaprezentować zarówno historie, które wydarzyły

LUTY				się naprawdę, jak również historie zmyślone, baśnie, legendy, • poznaje i stosuje nowe pojęcia, takie jak: *rzeźbiarz*, *malarz*, *galeria*, *portret*, *artysta*, *scena*, *kurtyna*, *scenografia*, *aktor*, *aktorka*, *występ*, *teatr*, *rekwizyt*, • rozumie, że niektóre dzieła sztuki powstają współcześnie, a inne powstały dawno temu i są częścią historii, • uczy się na pamięć krótkiego fragmentu tekstu i prezentuje ten tekst, występując przed innymi dziećmi, • aktywnie uczestniczy w ćwiczeniach dotyczących prawidłowej wymowy, • rozpoznaje i próbuje czytać nowopoznane litery: R, r, S, s, W, w, Z, z, • czyta proste teksty z poznanych liter, • układa zagadki typu kalambury: *Zgadnij, jakie dzieło mam na myśli*, • *tworzy wyrazy z określonych liter*, • aktywnie uczestniczy w zabawach, wykorzystując poznane wyrazy, zdania, rymowanki z języka obcego nowożytnego

MARZEC

I. FIZYCZNY OBSZAR ROZWOJU – dziecko:	II. EMOCJONALNY OBSZAR ROZWOJU – dziecko:	III. SPOŁECZNY OBSZAR ROZWOJU – dziecko:	IV. POZNAWCZY OBSZAR ROZWOJU – dziecko:
• aktywnie spędza czasu na grach i zabawach sportowych, bieganiu, skakaniu, tańczeniu, zabawach z użyciem sprzętów sportowych, uczestniczy w grach zręcznościowych, • podejmuje próby rywalizacji w sporcie i poprawy swoich wyników, • rozumie wartość życia i troski o nie, • siada, przyjmując postawę zdrową dla kręgosłupa, • poprawnie wykonuje ćwiczenia sprzyjające niwelowaniu wad postawy, • proponuje ćwiczenia mające wpływ na prawidłową postawę ciała, • wykazuje się sprawnością manualną pozwalającą na tworzenie konstrukcji z papieru, folii oraz innych materiałów plastycznych i codziennego użytku, • rysuje po linii, stara się nie odrywać ołówka od kartki, • podejmuje próby rysowania synchronicznego, • na podstawie instrukcji słownej kończy rozpoczęty rysunek, • podejmuje próby pisarskie i organizowania przestrzeni na kartce	• ma świadomość własnych emocji w określonej sytuacji, szczególnie sytuacji konfliktowej, • wie, że pod wpływem emocji nie należy nikogo krzywdzić, • ma motywację do poszukiwania i poznawania nowych informacji, • wypowiada się w różny sposób na temat własnych i cudzych emocji, • wykazuje postawę badawczą, • próbuje wyjaśniać zachowania innych osób, • buduje w sobie umiejętność komunikowania swoich potrzeb w sytuacjach trudnych, • wie, że nie należy się obrażać na innych i że warto rozmawiać o tym, co nam się nie podoba lub co sprawiło nam przykrość	• buduje w sobie poczucie więzi z przyrodą, • buduje w sobie poczucie odpowiedzialności za działania na rzecz środowiska przyrodniczego, • rozumie, czym jest dobre, a czym złe podejście do korzystania z dobrodziejstw przyrody, • współdziała z innymi dziećmi oraz nauczycielem w poszukiwaniu informacji o życiu na Ziemi, • na podstawie opowiadania oraz ilustracji lub zdjęć wyjaśnia skutki działań człowieka wobec przyrody, • bierze udział w formułowaniu zasad i komunikatów werbalnych i niewerbalnych, które powinny znaleźć się w określonych miejscach i trafić do określonych osób w celu wzmocnienia zainteresowania funkcjonowaniem przyrody w otoczeniu człowieka, • dostrzega wartość ochrony przyrody, • respektuje zasady związane z ochroną środowiska i potrafi objaśnić je innym, • rozumie, że współdziałanie z innymi ludźmi w konkretnym celu przynosi większe efekty niż działanie w pojedynkę, • utrzymuje wokół siebie porządek w czasie zajęć,	• podejmuje samodzielną aktywność poznawczą, rozwijając swoje zainteresowania, • dostrzega wartość poznawania świata, • *wie, skąd bierze się na Ziemi życie* i w jaki sposób możemy poznawać świat za pomocą zmysłów, • *uświadamia sobie, że Ziemia jako planeta nie zawsze wyglądała tak jak współcześnie*, • potrafi opowiedzieć o swoim projekcie w sposób zrozumiały i zgodny z rysunkiem, • odpowiada na pytania dotyczące pracy, którą wykonało, • komunikuje się z innymi w sposób zrozumiały i interesujący, • prowadzi doświadczenia, obserwacje, wnioskuje, • *koduje informacje za pomocą obrazków lub symboli*, • posługuje się liczebnikami głównymi i porządkowymi w zakresie 10 lub więcej, • rozpoznaje i porządkuje modele monet i banknotów, rozumie, do czego służą pieniądze w gospodarstwie domowym, • wykonuje działania na zbiorach, np. dodawanie, odejmowanie, *dopełnianie, szukanie części wspólnej*, • klasyfikuje zgodnie z przyjętymi kryteriami, • dodaje i odejmuje na konkretach i w sytuacji użytkowej,

MARZEC			• buduje podczas zabawy poczucie własnej wartości – jestem kimś ważnym i potrzebnym, mogę być np. zdobywcą, odkrywcą, • wie, dlaczego pewne zachowania nie mogą być akceptowane społecznie i buduje w sobie repertuar zachowań, które pomogą mu przeciwstawić się złu / nieodpowiednim zachowaniom	• czyta proste wyrazy, którymi jest zainteresowane, oraz krótkie teksty z poznanych liter i liter nowopoznanych: G, g, Ł, ł, F, f, J, j, • wyraża za pomocą języka mówionego swoje rozumienie świata, zjawisk i rzeczy, • układa komunikaty wspierające akcję ochrony przyrody, • tworzy neologizmy, • *wie, że Ziemia to planeta, interesuje się Kosmosem,* • *wykorzystuje nowe pojęcia i nazwy w wypowiedziach na temat Kosmosu oraz zawodu astronauty,* • wie, dlaczego czyste powietrze jest ważne dla zdrowia i życia człowieka, • potrafi wymienić wybrane działania człowieka, które są potrzebne, aby żył w zdrowym środowisku, • rozumie ogólny sens krótkich historyjek (opowiadanych, czytanych lub przedstawianych) w języku obcym nowożytnym
KWIECIEŃ	• zna zasady zdrowego odżywiania oraz wpływu aktywności ruchowej na zdrowie, • *komponuje własne posiłki z owoców oraz warzyw,* • uczestniczy w ćwiczeniach koordynujących ruchy całego ciała – ćwiczenia rytmiczne, • samodzielnie wykonuje wszystkie czynności samoobsługowe,	• z radością próbuje odkrywać świat, wyraża swój optymizm, radość i dobry nastrój poprzez twórczą zabawę, • próbuje radzić sobie z uczuciami i emocjami trudnymi, które sprawiają, że czuje się smutny, niepotrzebny, rozdrażniony, • prosi o pomoc w sytuacjach dla niego trudnych emocjonalnie,	• szanuje zwierzęta i rośliny, • wraz z innymi dziećmi obserwuje przyrodę wiosną, odnosi się z szacunkiem do środowiska przyrodniczego poprzez zachowania proekologiczne, • rozumie, dlaczego należy szanować siebie i swoje zdrowie, • dzieli się z innymi dziećmi swoimi wrażeniami, przeżyciami, myślami,	• inicjuje zabawy konstrukcyjne, wykorzystując materiał naturalny, • wykonuje proste zadania związane z algorytmami (np. określona kolejność czynności), • posługuje się liczebnikami w zakresie 10 lub większym, • posługuje się określeniami związanymi z następstwem czasu, np. *wczoraj, dzisiaj, jutro, wcześniej, potem,*

KWIECIEŃ

I. FIZYCZNY OBSZAR ROZWOJU – dziecko:

- wie, w jaki sposób należy dbać o swoje zdrowie w czasie różnych warunków pogodowych,
- wie, jak zachować bezpieczeństwo w relacji ze zwierzęciem,
- określa kierunki rysowania, ma poczucie przestrzeni, w której funkcjonuje jego ciało,
- odwzorowuje szlaczki, kształty, litery,
- aktywnie interesuje się pisaniem – wie, do czego przydaje się zapisywanie różnych informacji,
- kreśli znaki literopodobne, próbuje zapisywać nowe litery i cyfry,
- wykazuje prawidłowe napięcie dłoni w czasie prac plastyczno-technicznych,
- określa kierunek wodzenia po kartce od strony lewej do prawej,
- kreśli po śladzie różne kształty,
- koloruje niewielkie powierzchnie,
- odtwarza rytm graficzny,
- dorysowuje brakujące elementy na obrazku zgodnie ze wzorem,
- sprawnie posługuje się ołówkiem, kredką, mazakiem oraz nożyczkami

II. EMOCJONALNY OBSZAR ROZWOJU – dziecko:

- rozpoznaje i nazywa podstawowe emocje pozytywne, potrafi podać przykład sytuacji, w której wyrażało te emocje,
- samodzielne inicjuje aktywność w stosunku do innych dzieci, aby je pocieszyć, rozweselić, zaangażować w zabawę (poczucie inicjatywy i motywacji wewnętrznej),
- potrafi skutecznie poradzić sobie w sytuacjach konfliktowych – zna pozytywne sposoby rozwiązywania sytuacji trudnych i stosuje je w praktyce,
- lubi współpracować z innymi dziećmi i rozwija swoją empatię,
- dostrzega piękno przyrody w swojej okolicy,
- rozumie, czym jest więź emocjonalna między zwierzęciem a człowiekiem-opiekunem,
- potrafi nazwać emocje u zwierząt na podstawie obserwacji ich zachowania,
- nazywa swoje emocje w kontakcie ze zwierzęciem, np. radość, zaskoczenie, strach,
- dostrzega estetyczną i emocjonalną wartość otoczenia przyrodniczego

III. SPOŁECZNY OBSZAR ROZWOJU – dziecko:

- potrafi poprosić kogoś o pomoc,
- wie, w jakich sytuacjach należy zwrócić komuś uwagę, że postępuje niezgodnie z zasadami lub normami,
- podejmuje próby oceniania swojego zachowanie w kontekście podjętych czynności i zadań oraz przyjętych norm grupowych,
- proponuje i organizuje własne zabawy, do których zaprasza rówieśników,
- rozumie znaczenie konfliktu w relacjach z innymi ludźmi i stara się oceniać swoje zachowania w kontekście norm społecznych,
- uczy się na miarę swoich możliwości dostrzegać znaczenie w życiu wartości, takich jak: odpowiedzialność, samokontrola, mądrość, szlachetność, dobroć, miłość, wyrażanych w stosunku do człowieka i świata istot żywych

IV. POZNAWCZY OBSZAR ROZWOJU – dziecko:

- przelicza określone obiekty w trakcie zabawy, odróżnia liczenie błędne i poprawne,
- *rozwija wyobraźnię geometryczną poprzez działania na figurach, planowanie przestrzeni,*
- interesuje się literami, poznaje nowe litery: H, h i podejmuje próby czytania sylab oraz prostych wyrazów,
- układa historyjki obrazkowe zgodnie z usłyszanym opowiadaniem,
- z pomocą nauczyciela wyszukuje określenia pozwalające na budowanie porównań, np. „leje jak z cebra”,
- interesuje się czytaniem, chętnie przegląda książki,
- tworzy neologizmy,
- dopasowuje obrazki do wyrazów i zdań,
- *próbuje budować komunikaty wyrażone w formie graficznej – połączenie rysunków z symbolami i literami,*
- stara się poprawnie wymawiać coraz trudniejsze wyrazy,
- posługuje się pojęciami dotyczącymi zjawisk przyrodniczych, obserwuje przyrodę i opowiada o swoich wnioskach,
- łączy i integruje ze sobą informacje dotyczące obserwacji przyrody za pomocą różnych zmysłów,

KWIECIEŃ				• wymienia owoce, warzywa, zioła lub kwiaty ważne dla zdrowia człowieka, • samodzielnie majsterkuje i buduje, wykorzystując dostępne materiały, • zdobywa sprawności przyjaciela i znawcy przyrody, • śpiewa piosenki, nazywa przedmioty, powtarza wierszyki w języku obcym nowożytnym
MAJ	• dba o higienę osobistą – ma ukształtowane nawyki higieniczne związane z czystością, • komunikuje potrzebę ruchu i odpoczynku, • aktywnie wykonuje ćwiczenia kształtujące sprawność ruchową, • sprawnie wykonuje ćwiczenia kształtujące prawidłową postawę ciała, • aktywnie uczestniczy w zajęciach rytmizujących – poprawnie synchronizuje ruchy różnych partii ciała, • chętnie uczestniczy w zabawach ruchowych – rytmicznych, muzycznych i naśladowczych, • uczestniczy w zabawach ruchowych z przyborami lub bez nich, • interesuje się kreśleniem znaków, potrafi wykonać czynności precyzyjne związane z koordynacją ręka – oko, • ma potrzebę dbania o własne ciało,	• aktywnie poszukuje odpowiedzi na pytania, wykazuje się ciekawością i aktywnością poznawczą, • dostrzega sens bycia cierpliwym i czekania na swoją kolej, • dostrzega konieczność udzielenia pomocy koleżance lub koledze, • ma świadomość wartości relacji z innymi ludźmi, nawiązuje relacje uczuciowe z innymi: buduje i stara się utrzymać więzi z innymi, • wykazuje wrażliwość w relacjach z ludźmi i zwierzętami, • uczy się otwartego komunikowania o sobie (myśli, uczucia, spostrzeżenia), • chętnie bierze udział w zabawach tematycznych oraz dowolnych, • utrzymuje relacje z innymi dziećmi, potrafi przeprosić, prosić o pomoc, wyjaśnić, co sprawiło, że się gniewa lub złości, i panuje nad swoim zachowaniem,	• ma poczucie odpowiedzialności za wykonywane zadanie, pracę i sprawiedliwości w postępowaniu wobec drugiego człowieka, • dostrzega wartość pracy i dążenia do celu oraz konieczności bycia wytrwałym i radzenia sobie z krytyką, • odróżniania postępowanie przyjazne od wrogiego, • chętnie poszukuje nowych informacji, aktywnie słucha wypowiedzi innych osób, • zaprasza innych do zabawy i chętnie korzysta z zaproszeń, jakie otrzymuje, • chętnie podejmuje współdziałanie z innymi dziećmi w czasie wspólnie wykonywanej pracy, • uczy się otwartego komunikowania o sobie (myśli, uczucia, spostrzeżenia), • chętnie bierze udział w zabawach tematycznych oraz dowolnych, • dzieli się swoimi doświadczeniami z innymi dziećmi, chętnie słucha o doświadczeniach innych dzieci,	• inicjuje zabawy konstrukcyjne wykorzystujące materiał naturalny oraz elementy z otoczenia, • posługuje się liczebnikami w zakresie 10 lub większym, • dodaje i odejmuje w dogodnym dla siebie zakresie, w sytuacji użytkowej, • przelicza elementy zbiorów, • układa elementy w zbiory, szeregi i rytmy, • rozpoznaje modele monet i banknotów, • mówi płynnie, wyraźnie i rytmicznie, • rozwiązuje zagadki dotyczące książek, opowiada innym dzieciom o swoich przeżyciach czytelniczych, o ulubionych bohaterach bajek i opowieści, objaśnia kolejność zdarzeń, precyzyjnie wyraża swoje opinie, • rozumie pytania i aktywnie uczestniczy w ćwiczeniach ortofoniczno-muzycznych,

	I. FIZYCZNY OBSZAR ROZWOJU – dziecko:	II. EMOCJONALNY OBSZAR ROZWOJU – dziecko:	III. SPOŁECZNY OBSZAR ROZWOJU – dziecko:	IV. POZNAWCZY OBSZAR ROZWOJU – dziecko:
MAJ	• reaguje na sytuacje zagrażające bezpieczeństwu własnemu i innych, • poprawnie trzyma narzędzia pisarskie, naśladuje ruchy pisarskie nauczyciela, • wodzi po śladzie, odwzorowuje szlaczki oraz proste rysunki, koloruje rysunek wg kodu, • zapamiętuje układ elementów w rytmie i potrafi go odtworzyć, • odróżnia litery od innych znaków, • prawidłowo wykonuje ćwiczenia nadgarstka i dłoni, wzmacniające sprawność manualną, • dysponuje sprawnością palców potrzebną do wykonywania drobnych, precyzyjnych ruchów	• dokonuje autoprezentacji, odczuwa dumę ze swojej pracy i jej efektów, próbuje dokonywać samooceny i oceny koleżeńskiej, • pod kierunkiem nauczyciela panuje nad stresem w czasie wystąpienia publicznego, przedstawia swoje emocje i uczucia, wcielając się w wybranych bohaterów bajek i opowieści, • przeżywa emocje związane ze światem przyrody i komunikuje je innym	• stosuje się do ustalonych zasad w czasie gier, zabaw, zajęć kierowanych, w tym szczególnie dotyczących bezpiecznego zachowania, • interesuje się historią swojej rodziny, regionu i kraju – na podstawie opowiadań, legend i wspomnień rodzinnych, • interesuje się wybranymi zawodami, w tym również zawodami swoich bliskich, • wyobraża sobie siebie wykonującego określony zawód i wciela się w rolę, • odkrywa wartość rozwijania swoich talentów i poszanowania talentów innych ludzi, • rozumie, że uczucie zazdrości nie przynosi korzyści, i dostrzega wartość w różnicach i wielości kulturowej, • wyraża swoją miłość do mamy i całej rodziny poprzez przygotowanie niespodzianki, laurki, przedstawienia, cieszy się, kiedy może innym coś ofiarować, • dostrzega, że zwierzęta mają zdolność odczuwania, współdziała z dziećmi podczas opieki nad zwierzętami	• wypowiada się na temat wybranego przez siebie zawodu, ma odpowiedni zasób słownictwa, • rozumie sens żartów słownych lub sytuacyjnych, próbuje samodzielnie konstruować śmieszne historie, • podejmuje samodzielną aktywność poznawczą, szukając informacji na temat wybranych zwierząt i roślin, • *opisuje dawne wydarzenia, osoby, wykazuje początki myślenia historycznego,* • podejmuje próby czytania prostych wyrazów i zdań, • wysłuchuje głoski w nagłosie i wygłosie, • powtarza rymowanki i proste wierszyki w języku ojczystym i języku obcym, • *dostrzega, że na świecie występują różnice w krajobrazach, gatunkach zwierząt i roślin żyjących w danym regionie – widzi wartość w różnorodności i wielości,* • potrafi wymienić kilka gatunków roślin i zwierząt, podejmuje próby rozumienia zjawisk przyrodniczych, • opowiada o zwierzętach domowych, • rozumie proste historyjki opowiadane lub czytane w języku obcym nowożytnym i próbuje je powtórzyć oraz twórczo rozwijać

CZERWIEC	• wykonuje samodzielnie czynności samoobsługowe, • dba o swoje zdrowie, sprawność ruchową i bezpieczeństwo – ma odpowiednio rozwinięte nawyki i zachowania z tym związane, • przyjmuje prawidłową postawę, siedząc przy stoliku, • wie, że jak najczęstsze przebywanie na świeżym powietrzu sprzyja zdrowiu i wzmacnia organizm w walce z chorobą, • rozumie szkodliwość zbyt długiego oglądania telewizji i siedzenie przed komputerem, • wykonuje różne formy ruchu: bieżne, skoczne, z czworakowaniem, rzutne, uczestniczy w zabawach ruchowych, w tym rytmicznych, muzycznych, naśladowczych, z przyborami lub bez nich, • sprawnie wykonuje i samodzielnie proponuje ćwiczenia gimnastyczne wzmacniające gibkość, prawidłową postawę ciała oraz tężyznę fizyczną, • wykonuje czynności, takie jak: sprzątanie, pakowanie, trzymanie przedmiotów jedną ręką i oburącz, małych przedmiotów z wykorzystaniem odpowiednio ukształtowanych chwytów dłoni,	• wie, że życie ludzkie jest bezcenne i należy o nie dbać, a także ratować je na miarę możliwości, • rozróżnia emocje i uczucia przyjemne i nieprzyjemne, ma świadomość, że odczuwają i przeżywają je wszyscy ludzie, • jest wrażliwy na piękno przyrody, • dostrzega, że największą wrażliwość należy okazać człowiekowi w potrzebie, żyjącemu w gorszych warunkach i w trudnej sytuacji, • obdarza uwagą inne dzieci i osoby dorosłe, • zauważa, że nie wszystkie przeżywane emocje i uczucia mogą być podstawą do podejmowania natychmiastowego działania, panuje nad nieprzyjemną emocją, np. podczas czekania na własną kolej w zabawie lub innej sytuacji, • rozpoznaje i nazywa podstawowe emocje związane z podejmowaniem nowych wyzwań	• ma świadomość niebezpieczeństw wynikających z nieprzestrzegania zakazów, • próbuje udzielać pierwszej pomocy w sytuacji zagrożenia, • prawidłowo wzywa pomocy, zawiadamia służby ratunkowe, posługuje się swoim imieniem, nazwiskiem, adresem, • komunikuje się z dziećmi i osobami dorosłymi, wykorzystując komunikaty werbalne i pozawerbalne, wyraża swoje oczekiwania społeczne wobec innego dziecka, grupy, • aktywnie uczestniczy w procesie poznawania zwyczajów i tradycji mieszkańców innych krajów, wyraża swoje rozumienie świata, zjawisk i rzeczy znajdujących się w bliskim otoczeniu za pomocą języka mówionego, • używa zwrotów grzecznościowych podczas powitania, pożegnania, sytuacji wymagającej przeproszenia i przyjęcia konsekwencji swojego zachowania, • wie, że samodzielność jest bardzo ważną cechą i należy starać się ją w sobie rozwijać z pomocą dorosłych, • potrafi zakomunikować swój nastrój, wskazać na problem i odmówić działania w sposób właściwy dla swojego poziomu rozwoju,	• wyraża ekspresję twórczą i rozumienie świata za pomocą różnych form ekspresji artystycznej (muzyka, plastyka, taniec) oraz poznawczej (opowiadanie, zadawanie pytań, wnioskowanie), • eksperymentuje z głosem, rytmem, dźwiękiem, materiałem plastycznym, • podejmuje samodzielną aktywność poznawczą związaną np. z planowaniem podróży, • nazywa i odczytuje symbole i znaki umieszczone na mapach dla dzieci, • przelicza i klasyfikuje wybrane grupy przedmiotów według wielkości, kształtu koloru i przeznaczenia, • układa i odtwarza szeregi i rytmy, • szacuje i dokonuje pomiarów, • określa kierunki, • przelicza, odróżnia liczenie błędne od poprawnego, dodaje i odejmuje na konkretach, podejmuje próby zapisywania obliczeń z pomocą nauczyciela, • rozpoznaje modele pieniędzy, potrafi podać funkcję pieniędzy, • odpowiada na pytania, opowiada o zdarzeniach z przedszkola, • objaśnia kolejność zdarzeń w prostych historyjkach obrazkowych, • układa historyjki obrazkowe,

	I. FIZYCZNY OBSZAR ROZWOJU – dziecko:	II. EMOCJONALNY OBSZAR ROZWOJU – dziecko:	III. SPOŁECZNY OBSZAR ROZWOJU – dziecko:	IV. POZNAWCZY OBSZAR ROZWOJU – dziecko:
CZERWIEC	• wykazuje sprawność ciała i koordynację w stopniu pozwalającym na rozpoczęcie elementarnej nauki czynności złożonych, takich jak czytanie i pisanie, stosuje prawidłowy chwyt pisarski podczas rysowania, sprawnie rysuje, kreśli, podejmuje próby pisania liter i cyfr		• nazywa i rozpoznaje wartości związane z umiejętnościami i zachowaniami społecznymi, np. szacunek do dzieci i dorosłych, szacunek do zasady fair-play, życzliwość okazywana dzieciom i dorosłym – obowiązkowość, przyjaźń, radość, dzielenie się z innymi, • dostrzega wartość bycia z drugim człowiekiem, szanuje go, a przy tym przejawia poczucie własnej wartości jako osoby, • nawiązuje i utrzymuje relacje rówieśnicze, • ocenia swoje zachowanie w kontekście podjętych czynności i zadań oraz przyjętych norm grupowych, • przyjmuje, respektuje i tworzy zasady zabawy w grupie, • współdziała z dziećmi w zabawie, pracach użytecznych, podczas odpoczynku, • ma poczucie własnej wartości jako osoby, wyraża szacunek wobec innych osób i przestrzegając tych wartości, nawiązuje relacje rówieśnicze, • respektuje prawa i obowiązki innych osób, zwraca uwagę na indywidualne potrzeby, • wykazuje motywację do działania i poznawania siebie, innych i całego świata	• recytuje wierszyki, rymowanki, • podejmuje próby zapisywania niektórych liter w celu stworzenia komunikatu do innych osób, • posługuje się językiem polskim w mowie zrozumiałej dla dzieci i osób dorosłych, mówi płynnie, wyraźnie, • podejmuje próby czytania, interesuje się literami, wierszami, informacjami zapisanymi w książkach, folderach, gazetach, • posługuje się pojęciami dotyczącymi zjawisk przyrodniczych (np. deszcz, tęcza, rozwój roślin), • zna rośliny i zwierzęta z najbliższego otoczenia, • interesuje się światem przyrody i ekologią, • rozumie proste polecenia w języku obcym nowożytnym, powtarza proste wiersze i piosenki, nazywa przedmioty i czynności

Zgodnie z zapisami podstawy programowej dziecko w przedszkolu w zakresie edukacji językowej poznaje alfabet liter polskich (32 litery), rozpoznaje litery, którymi jest zainteresowane na skutek zabawy i spontanicznych odkryć, odczytuje krótkie wyrazy utworzone z poznanych liter w formie napisów drukowanych dotyczące treści znajdujących zastosowanie w codziennej aktywności. Natomiast w zakresie edukacji matematycznej: posługuje się liczebnikami głównymi i porządkowymi, rozpoznaje cyfry oznaczające liczby od 0 do 10, eksperymentuje z tworzeniem kolejnych liczb.

Aby pomóc zaplanować pracę nauczycielom, proponujemy wprowadzenie dziecka w świat liter i liczb wg prezentowanej niżej kolejności i tempa. Ta propozycja może być dowolnie modyfikowana w zależności od zainteresowań, możliwości i potrzeb dzieci. Analogiczna kolejność i tempo prezentowania liter i liczb jest w grupach 5- i 6-latków, co ułatwią nauczycielowi pracę w grupach mieszanych.

miesiąc	wrzesień				październik				listopad				grudzień			styczeń				luty				marzec				kwiecień				maj				czerwiec			
tydzień	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26	27	28	29	30	31	32	33	34	35	36	37	38	39
propozycja litery	okres adaptacyjny			O	A	E	I	M	T	L	U	K	D	Y		B	C	N	P	R	S	W	Z	G	Ł	F	J	H		Ż*	Ś*	Ź*	Ć*	ń*	Ó*	ą*	ę*		
propozycja liczby				1	2	3	4	5			6	7	8			9	0			10			11*	12*	13*	14*	15*			16*	17*	18*	19*	20*					

* – fakultatywne

ROZDZIAŁ 5.
Sposoby i warunki realizacji celów oraz zadań w poszczególnych sferach rozwojowych z uwzględnieniem metod i form indywidualizacji

Nauczycielu, „Bądź sobą – szukaj własnej drogi. Poznaj siebie, zanim zechcesz dzieci poznawać. Zdaj sobie sprawę z tego, do czego sam jesteś zdolny (...). Ze wszystkich sam jesteś dzieckiem, które musisz poznać, wychować i wykształcić przede wszystkim. (...)
Chcę nauczyć rozumieć i kochać cudowne, pełne życia i olśniewających niespodzianek – twórcze »nie wiem« współczesnej wiedzy w stosunku do dziecka. Chcę, by zrozumiano, że żadna książka, żaden lekarz nie zastąpią czujnej myśli, własnego uważnego spostrzegania”[21].

Janusz Korczak, Jak kochać dziecko...

5.1. Metody wychowawcze i edukacyjne z uwzględnieniem metod wspierających procesy indywidualizacji w ramach zintegrowanych działań nauczycieli i specjalistów

Zaproponowane w programie metody wychowawcze i edukacyjne stanowią repertuar, z którego zgodnie z potrzebami i możliwościami dzieci korzysta nauczyciel, dowolnie je modyfikując lub dostosowując na podstawie wniosków z prowadzonych obserwacji.

Indywidualizacja pracy wynika bezpośrednio z obserwacji i diagnozy prowadzonej od momentu objęcia dziecka wychowaniem przedszkolnym. Przejawia się m.in. w spiralnym doborze treści, a także ułożeniu ich w taki sposób, aby zarówno trzy-, cztero-, jak i pięcio- oraz sześciolatek w tym samym okresie kształtował tę samą umiejętność lub sprawność, ale na innym poziomie stosownie do jego możliwości i potrzeb rozwojowych. Dzięki temu regularnie i systematycznie trenujemy, kształcimy, utrwalamy, stymulujemy aktywność dziecka zgodnie z jego rytmem rozwoju. Daje to dodatkowe atuty nauczycielom pracującym **w grupach mieszanych.**

Indywidualizacja dotyczy również odpowiedniego doboru poleceń dla dzieci (to samo ćwiczenie – różny stopień trudności), sojuszu metod, które mają zapewnić dziecku odpowiednią stymulację z uwzględnieniem jego indywidualnych możliwości (np. nauka czytania według prof. J. Cieszyńskiej), a także organizacji pracy w czasie zajęć.

Konieczne jest również dążenie do organizacji jak największej liczby zajęć w ruchu i przestrzeni oraz szukanie możliwości łączenia treści muzycznych z treściami matematycznymi.

[21] J. Korczak, *Jak kochać dziecko. Dziecko w rodzinie*, Instytut Książki, Warszawa 2012, s. 14.

W przypadku rozwijania myślenia matematycznego włączamy dzieci w proces obserwacji, działania, manipulowania, grania, kreowania, porównywania, analizowania, natomiast w przypadku treści humanistycznych kładziemy nacisk na rozmowy, próby dyskusji, dziecięce filozofowanie, tworzenie zagadek, wymyślanie rebusów, budowanie opowiadań inspirowanych plamą, rysunkiem, dźwiękiem oraz przekłady intersemiotyczne w przypadku edukacji literackiej i artystycznej.

Muzyka towarzysząca dzieciom każdego dnia musi uwzględniać rytmikę, która realizowana zgodnie z kompetencjami nauczyciela ma wpływać na wszystkie sfery rozwojowe dziecka.

Program zakłada naukę jednej piosenki na dwa tygodnie, a w pozostałych dniach zostały zaplanowane: wyliczanki, zabawy rytmizujące, zabawy z wierszem przy muzyce, aktywne słuchanie muzyki klasycznej, ekspresja ruchowa przy różnych rodzajach muzyki.

Dobrze byłoby pozyskiwać do współpracy w realizacji programu np. jako lektorów lub instruktorów ciekawe osoby z lokalnego środowiska społecznego, a szczególnie rodziców lub opiekunów dzieci.

5.2. Metody wychowawcze

Metody wychowawcze, które proponujemy, bezpośrednio wypływają z definicji pojęcia „wychowanie" zawartego w ustawie Prawo oświatowe: *Wychowanie rozumiane jako wspieranie dziecka w rozwoju ku pełnej dojrzałości w sferze fizycznej, emocjonalnej, intelektualnej, duchowej i społecznej, które powinno być wzmacniane i uzupełniane przez działania z zakresu profilaktyki problemów dzieci i młodzieży*[22]. Wspieranie to ma na celu przede wszystkim pomaganie dziecku w nabyciu samoświadomości, radzeniu sobie z przeżywaniem trudnych emocji, wyrabianiu wytrwałości i siły, co najlepiej obrazują słowa wybitnego pedagoga XX wieku Janusza Korczaka: „Jeżeli ktoś zrobił coś złego, najlepiej mu przebaczyć. Jeżeli zrobił coś złego, bo nie wiedział, to już wie teraz. Jeżeli zrobił coś złego nieumyślnie, będzie w przyszłości ostrożniejszy. Jeśli robi coś złego, bo mu się trudno przyzwyczaić, będzie się starał. Jeżeli zrobił coś złego, bo go namówili, już się nie będzie słuchał"[23].

Metody wychowawcze inspirowane pedagogiką korczakowską:

- gazetka dziecięca „Mały Przegląd" uczyła planowej pracy, śmiałości w wypowiadaniu swych przekonań – u nas gazetki tematyczne
- plebiscyt życzliwości i niechęci stosowany wśród wychowanków („+" oznaczał „lubię", „–" oznaczał „nie lubię", „0" – „jest mi obojętny") – u nas plebiscyt dobroci,
- księga „Dziękuję, proszę, przepraszam" – u nas „Księga życzliwości i zgody",

[22] Art. 1 pkt 3 ustawy z dnia 14 grudnia 2016 – Prawo oświatowe (Dz.U. z 2024 r. poz. 737, 854, 1562, 1635 i 1933).
[23] J. Korczak – fragm. kodeksu koleżeńskiego obowiązującego w Naszym Domu, *Wybór pism*, t. II, Warszawa 1957, s. 343.

- system dyżurów dzieci obejmował np. pracę nad utrzymaniem czystości, pracę w kuchni, pomoc słabszym – u nas system dyżurów, które w każdym tygodniu zakładają m.in. pomaganie innym, dbałość o czystość, dbałość o kąciki, w tym przyrodnicze,
- skrzynka na listy, do której dzieci wrzucały listy z pytaniami, prośbami, skargami – u nas skrzynka ważnych spraw,
- „szafa rzeczy znalezionych" – u nas pudło, w którym mieszczą się ciekawe rzeczy do wykorzystania w ramach różnych zabaw, gier i prac dzieci,
- sąd koleżeński – u nas samoocena zachowania i efektów wykonywanych ćwiczeń i tablica, na której same dzieci przyznają sobie buźki,
- oraz galeria sukcesów – miejsce, w którym w ciągu całego tygodnia dzieci przywieszają swoje prace według własnego uznania, a w piątek następuje przegląd prac w galerii oraz wspólna rozmowa o tym, co nam się najbardziej podoba w pracy każdego z nas.

Propozycja zasad obowiązujących w grupie:

1. Jesteśmy dla siebie dobrzy i mili.
2. Kiedy jest nam źle lub smutno, mamy prawo prosić o pomoc lub pobyć samemu.
3. Pomagamy sobie nawzajem.
4. Zachowujemy się bezpiecznie i życzliwie wobec siebie i innych.
5. Staramy się dzielić tym, co mamy.
6. Wybaczamy sobie nawzajem.

Zasady są przedstawione za pomocą ilustracji oraz podpisów. Każda zasada musi być wyjaśniona dzieciom na podstawie przykładów, opowiadań i obrazków. Wszystkie dzieci akceptują w określony przez nauczyciela sposób ustalone zasady, a każdego dnia rano przed rozpoczęciem zajęć przypominają je sobie. Nauczyciel wspólnie z dziećmi ustala konsekwencje nieprzestrzegania zasad, a dziecko, które złamie zasadę, ma prawo do poprawy i najpierw jest upominane, dopiero potem ponosi uzgodnioną karę. Kara dla dziecka może się wiązać tylko i wyłącznie z poniesieniem konsekwencji nieprzestrzegania zasady. Nie może dotyczyć innych czynności lub w jakikolwiek sposób poniżać dziecka albo naruszać jego godności lub poczucia bezpieczeństwa fizycznego i psychicznego.

Zadaniem nauczyciela jest doprowadzić w rozmowie z dzieckiem, które złamało ustaloną zasadę, do sytuacji, kiedy dziecko samo nazwie, co zrobiło źle, i spróbuje znaleźć sposób na naprawienie szkody. Dzieci muszą być wzmacniane w tym, w jaki sposób radzą sobie z pracą nad własnym zachowaniem, powinny być chwalone za każdy przejaw próby bycia lepszym, a także wspierane wtedy, kiedy popełnią kolejny błąd – nie piętnujemy dziecka, ale jego zachowanie, dając mu przy tym jasny komunikat naszej wiary w to, że będzie starało się być lepsze.

Ważne jest, aby nauczyciel wdrażał dzieci do samooceny i analizy własnego zachowania w danym dniu w sposób, który umożliwi dziecku zilustrowanie jego emocji, np. na tablicy samooceny zachowania – dążymy do tego, aby dzieci wypowiadały się na temat tego, w czym udaje się im być lepszymi wobec siebie i innych.

5.3. Metody edukacyjne nauczania i uczenia się

Metody i formy pracy z dziećmi w wieku przedszkolnym powinny być dobierane przez nauczyciela zgodnie z rozpoznanymi potrzebami edukacyjnymi, rozwojowymi oraz możliwościami psychofizycznymi dzieci, a także ich zainteresowaniami. Bardzo często ze względu na nieharmonijny rozwój dziecka oraz różnorodność potrzeb i możliwości grupy nauczyciel musi zakładać pracę na kilku poziomach wymagań lub pracę, w której wykorzysta różne metody w procesie osiągania tego samego celu.

Dobór metod pracy determinują również treści i cele, jakie w danym tygodniu/dniu lub podczas zajęć realizuje nauczyciel na podstawie wniosków z obserwacji i planu pracy dydaktyczno-wychowawczej. Program zakłada, że najlepsze wyniki zostaną osiągnięte dzięki zastosowaniu sojuszu metod, w ramach którego nauczyciel połączy **metody czynne, słowne** i **percepcyjne**.

Za profesor Marią Kwiatkowską przyjmujemy następujący repertuar metod podstawowych[24]:

METODY CZYNNE oparte na aktywności dziecka to m.in.:

- **Metoda ćwiczeń.** Dzieci są pobudzane do naśladownictwa i utrwalania pewnych czynności. Ćwiczenia te wzbogacają ich sprawność ruchową, ale nie tylko. Metoda ćwiczeń wzbogaca wiedzę i umiejętności praktyczne. Głównym celem tej metody jest kształtowanie pożądanych postaw u dzieci.
- **Metoda zadań stawianych dziecku.** Metoda oparta na samodzielnej działalności dziecka, indywidualnym rozwiązywaniu problemów i wysnuwaniu wniosków. Pedagog stawia przed wychowankiem zadanie, które on rozwiązuje samodzielnie. Może to być na przykład tworzenie prac plastycznych, obserwacja przyrody albo rebusy, łamigłówki.
- **Metoda kierowania własną działalnością dziecka.** W tej metodzie nauczyciel jest zobowiązany do inspirowania dziecka oraz zachęcania go do samodzielnej działalności, samorozwoju.
- **Metoda samodzielnych doświadczeń.** Głównym celem tej metody jest ułatwienie dzieciom nawiązywania kontaktów społecznych, kontaktów z przyrodą, tradycją, kulturą oraz sztuką. Nauczyciele stwarzają warunki do spontanicznych zachowań, postępowań oraz zabawy, w tym również ekspresji twórczej dziecka.

METODY SŁOWNE to:

- **Metoda żywego słowa.** Metoda przygotowująca dzieci do pisania, czytania, a także liczenia, oparta na pracy słowem. Pobudza wyobraźnię i procesy poznawcze. Uczy dzieci wrażliwości na piękno, pobudzając w nich pozytywne uczucia płynące z obco-

[24] M. Kwiatkowska, *Podstawy pedagogiki przedszkolnej*, Warszawa 1985.

wania z literaturą piękną. Dzieci dzięki tej metodzie poznają wartość słowa pisanego. Dlatego bardzo ważny jest odpowiedni dobór literatury – prezentowanie dzieciom wartościowych tekstów ze względu na treść i piękno języka.

- **Instrukcje i objaśnienia, pokazy.** Głównie dotyczą instruowania podczas przygotowania się do wykonania zadania powierzonego dzieciom – wyzwalają w dziecku ukierunkowaną obserwację i możliwość naśladowania. Towarzyszą poznawaniu nawyków higienicznych, rozwojowi fizycznemu i nabywaniu nowych umiejętności.
- **Sposoby społecznego porozumienia.** Metoda może przejawiać się w postaci dezaprobaty lub aprobaty, a także upomnień, wymagań, przekonywań, zakazów oraz nakazów.
- **Opowiadania, rozmowy, zagadki.** Metody te silnie aktywizują pozytywne emocje u dzieci. Pomagają im rozwijać spostrzegawczość, logiczne myślenie, a także odwoływać się do posiadanej wiedzy. Rozwijają procesy poznawcze, zasób informacji i wiedzy oraz pomagają dzieciom wzbogacać się intelektualnie.

METODY PERCEPCYJNE, czyli opierające się na obserwacjach, związane bezpośrednio z osobą nauczyciela. Są to:

- **Metoda przykładu.** Metoda ta odwołuje się do przykładu osób dorosłych, czyli wzorców. Opiekunowie dzieci powinni swoją postawą, zachowaniem, a także ubiorem dawać przykład.
- **Metoda pokazu i obserwacji.** Nauczyciel, stosując tę metodę, ma za zadanie skupić uwagę podopiecznego na obserwowanej czynności, rzeczy lub istocie, np. obserwacja psa czy pokaz sznurowania obuwia.
- **Metoda uprzystępniania sztuki.** Metoda opiera się na odbiorze dzieł sztuki, takich jak: obrazy, muzyka, literatura czy sztuka teatralna. Nauczyciel korzystający z tej metody powinien możliwie jak najpełniej przybliżyć przedszkolakom dzieła sztuki, pomóc im je zrozumieć i w odpowiedni sposób przeżyć.

Inne wartościowe metody pracy z dziećmi w przedszkolu, które można wykorzystywać jako uzupełnienie lub podstawę do planowanych strategii działania, to[25]:

- **Metoda gimnastyki twórczej (ekspresyjnej) Rudolfa Labana.**
  Metoda ta jest także nazywana metodą improwizacji ruchowej. Ważną rolę odgrywa inwencja twórcza ćwiczącego, jego pomysłowość, fantazja oraz doświadczenie ruchowe. Operuje się zadaniami ruchowymi otwartymi i zamkniętymi, opowieścią ruchową, ruchem zabawowo-naśladowczym, inscenizacją, improwizacją ruchową, pantomimą, mimiką, groteską, kanonami ruchowymi, ćwiczeniami muzyczno-ruchowymi przy użyciu instrumentów perkusyjnych oraz muzyki żywej i mechanicznej, zabawami rytmiczno-tanecznymi, elementami tańców regionalnych i narodowych, które komponuje się następnie w małe układy.

[25] Opisy metod opracowano m.in. z wykorzystaniem materiałów: http://pp15.edunet.tarnow.pl/pl/rodzice/metody

U podstaw tej metody leży naturalna ruchliwość i naturalny styl motoryki dziecka. Pozwala ona na posługiwanie się różnymi formami ruchu i ekspresji, jak: ćwiczenia muzyczno-ruchowe, zabawy, taniec, opowieść ruchowa, inscenizacja, improwizacja ruchowa, pantomima, sceny dramatyczne. W metodzie uwzględnia się łączenie ruchu z muzyką i rytmem, dlatego często przy realizacji zadań wykorzystuje się instrumenty perkusyjne. Każde dziecko wykonuje zadania ruchowe na swój sposób i pokaz wykonania jest zbędny, schodzi na dalszy plan. Należy tylko wyjaśnić dzieciom, co mają robić, a sposób wykonania będzie zależał od ich inwencji twórczej, pomysłowości, fantazji oraz doświadczeń ruchowych.

- **Metoda Weroniki Sherborne.** Jest prosta, naturalna i możliwa do zastosowania w każdych warunkach, bez konieczności używania przyrządów. Ćwiczymy boso, w niskich, bezpiecznych pozycjach i bez elementu współzawodnictwa. Po intensywnym wysiłku stosujemy odpoczynek i relaks. Metoda ta nawiązuje do „języka ciała", czyli ćwiczenia stanowią formę naszego komunikowania się z innymi. Ze względu na swoją prostotę i naturalność jest to metoda dla wszystkich. Każdy może w niej uczestniczyć w takim zakresie, w jakim jest to dla niego możliwe. Nie ma słabych, gorszych czy smutnych. Wszyscy są aktywni, radośni i zwycięzcy. Każdemu coś się uda, każdy zostanie pochwalony i zachęcony do dalszych wysiłków.

- **Metoda Kniessów.** Celem tej metody jest kształtowanie i rozwój fizyczny dziecka przez ruch, muzykę, zastosowanie oryginalnych przyborów. Ćwiczenia odbywają się na wszystkich grupach mięśniowych z uwzględnieniem automasażu. Jednocześnie uwrażliwia się małe dziecko na piękno muzyki klasycznej. W metodzie tej główny nacisk kładzie się na ruch. Ważną rolę odgrywają przybory do ćwiczeń ruchowych i wytwarzania dźwięków.

- **Metoda nauki matematyki prof. Edyty Gruszczyk-Kolczyńskiej oraz Ewy Zielińskiej.** Według tej metody w edukacji matematycznej przedszkolaków najważniejsze są osobiste doświadczenia dziecka. Stanowią one budulec, z którego dziecko tworzy pojęcia i umiejętności. Jeżeli doświadczenia są specjalnie dobrane, przyczyniają się także do rozwoju myślenia i hartowania dziecięcej odporności emocjonalnej w zetknięciu z problemem matematycznym. Celem metody jest wspomaganie rozwoju umysłowego dzieci. Zaplanowane działania służą wprowadzeniu nowych treści lub uporządkowania i ukierunkowania nagromadzonych doświadczeń. Głównym sposobem uczenia się matematyki jest rozwiązywanie zadań. Nauczyciel dostosowuje treści kształcenia do możliwości intelektualnych dzieci. Metoda wspomaga rozwój umiejętności matematycznych i uczy dzieci radzenia sobie z emocjami. Sprzyja stymulowaniu uzdolnień matematycznych u dzieci, a także przygotowuje je do nauki matematyki w szkole. Wspiera również rozwój myślenia operacyjnego u dzieci i uodparnia je na sytuacje trudne.

- **Metoda Dobrego Startu Marty Bogdanowicz.** Założeniem Metody Dobrego Startu jest jednoczesne rozwijanie funkcji językowych, funkcji spostrzeżeniowych: wzrokowych, słuchowych, dotykowych, kinetycznych (czucie ruchu) i motorycznych oraz współdziałania między tymi funkcjami, czyli integracji percepcyjno-motorycznej. Są to funkcje, które leżą u podstaw złożonych czynności czytania i pisania. Usprawnianie w tym zakresie, jak również kształtowanie lateralizacji (ćwiczenia ustalania ręki dominującej) i orientacji w prawej i lewej stronie ciała jest wskazane dla dzieci przygotowujących się do nauki czytania i pisania. Ćwiczenia prowadzą do większej harmonii psychoruchowej: wyższego poziomu rozwoju i współdziałania funkcji intelektualnych (mowy, myślenia) i instrumentalnych (spostrzeżeniowo-ruchowych). Dzięki temu dochodzi do prawidłowego wykonywania czynności ruchowych we właściwym czasie i przestrzeni, w harmonii z czynnościami poznawczymi, w tym językowymi.

- **Odimienna metoda nauki czytania według Ireny Majchrzak.** Ta metoda jest programem edukacyjnym mającym na celu wczesne kształcenie umiejętności czytania z pełnym rozumieniem tekstu od samego początku. Zaczyna od imienia dziecka, które zamierzamy wprowadzić w świat pisma. Ta metoda jest propozycją alternatywną w stosunku do najpowszechniej w Polsce stosowanej metody analityczno-syntetycznej. Podstawowym celem programu jest wykształcenie kompetencji czytelniczych w wieku przedszkolnym przez stworzenie warunków do samodzielnej obserwacji, dostrzegania różnic i podobieństw między różnymi elementami pisma i w efekcie do czytania tekstu ze zrozumieniem. Proponuje łańcuch zajęć i gier, dzięki którym dziecko w drodze samodzielnego rozumowania odkrywa i opanowuje technikę czytania. Wszystkie ogniwa tego łańcucha są nastawione na rozwój inteligencji dziecka.

- **Sztuka składania papieru – origami.** Origami jest sztuką, która przede wszystkim uczy obserwacji życia. Japońscy pedagodzy zwrócili uwagę na znaczenie wartości wychowawczej tej sztuki. Uznali, że kształtuje ona i wyrabia smak artystyczny, rozwija fantazję, zainteresowanie światem, wyrabia zręczność manualną, kształci cierpliwość i uczy organizacji pracy. Działalność manualna, tak charakterystyczna dla wieku przedszkolnego, znajduje możliwość realizacji także przez robienie papierowych składanek. Składanie papieru wymaga już ukształtowanej do pewnego stopnia koordynacji ruchów rąk i współpracy palców. Ćwiczy umiejętność panowania nad ruchami ręki, przechodzenia od ruchów szerokich i płynnych do drobnych, oderwanych i bardziej precyzyjnych. Zajęcia te ukierunkowują spostrzegawczość, ćwiczą uwagę i wytrwałość, przyczyniają się do usprawniania koordynacji wzrokowo-ruchowej. Podczas składania modeli dzieci poznają otaczającą rzeczywistość. Odtwarzając kształt, trzeba dokonać wielu operacji myślowych, wyodrębnić i scalić cechy, zapamiętać. Origami pomaga w utrwalaniu pojęć geometrycznych, takich jak koło, trójkąt, kwadrat. W toku działania dziecko ujawnia swoje możliwości, pomysłowość i wyzwala aktywność. Nauczyciel musi

pokazać i objaśnić kolejne etapy, a następnie pomagać dziecku w kolejnych fazach składania. Zadania muszą być dostosowane do możliwości manualnych i technicznych przedszkolaka. Wszystkie modele są wykonywane zgodnie z instrukcją, ale ich zdobienie, sposób wykończenia pozostawiamy pomysłowości i twórczej inwencji dziecka.

- **Pedagogika zabawy.** Jest to metoda, która stwarza dzieciom możliwość działania w atmosferze akceptacji i zaufania. Jej celem jest dostarczenie prowadzącemu różnorodnych pomysłów, które umożliwią świadomą i kreatywną pracę z grupą. Aktywizowanie dzieci w procesie nauczania jest obecnie uznawane za najważniejszą zasadę nauczania i uczenia się. Głównym celem pedagogiki zabawy są: harmonijny i wszechstronny rozwój dziecka, pomoc w odkrywaniu jego najlepszych cech.

- **Drama.** Jest specyficzną metodą w nauczaniu i wychowaniu, która polega na rozwiązywaniu problemów przez działania w roli, przez uczestniczenie w fikcji dramatycznej, najczęściej improwizowanej lub opartej na tekście literackim. Drama uczy samodzielności myślenia i działania, aktywności i otwartości, rozwija emocje, wyobraźnię i fantazję, także elokwencję i plastykę ciała, wyrabia umiejętność współżycia i pracy w grupie.

- **Metoda aktywnego słuchania muzyki według Batii Strauss.** Metoda ta pozwala na przybliżenie dzieciom muzyki klasycznej. Dzieci aktywnie słuchają, tzn. słuchając, wykonują proste ruchy rytmiczne na siedząco lub proste ruchy taneczne proponowane przez nauczyciela. W przypadku dzieci młodszych są to proste ruchy ilustracyjne, krótkie opowiadania związane z każdym utworem muzycznym. Dzięki „aktywnemu słuchaniu" dzieci nieświadomie poznają strukturę utworu muzycznego. Kontakt z muzyką jest źródłem twórczych poczynań, różnorodnych poszukiwań, stymuluje do samowyrażania się (np. w tańcu, śpiewie). Poprzez kontakt z muzyką rozwijają się u dziecka pozytywne cechy charakteru, zdolności poznawcze, a cała osobowość jest kształtowana harmonijnie i wielostronnie.

- **Metoda Carla Orffa.** Twórca tej metody wyszedł z założenia, że ćwiczenie gimnastyczne należy rozwijać w ścisłej korelacji z kulturą rytmiczno-muzyczną oraz kulturą słowa. Jego zdaniem muzyka rodzi się z mowy, ruchu i gestu. Oznacza to w praktyce, że wykorzystane i przetworzone na język muzyczny powinno być to, co dziecku najbliższe: słowo, gest, ruch, otoczenie. Zaspokojenie potrzeby ruchu w formie dobranej przez samo dziecko daje okazję do rozładowania napięć emocjonalnych i do ich odreagowania.

- **Zabawy badawcze, doświadczenia, obserwacje przyrodnicze.** Naturalną metodą poznawczą dzieci w wieku przedszkolnym jest aktywność badawcza, która występu-

je w dwóch postaciach. Pierwsza to samodzielne odkrywanie. Dziecko ma tu pełną swobodę działania, samo wyznacza sobie tempo i czas pracy, ale jednocześnie jest to uczenie się na podstawie prób i błędów, przez co dziecko jest narażone na wiele trudności i porażek. Drugi sposób – aktywność badawcza dziecka pod kierunkiem nauczyciela. Nauczyciel inicjuje sytuacje, prowokuje do stawiania pytań, udostępnia stosowne metody i pomoce badawcze, ukierunkowuje podczas badań i eksperymentowania.

- **Gry planszowe.** Gry i zabawy są częstym elementem zajęć w przedszkolu. Oprócz dobrej zabawy niosą ze sobą treści dydaktyczne i wychowawcze. Uczą przestrzegania ustalonych reguł. Wpływają na twórcze myślenie, rozwijają wyobraźnię, umiejętność planowania działań i przewidywania ich konsekwencji – podstawy myślenia strategicznego zmuszają do współdziałania, wymuszają precyzyjne redagowanie poleceń, są niekonwencjonalnym sposobem uczenia się – dają okazję do samooceny, współdziałania, nabywania odporności emocjonalnej i cierpliwości.

- **Symulacje.** To naśladowanie rzeczywistości, ćwiczenie najbardziej efektywnych zachowań w bezpiecznych warunkach. Ideą symulacji jest doskonalenie konkretnych umiejętności oraz uczenie się na błędach popełnionych w bezpiecznej sytuacji ćwiczeniowej. Symulacje mogą obejmować takie proste umiejętności, jak: nadawanie paczki na poczcie, zabawę w sklep czy lekarza. Symulacja ma wpływ na: kształtowanie systemu wartości, kształtowanie umiejętności poznawczych, rozwijanie umiejętności społecznych przez utożsamienie się z własnymi przeżyciami, a poza tym głęboko zapada w pamięć i łatwo daje się odtworzyć.

- **Metoda projektów.** Jedną z kluczowych umiejętności dziecka jest twórcze myślenie. Taką możliwość daje metoda projektów. Polega ona na wykonywaniu przez dzieci zadań przez samodzielne poszukiwania pod opieką nauczyciela. Dzieci podczas pracy nad projektem uczą się: przeprowadzania rozmów, samodzielnego poszukiwania materiałów, współdziałania w grupie i odpowiedzialności.

- **Mapa pojęciowa.** To metoda wizualnego przedstawienia problemu z wykorzystaniem schematów, zwrotów, rysunków, symboli. Celem stosowania tej metody jest usystematyzowanie zdobytej wiedzy lub wizualizacja posiadanych wiadomości. Podczas pracy tą metodą dzieci doskonalą umiejętności techniczne, takie jak: czytanie, pisanie, rysowanie, i umiejętności umysłowe, m.in. planowanie, klasyfikowanie. Muszą też współdziałać ze sobą, przekonywać o swoich racjach, a także rezygnować ze swoich pomysłów na rzecz dochodzenia do porozumienia. Praca z mapą pojęciową uczy samodzielnego zdobywania wiedzy, posługiwania się poznanymi pojęciami, daje okazję doskonalenia czytania ze zrozumieniem, ułatwia zapamiętanie poznanych faktów przez poszukiwanie, segregowanie wiadomości, przed-

stawienie w postaci rysunku, uczy uważnego słuchania, oceny i samooceny – daje szansę wykazania się dzieciom z różnymi zdolnościami, stwarza możliwość współpracy/współdziałania.

- **Burza mózgów.** To najprostsza metoda aktywizująca. Pozwala na zgromadzenie w krótkim czasie dużej liczby pomysłów na rozwiązanie jakiegoś problemu. Plusem tego sposobu jest możliwość modyfikowania cudzych pomysłów lub na zasadzie skojarzenia podawanie innych. W czasie burzy mózgów pracuje się indywidualnie, ale na rzecz całego zespołu, którego zadaniem jest zgromadzenie jak największej liczby pomysłów czy faktów do danego problemu. Burzę mózgów stosuje się jako rozgrzewkę umysłową dla ustalenia zakresu posiadanej wiedzy, utrwalenia wcześniej zdobytej wiedzy, znalezienia najlepszego rozwiązania jakiegoś problemu. Zastosowanie burzy mózgów podczas pracy z dziećmi pozwala na włączenie wszystkich dzieci do pracy, szybkie zgromadzenie dużej liczby pomysłów, przeprowadzenie rozgrywki umysłowej, naukę zwięzłego wyrażania myśli czy sprawdzenie posiadanej wiedzy.

- **Metoda symultaniczno-sekwencyjna według prof. Jagody Cieszyńskiej.** Podstawowym założeniem metodologicznym proponowanej strategii jest nauka czytania sylabami. Dzieci uczą się odczytywać sylaby, a nigdy pojedyncze spółgłoski, bo nikt nie słyszy spółgłosek w izolacji, np. wymawiając spółgłoskę „t", posługujemy się sylabą „ty" lub „te". Poznawanie przez dziecko spółgłosek w sylabach jest zgodne z poglądami wybitnych językoznawców. Twierdzą oni, że uświadomienie sobie, że wyrazy są zbudowane z sylab, jest dla dzieci w wieku przedszkolnym zadaniem łatwym. Umiejętność wydzielania głosek w wyrazach kształtuje się później, podczas nauki czytania i pisania. Metoda ta wykorzystuje naturalną skłonność każdego człowieka do mówienia sylabami.

Formy pracy w przedszkolu to „zaplanowane w czasie i przestrzeni wzajemne czynności nauczyciela i dzieci. W systemie wychowania przedszkolnego formy te odnoszą się do całości sytuacji związanych z trybem dzieci i podstawowymi rodzajami ich działalności". Program zakłada dwie formy zajęć – aktywności dziecka w przedszkolu: **zajęcia kierowane i niekierowane**.

Zajęcia kierowane przewidują większą ingerencję w aktywność dzieci ze strony nauczyciela i celową oraz zaplanowaną ścieżkę działań w taki sposób, aby doprowadzać dzieci do przewidywanych osiągnięć.

Zajęcia niekierowane odbywają się w obecności nauczyciela, ale bez jego ingerencji (z wyjątkiem sytuacji, w których będzie konieczna np. na prośbę dzieci lub specyfikę sytuacji). W czasie zajęć niekierowanych dzieci mają prowadzić własne doświadczenia, eksperymentować i eksplorować przestrzeń, w której się znajdują, ze szczególnym wykorzystaniem wyposażenia kącików zainteresowań.

O TYM WARTO PAMIĘTAĆ

Najważniejszą formą aktywności dziecka w przedszkolu jest zabawa. Program zakłada tę formę aktywności jako główny i dominujący sposób organizacji przestrzeni i działań dziecka. Metody opisane wyżej są dopełnieniem planowania i organizacji procesu wspomagania rozwoju i aktywności dzieci w przedszkolu.

W czasie zajęć matematycznych lub w czasie gier i zabaw matematycznych warto pamiętać o wartości pytań, które nauczyciel zadaje dzieciom, wyzwalając tym samym ich konkretne myślenie i aktywność procesów poznawczych. Przykładowe pytania do dziecka: *Ile jest kasztanów? Czego jest więcej, liści czy piórek? Dlaczego tak jest? Ile muszę zabrać kamyków, żeby było ich tyle samo?*

W czasie zabaw, gier lub zajęć na zbiorach warto pamiętać o podstawach wprowadzających dziecko w świat zbioru. Bardzo ważne jest porównywanie zbiorów, które powinno odbywać się w rytmie: jeden liść – jedno piórko, drugi liść – drugie piórko, trzeci liść – trzecie piórko, czwarty liść – nie ma już więcej piórek. Liści jest więcej niż piórek – zauważa dziecko. Dzieci lubią rozwiązywać zagadki matematyczne mające charakter pytań (zdań) implikacyjnych: *Jeśli ze zbioru wszystkich liści zabierzesz tylko liście czerwone, to ile ich zostanie?*

Przykład złożonego, nietypowego zadania, które możemy wykorzystać, upraszczając i przekładając na możliwości dzieci w grupie sześciolatków:

Zabawa w projektowanie – komunikat do dzieci: *Zaprojektuj umeblowanie naszej sali, umieszczając w niej następujące przedmioty: 4 stoliki dla dzieci, przy każdym stoliku 6 krzesełek, jeden dywan, 1 biurko nauczyciela, przy którym stoi jedno krzesło, 3 szafki na zabawki, w każdej szafce są 4 półki…* ciąg dalszy według pomysłów indywidualnych.

W sali znajduje się 10 doniczek z kwiatami, 1 akwarium z rybkami i tyle zabawek, ile sami zaprojektujemy.

Pomoce: kredki, kartki lub duża plansza na dywanie i wycięte z papieru elementy do układania oraz pudełka z kredkami dla każdego dziecka – praca grupowa

Alternatywna zabawa wykorzystująca matematykę to układanie na kartce symbolizującej salę zajęć przedmiotów w kształcie określonych figur geometrycznych: tablicy w kształcie prostokąta, dywanu w kształcie kwadratu, zegara o tarczy w kształcie koła, 2 trójkątnych ramek na grupowe zdjęcia. Dodatkowe polecenia: *Możesz dorysować inne przedmioty. W prawym dolnym rogu sali narysuj dywan. Po lewej stronie tablicy narysuj zegar, którego tarcza ma kształt koła. Na zegarze zaznacz, o której godzinie dzisiaj wstałaś/wstałeś. Zaplanuj, gdzie umieścisz dwie ramki na zdjęcia. Ramki mają kształt trójkąta. Wytnij z kolorowej kartki i wklej w dowolnym miejscu trójkąty.*

Etapy nauki liczenia – zasady:

- Trzeba sformułować konkretne zagadnienie mające sens dla dzieci i rozwiązywać je, stosując rozumowanie odpowiadające temu kontekstowi, tak by było zgodne z życiowymi doświadczeniami dzieci.
- W kolejnych analogicznych zadaniach należy stopniowo zmniejszać zależność rozwiązania zadania od kontekstu.
- Dopiero po zdobyciu przez dzieci dostatecznie wielu doświadczeń powinno się przechodzić do bardziej abstrakcyjnych wersji tego samego zadania, prezentując je na zbiorach atematycznych, a następnie z wykorzystaniem cyfr jako symboli, z których korzystamy, zapisując liczby.

Bardzo inspirujące dla nauczyciela i niezwykle wartościowe dla dziecka może być poszukiwanie łącznika między muzyką a matematyką. Niżej zostały przedstawione pomysły na poszukiwanie tego typu nowatorskich rozwiązań:

- przedstawienie stosunków przestrzennych na płaszczyźnie, różnicowanie i nazywanie figur geometrycznych (ćwiczenia ruchowe w kole, w szeregu, układy zabaw rytmicznych w różnych figurach geometrycznych),
- porównywanie różnic długości trwania dźwięków – od najdłuższego do najkrótszego (ćwiczenia słuchowe: dźwięki długie i krótkie, zabawa ruchowa),
- kształtowanie poczucia czasu, kierunku,
- kształtowanie orientacji dotyczącej stosunków czasowych i przestrzennych,
- kształtowanie pojęcia figur geometrycznych – różnice w kształtach,
- zbiory – przykłady klasyfikacji przedmiotów według cech jakościowych (ćwiczenia ruchowe i zabawy z metrum 2- i 3-miarowym),
- liczby porządkowe – liczenie z taktowaniem na 2, 3, 4 (akcent metryczny regularny i nieregularny),
- stosunki przestrzenne w matematyce stanowią wstęp do geometrii; w muzyce zmieniają się w przestrzenne rozumienie ruchu zgodnie z czasowym przebiegiem taktu muzycznego, np. w tańcu lub w zabawach ruchowych,
- cechy wielkościowe w matematyce to mierzenie i porównywanie rozmaitych wielkości odcinków, w muzyce to czasowe ujmowanie różnych nut i podporządkowanie czasu ich trwania (metrum),
- zbiory i symbolika w obu kierunkach kształcenia wskazują na porządkowanie elementów według kodu, np. zbiór kwadratów zawiera same kwadraty, bieg – same ósemki, marsz – ćwierćnuty; studiując zapis nutowy, dzieci doskonalą umiejętność liczenia, każda wartość nuty to określona miara,
- powtarzalność metryczno-rytmiczna pozwala zrozumieć zjawisko wielokrotności,
- przesunięcie figury geometrycznej to transpozycja utworu lub jego części.

Muzyka ma ogromne możliwości integracyjne. Wpływając na sferę poznawczą, emocjonalną, motywacyjną, wykonawczą, prowadzi do wszechstronnego rozwoju dziecka, przyczynia się też do zainteresowania go sztuką, wzmaga ekspresję twórczą dzieci, ich zaangażowanie emocjonalne.

Warto uwzględnić w realizacji programu tzw. EDUKACJĘ OUTDOOROWĄ[26], czyli edukację, która odbywa się na świeżym powietrzu. Ważne jest, aby nie mylić jej z koniecznym, ale często nieukierunkowanym spędzaniem czasu na świeżym powietrzu – aktywność ta jest bardzo wartościowa, ale nie wyczerpuje założeń edukacji outdoorowej.

W ramach tej formy edukacji dostarczamy dzieciom możliwości progresywnego i zrównoważonego uczenia się poza budynkiem przedszkola. Miejscem uczenia się jest las, park, skwer, gospodarstwo, przedsiębiorstwo, interaktywne muzeum oraz inne miejsca, w których dzieci uczą się np. poprzez obserwację, działanie, zmysły.

„Outdoor Education" jest częścią tzw. edukacji empirycznej (ang. *Experiential Learning*), opartej na doświadczaniu świata — nauczyciele celowo angażują dzieci w bezpośrednie doświadczanie i skoncentrowaną refleksję w celu poszerzenia wiedzy, rozwijania umiejętności, wyjaśniania wartości i rozwijania zdolności do wnoszenia wkładu w ich społeczności.

Według opisu modelu edukacji outdoorowej Gilbertsona Outdoor Education zawiera w sobie 3 elementy:

1) rozwój umiejętności fizycznych,
2) rozwój interpersonalny lub rozwój umiejętności edukacyjnych,
3) rozwój relacji ekologicznych (relacji ze środowiskiem).

5.4. Wykorzystanie środków i pomocy dydaktycznych z uwzględnieniem warunków bezpiecznego i efektywnego korzystania z nowoczesnych technologii

Wprowadzenie do procesu wspomagania rozwoju i edukacji dzieci środka dydaktycznego jest zdeterminowane konkretnymi potrzebami poznawczymi dzieci. Przede wszystkim dzieci powinny uczyć się korzystać z przedmiotów codziennego użytku lub takich pomocy, które w bezpieczny sposób przygotują je do funkcjonowania we współczesnym świecie. Należy kierować się następującymi wskazówkami:

- Kontakt dzieci z multimediami do czwartego roku życia powinien być maksymalnie ograniczony.
- Materiały i środki dydaktyczne stanowią zestawy specjalnie przygotowanych kart aktywności, wycinanek, składanek, plansz pokazowych, filmów, zestawy klocków.
- Dziecko powinno mieć do dyspozycji co najmniej cztery kąciki zabaw: artystyczny, przyrodniczy, konstrukcyjny, czytelniczy, w których spędza czas, bawiąc się zgodnie z własnym schematem doświadczeń i potrzeb.
- Dziecko powinno mieć do dyspozycji bezpieczne przedmioty codziennego użytku, których przeznaczenie i funkcję poza nauczycielem określa również samo dziecko

[26] *Przewodnik. Wprowadzanie edukacji outdoorowej do programu nauczania – przedszkoli, szkół podstawowych i ponadpodstawowych*. Fundacji „Finnway Polska" [https://popojutrze2.pl/outdoor-education - link 12.05.2025]

w ramach ekspresji twórczej wywołanej zaciekawieniem, wyobraźnią lub działaniem nauczyciela.
- Dziecko powinno mieć okazję do zawieszenia lub ustawienia w galerii prac swojej pracy zgodnie z własnym przekonaniem i chęcią pochwalenia się swoim sukcesem.
- Dziecko powinno mieć do dyspozycji duże plansze do zabaw i gier w ruchu, po których może się swobodnie poruszać w ramach gry lub innych zasad ustalonych z nauczycielem, np. uczy się kodowania informacji z wykorzystaniem kolorów, symboli.

5.5. Ramowy plan metodyczny organizacji aktywności dzieci

Praca nad każdym zagadnieniem tematycznym (kręgiem) została zorganizowana na pięć dni w tygodniu. W roku zaplanowano 39 tygodni pracy. Każdy z nich ma inną tematykę.

Pierwszy dzień każdego tygodnia poświęcamy na zaangażowanie emocjonalne dzieci w treści i tematykę, którymi będą się zajmować w danym tygodniu. Zazwyczaj czas ten poświęcamy na tematykę z zakresu treści społeczno-przyrodniczych, emocji oraz umiejętności społecznych. Dzieci są wdrażane w dziecięce filozofowanie, wchodzą w role, odkrywają świat relacji, emocji, są twórcze – wymyślają własne opowiadania.

Drugi oraz trzeci dzień tygodnia to głównie zabawy z literą, czytaniem, kreśleniem znaków, w tym również próby kreślenia liter oraz treningi pamięci, myślenia logicznego, krytycznego, analogicznego.

Czwarty dzień to połączenie treści o charakterze matematycznym z zagadnieniami z obszaru zajęć technicznych, konstrukcyjnych i ewentualnie multimedialnych. W tym dniu staramy się kłaść nacisk na przygotowanie do nauki matematyki, która jest wykorzystywana jako język techniki lub przekazu danych z prowadzonych obserwacji, doświadczeń i eksperymentów.

Piąty dzień tygodnia to podsumowanie tego, co było w ciągu minionych czterech dni lub we wcześniejszych tygodniach – łączenie wiadomości i umiejętności oraz ukazanie dzieciom sensu uczenia się na wyższym poziomie aktywności. Dzieci podsumowują cały tydzień, opowiadają o tym, jak się czuły w przedszkolu, co im się najbardziej podobało, a co wzbudziło w nich przykre emocje, a także wskazują pozytywy w tym, co robiły i jak się zachowywali inni. Można wtedy stosować metodę plebiscytu życzliwości i dobroci oraz odwiedziny w galerii sukcesów, którą dzieci w czasie całego tygodnia wypełniały swoimi pracami. Tego dnia nauczycielowi proponujemy moment refleksji nad wnioskami z obserwacji grupy i poszczególnych wychowanków, a także czas na zaplanowanie ewentualnych zmian w procesach wspomagania rozwoju i edukacji dzieci w kolejnych tygodniach. Ważne jest, aby jeśli zachodzi taka konieczność, zapisywać swoje wnioski z obserwacji dzieci i na tej podstawie dawać dzieciom oraz rodzicom informację zwrotną o tym, jak dzieci sobie radziły, co było ich sukcesem, a co wciąż wymaga wsparcia.

Ramowy układ aktywności dzieci w tygodniu – propozycja
(każdy nauczyciel ma prawo do tworzenia własnego podziału)

Poniedziałek – otwarcie tygodnia: literatura, emocje, umiejętności emocjonalno-społeczne, przyroda, aktywność artystyczna, zajęcia ruchowo-rytmiczne	Dziecko: obcuje z literaturą, tworzy wypowiedzi, trenuje pamięć i koncentrację uwagi, poszerza słownictwo, ćwiczy spostrzeganie i pracę na kartce, odwołuje się do swoich doświadczeń, analizuje, porównuje, podejmuje próby czytania globalnego, stosuje normy, zasady, tańczy, śpiewa, maluje, rysuje
Wtorek – poznanie litery, próby pisania, aktywność artystyczna, aktywne słuchanie, edukacja czytelnicza, alfabetyzacja, zajęcia ruchowo-rytmiczne	Dziecko: stosuje normy, zasady, ćwiczy rozumienie, wnioskowanie, uogólnianie, przewidywanie, klasyfikowanie, konstruowanie, używa narzędzi codziennego użytku, doskonali motorykę małą, przygotowuje się do pisania: rysuje szlaczki, wodzi po śladzie, koloruje małe powierzchnie, poznaje literę, podejmuje próby pisania
Środa – próby czytania i rozwój percepcji odpowiedzialnych za uczenie się, aktywność artystyczna, zajęcia ruchowo-rytmiczne	Dziecko: stosuje normy, zasady, śpiewa, tańczy, naśladuje grę aktorską, przygotowuje się do czytania i pisania – podejmuje próby czytania*: sylab, wyrazów oraz prostych tekstów wyrazowo-ikonicznych
Czwartek – cyfra, liczenie, myślenie matematyczne i techniczne, zajęcia ruchowo-rytmiczne	Dziecko: stosuje normy, zasady, poznaje cyfry i liczby, podejmuje próby wykorzystania liczb w zadaniach, doskonali myślenie matematyczne, wykorzystuje język matematyki do opisywania rzeczywistości, w tym przyrody ożywionej i nieożywionej
Piątek – podsumowanie i utrwalenie umiejętności z tygodnia, aktywność artystyczna, zajęcia ruchowo-rytmiczne	Dziecko: stosuje normy, zasady, śpiewa, tańczy, uczy się szacunku do rodziny, kształtuje postawę obywatelską i patriotyczną, doskonali umiejętności z całego tygodnia, tworzy projekty w grupach, uzupełnia galerię sukcesów, podsumowuje – co było trudne, co się podobało, tworzy inscenizacje

ROZDZIAŁ 6.

Edukacja włączająca oraz realizacja pomocy psychologiczno-pedagogicznej z uwzględnieniem aktualnych przepisów oraz podstaw naukowych dotyczących wspierania rozwoju dziecka

6.1. Edukacja włączająca

Edukacja włączająca to wyjątkowy, a zarazem bardzo naturalny kierunek działań przyjętych w celu stworzenia w przedszkolu oraz innych typach placówek takiego środowiska fizycznego, edukacyjnego, społecznego, architektonicznego, które sprawi, że przedszkole to stanie się przedszkolem dostępnym dla każdego dziecka, bez względu na jego zróżnicowane potrzeby. Przedszkole takie to miejsce, w którym niczego już nie trzeba integrować, ponieważ wszystko jest przygotowane w optymalnym stopniu. DOSTĘPNE PRZEDSZKOLE to placówka, która nie musi niczego integrować – to miejsce gotowe na przyjęcie każdego dziecka z jego indywidualnymi potrzebami. Jak można osiągnąć tak ambitny cel? Poniżej kilka konkretnych wskazówek dotyczących obszarów przygotowania przedszkola do bycia „włączającym" ze szczególnym uwzględnieniem tematu planowania uniwersalnego, które stanowi konkretne wyzwanie i przedmiot wielu poszukiwań podejmowanych przez nauczycieli każdego etapu edukacyjnego.

Elementy istotne dla wdrożenia edukacji włączającej w przedszkolu:

A. Ocena funkcjonalna

diagnoza wszystkich czynników wpływających na funkcjonowanie dziecka z uwzględnieniem rozpoznania źródła trudności w funkcjonowaniu. Na podstawie rozpoznania wprowadzenie szeroko pojętych działań wspierających dziecko oraz jego rodzinę.

B. Planowanie uniwersalne w każdym obszarze funkcjonowania przedszkola. W ramach tego elementu istotne jest, aby uwzględnić:

= obszar architektoniczny, m.in. odpowiednie przygotowanie dostępności pomieszczeń, np.: szatnia, sala zabaw, jadalnia, łazienki, plac zabaw,

= obszar techniczny, m.in. wyposażenie sali w odpowiednie pomoce, sprzęt, środki dydaktyczne,

= obszar organizacyjny, uwzględniający kompetencje kadry pedagogicznej, kadry niepedagogicznej, standaryzację działań, programy indywidualne dla dzieci,

= obszar edukacyjno-społeczny, w którym szczególny nacisk kładziemy na alternatywne metody nauczania i komunikacji, planowanie procesów edukacyjnych, wychowawczych, opiekuńczych, budowanie relacji i więzi w środowisku, indywidualne wsparcie w zakresie pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz inne działania.

C. Nowe podejście do rozwoju kompetencji nauczycieli

Wzmocnienie kompetencji diagnostycznych, badawczych, rozwijanie umiejętności i wiedzy w oparciu o najnowsze wyniki badań na świecie, wdrażanie nowatorskich strategii pracy z dzieckiem – odpowiedź na zdiagnozowane potrzeby, a nie realizacja sztywnych założeń wynikających z przyzwyczajeń, narzuconych sposobów nauczania itp.

Przykładem planowania uniwersalnego w ramach planowania zajęć kierowanych, bezpośrednio związanym z koncepcją tego programu, jest scenariusz ukazujący w praktyce, w jaki sposób można projektować uniwersalnie.

Przykładowy scenariusz zajęć w przedszkolu według planowania uniwersalnego

Temat zajęć: Kolorowy świat emocji – rozpoznawanie i wyrażanie emocji

Grupa wiekowa: dzieci 5-6-letnie
Czas trwania: ok. 30 min

CELE OGÓLNE:
– Rozwijanie kompetencji emocjonalno-społecznych.
– Budowanie atmosfery akceptacji i zrozumienia.

CELE SZCZEGÓŁOWE (ZGODNE Z UDL):
1. Cele zróżnicowane pod względem sposobu prezentacji:
– Dziecko rozpoznaje emocje na ilustracji, w mimice, w głosie.
– Dziecko słucha i interpretuje krótką historię z życia codziennego.
2. Cele zróżnicowane pod względem sposobu działania i wyrażania się:
– Dziecko wyraża emocje ruchem, mimiką lub rysunkiem.
– Dziecko wybiera sposób uczestnictwa w zadaniu, np. gest, słowo, rysunek.
3. Cele zróżnicowane pod względem zaangażowania:
– Dziecko wybiera ulubioną aktywność spośród proponowanych.
– Dziecko uczy się współpracy i wyrażania własnych potrzeb.

PRZEBIEG ZAJĘĆ
1. Powitanie i wprowadzenie (ok. 5 min)
– Krąg powitalny: dzieci witają się po kolei w wybrany sposób (machanie, dotyk dłoni, „żółwik", słowo).
– Rozmowa wprowadzająca: „Jak się dziś czujesz?" – dzieci pokazują swoją emocję za pomocą buźki emocji (piktogram, kolorowy krążek, gest, słowo).
elementy *UDL: różne formy komunikacji (wizualna, werbalna, gesty)*

2. Część główna (20 min)
a) Opowiadanie: „Emocje Misia Tulisia" (ok. 5 min)
– Nauczyciel opowiada krótką historyjkę z wykorzystaniem pacynek lub ilustracji o misiu, który czuł się samotny i opuszczony, a czasem bywało, że czuł złość na innych, że zajmują się tylko sobą, ponieważ od dłuższego czasu nikt go nie przytulał i nie okazywał troski, aż w końcu opowiedział o tym innym maskotkom. Maskotki w końcu zrozumiały smutne minki misia, unikanie zabawy i ciągłe siedzenie samemu w koncie. Zabawki postanowiły zadbać o misia, a on zrozumiał, jak ważne jest mówienie innym o swoich potrzebach. Od tego momentu radość zagościła nie tylko w misiowym sercu, ale również

we wszystkim, co robił i mówił.
– Dzieci rozpoznają emocje misia i dopasowują je do odpowiednich piktogramów.
elementy *UDL: wielozmysłowe przedstawienie treści (obraz, słowo, dotyk)*

b) Zabawa ruchowa „Taniec emocji" (ok. 5 min)
Dzieci tańczą do muzyki dopasowanej do emocji (radość – wesoła muzyka, złość – szybkie bębny, smutek – spokojna melodia), mogą używać kolorowych szarf lub chustek.
elementy *UDL: możliwość ekspresji przez ruch, muzykę, rekwizyty*

c) Praca plastyczna „Moja emocja" (ok. 10 min)
– Dzieci rysują lub wyklejają swoją dzisiejszą emocję na kartce.
– Chętni opowiadają o swoim rysunku.
elementy *UDL: zróżnicowane formy ekspresji i komunikacji*

3. Podsumowanie i zakończenie (ok. 5 min)
– Krótkie podsumowanie: „Czego dziś się nauczyliśmy?"
– Dzieci przyklejają swoją „emocję" na wspólnym plakacie „Drzewo emocji".
elementy UDL: wizualne i społeczne podsumowanie zajęć

DOSTOSOWANIA I WSPARCIE
– Materiały wizualne (piktogramy, ilustracje).
– Alternatywne formy wypowiedzi: gesty, symbole, rysunek.
– Czas na reakcję dostosowany do indywidualnych potrzeb.
– Praca w małych grupach lub indywidualnie – według możliwości dziecka.
– Wsparcie asystenta lub nauczyciela wspomagającego (jeśli jest obecny).

6.2. Modele i procedury udzielania dzieciom pomocy psychologiczno-pedagogicznej

> *Zamiast szukać u dzieci defektów, spójrzmy na ich potencjał – co ze sobą przynoszą, by kierować swoim rozwojem? (...) Dziecięcy mózg najpierw uczy się jedynie prostych powiązań, swoje możliwości rozszerza dopiero stopniowo, kierując się ku coraz bardziej skomplikowanym związkom.(...) Gdybyśmy taki mózg, jaki mamy teraz, mieli w chwili narodzin, prawdopodobnie nigdy nie nauczylibyśmy się mówić.*[27]
>
> Herbert Renz-Polster, *Zrozumieć dzieci...*

Pomoc psychologiczno-pedagogiczna jest udzielana dziecku zawsze, jeśli nauczyciele dojdą do wniosku, że wskazują na to jego indywidualne potrzeby edukacyjne i rozwojowe, a szczególnie jeśli występuje co najmniej jedna z poniższych przesłanek wynikających z przepisów prawa oświatowego:

1) niepełnosprawność,
2) niedostosowanie społeczne,
3) zagrożenie niedostosowaniem społecznym,
4) zaburzenia zachowania lub emocji,
5) szczególne uzdolnienia,
6) specyficzne trudności w uczeniu się,
7) deficyty kompetencji i zaburzeń sprawności językowych,
8) choroba przewlekła,
9) sytuacje kryzysowe lub traumatyczne,
10) niepowodzenia edukacyjne,
11) zaniedbania środowiskowe związane z sytuacją bytową ucznia i jego rodziny, sposobem spędzania czasu wolnego i kontaktami środowiskowymi,
12) trudności adaptacyjne związane z różnicami kulturowymi lub ze zmianą środowiska edukacyjnego, w tym związanych z wcześniejszym kształceniem za granicą (powrót zza granicy, zmiana szkoły, przedszkola).

[27] H. Renz-Polster, *Zrozumieć dzieci. Jak kształtuje nasze dzieci ewolucja*. Media Rodzina, Poznań 2012, s. 37.

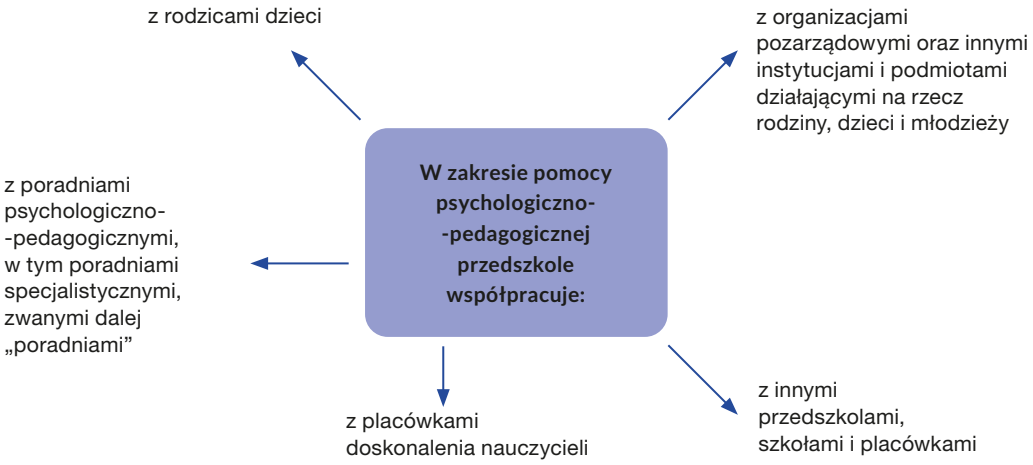

Do zadań nauczycieli i specjalistów, jeżeli są zatrudnieni w przedszkolu, należy w szczególności:

1) prowadzenie obserwacji pedagogicznej, a w ramach niej:

- rozpoznawanie indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych dzieci na podstawie obserwacji wstępnej (powinno się odbywać po przyjętym w przedszkolu okresie adaptacyjnym),
- wczesne rozpoznanie u dziecka dysharmonii rozwojowych i podjęcie wczesnej interwencji,
- w przypadku dzieci realizujących obowiązkowe roczne przygotowanie przedszkolne doprowadzenie do analizy i oceny gotowości dziecka do podjęcia nauki w szkole (diagnoza przedszkolna),
- określanie mocnych stron, predyspozycji, zainteresowań i uzdolnień dzieci,
- rozpoznawanie przyczyn niepowodzeń edukacyjnych lub trudności w funkcjonowaniu dzieci, w tym barier i ograniczeń utrudniających funkcjonowanie dzieci i ich uczestnictwo w życiu przedszkola,
- wnioskowanie na temat koniecznych działań sprzyjających rozwojowi kompetencji oraz potencjału dzieci w celu przygotowania do uczenia się i poprawy ich funkcjonowania,
- planowanie procesów wspieranie rozwoju i edukacji dzieci,
- monitorowanie nabywania przez dzieci oczekiwanych od nich wiadomości i umiejętności,
- wnioskowanie i planowanie zmian w sposobach oddziaływania na dzieci i współpracy z rodzicami, związanych z realnymi potrzebami i możliwościami grupy lub poszczególnych dzieci; (...)

2) współpraca z poradnią w procesie diagnostycznym i postdiagnostycznym, w szczególności w zakresie oceny funkcjonowania dzieci, barier i ograniczeń w środowisku utrudniających funkcjonowanie dzieci i ich uczestnictwo w życiu oddziału przedszkolnego;

3) ocena efektów działań podejmowanych w celu poprawy funkcjonowania dziecka;
4) planowanie dalszych działań;
5) dbałość o własny rozwój: aktywny udział w szkoleniach, warsztatach, kursach dotyczących udzielania dzieciom pomocy psychologiczno-pedagogicznej, zaangażowanie w prowadzenie zajęć, organizowanie ciekawych zajęć;
6) systematyczne diagnozowanie potrzeb i możliwości dzieci i wdrażanie do procesu edukacyjnego oraz wychowawczego wniosków z diagnoz;
7) zbieranie od rodziców i specjalistów informacji zwrotnych (opinii) na temat jakości prowadzonych zajęć;
8) wprowadzanie działań i ćwiczeń interaktywnych, stosowanie metod aktywizujących;
9) doskonalenie systemu motywacyjnego dla dzieci;
10) budowanie poczucia własnej wartości u dzieci;
11) kształtowanie umiejętności współpracy/współdziałania w grupie (nie dotyczy zajęć indywidualnych);
12) rozwijanie u dzieci postaw do nabywania kompetencji fundamentalnych, przekrojowych oraz sprawstwa;
13) wdrażanie zadań problemowych wymagających myślenia twórczego, kreatywnego oraz krytycznego;
14) dokonywanie autoewaluacji własnej pracy w zakresie efektywności podejmowanych działań wspierających dzieci oraz rodziców;
15) propagowanie poprzez stronę internetową przedszkola, gazetki ścienne, gazetkę internetową swoich działań prowadzonych w zakresie organizowanych zajęć.

Uwaga: W przypadku stwierdzenia, że dziecko ze względu na potrzeby rozwojowe lub edukacyjne oraz możliwości psychofizyczne lub czynniki środowiskowe wymaga objęcia pomocą psychologiczno-pedagogiczną, nauczyciel lub specjalista niezwłocznie udzielają dziecku tej pomocy w trakcie bieżącej pracy, integrują swoje działania, a następnie zawiadamiają dyrektora przedszkola oraz wychowawcę oddziału, a także inną osobę wyznaczoną przez dyrektora do pełnienia funkcji koordynatora działań pomocy psychologiczno-pedagogicznej w danym oddziale, jeżeli nie jest nią sam dyrektor. (załącznik nr 1)

Pomoc psychologiczno-pedagogiczna jest udzielana przede wszystkim podczas bieżącej pracy z dzieckiem. Rodzicom dzieci i nauczycielom jest udzielana w formie porad, konsultacji, warsztatów i szkoleń, natomiast dyrektor przedszkola organizuje wspomaganie w zakresie realizacji zadań z zakresu pomocy psychologiczno-pedagogicznej polegające na zaplanowaniu i przeprowadzeniu działań mających na celu poprawę jakości udzielanej pomocy psychologiczno-pedagogicznej, np. warsztaty, szkolenia, konsultacje, zakupiona literatura.

Rodzic, jeżeli nie wyraża zgody na organizowanie w przedszkolu pomocy psychologiczno-pedagogicznej lub z niej rezygnuje w trakcie udzielania, składa pisemny wniosek w tej

sprawie (załącznik nr 2). Rodzic przejmuje tym samym obowiązek udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej, a przedszkole monitoruje efektywność podejmowanych działań wobec dziecka w celu udzielania rodzicowi informacji zwrotnej.

Nauczyciele, specjaliści, wychowawcy lub dyrektor przedszkola, po stwierdzeniu, że dziecko należy objąć pomocą psychologiczno-pedagogiczną, powinni zorganizować spotkanie zespołu nauczycieli uczących w oddziale, do którego uczęszcza dziecko, oraz specjalistów istotnych ze względu na potrzeby rozwojowe oraz inne dziecka. W zespole wspólnie planują formy pomocy psychologiczno-pedagogicznej oraz zakres działań koniecznych dla zaspokojenia potrzeb dziecka i wsparcia rodziców/opiekunów.

Nauczyciele/specjaliści, w wybrany przez siebie sposób, monitorują przebieg realizacji udzielanej pomocy psychologiczno-pedagogicznej dzieciom z danego oddziału, jakość zajęć rozwijających zainteresowania i uzdolnienia dzieci, a także zajęć specjalistycznych, poprzez autoewaluację, stały monitoring, zbieranie informacji zwrotnych od rodziców oraz obserwację pedagogiczną. Ostatecznie, co najmniej raz, po zakończeniu okresu udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej wynikającego z decyzji dyrektora, dokonują oceny efektywności udzielanej pomocy. W związku z tym analizują oceny postępów oraz wnioski zawarte w dziennikach zajęć z form pomocy psychologiczno-pedagogicznej i podsumowują efektywność.

Organizowanie nauczania i udzielanie pomocy psychologiczno-pedagogicznej dzieciom, które posiadają orzeczenie o potrzebie kształcenia specjalnego

1. Pomoc psychologiczno-pedagogiczna w przypadku posiadania przez dziecko orzeczenia wydanego przez poradnię psychologiczno-pedagogiczną lub specjalistyczną jest szczegółowo planowana po przekazaniu przez rodziców kopii orzeczenia wydanego dla dziecka przez publiczną poradnię.
2. Złożenie w przedszkolu, przez rodzica, orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego jest jednoznaczne z koniecznością zorganizowania dla dziecka pomocy psychologiczno-pedagogicznej przez przedszkole zgodnie z obowiązującymi przepisami.
3. Jeżeli rodzic dziecka nie wyraża zgody na organizowanie przez przedszkole pomocy psychologiczno-pedagogicznej, składa pisemny wniosek w tej sprawie (załącznik nr 2). Tym samym przejmuje na siebie obowiązek organizowania i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej dziecku.
4. Niezwłocznie, po złożeniu przez rodzica orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego, wychowawca oddziału lub dyrektor przedszkola zwołuje zespół składający się z nauczycieli danego dziecka oraz specjalistów prowadzących zajęcia z dzieckiem, np.: pedagoga, psychologa, socjoterapeuty, logopedy, terapeuty pedagogicznego. W przypadku braku specjalistów zatrudnionych w przedszkolu dyrektor zaprasza na spotkanie zespołu specjalistów zatrudnionych w poradni.
5. Wychowawca lub dyrektor przedszkola koordynuje spotkania ww. zespołu oraz udzielanie dalszej pomocy psychologiczno-pedagogicznej.

6. Niezwłocznie, po złożeniu przez rodzica orzeczenia, ww. zespół opracowuje wielospecjalistyczną ocenę poziomu funkcjonowania dziecka, uwzględniając diagnozę i wnioski sformułowane na jej podstawie oraz zalecenia zawarte w orzeczeniu o potrzebie kształcenia specjalnego, we współpracy, w zależności od potrzeb, z poradnią psychologiczno-pedagogiczną, w tym specjalistyczną.
7. Wielospecjalistyczna ocena poziomu funkcjonowania dziecka uwzględnia w szczególności:

- indywidualne potrzeby rozwojowe i edukacyjne, mocne strony, predyspozycje, zainteresowania i uzdolnienia dziecka,
- w zależności od potrzeb, zakres i charakter wsparcia ze strony nauczycieli, specjalistów, asystentów lub pomocy nauczyciela,
- przyczyny niepowodzeń edukacyjnych lub trudności w funkcjonowaniu dziecka, w tym bariery i ograniczenia utrudniające funkcjonowanie i uczestnictwo dziecka w życiu przedszkolnym, a w przypadku dziecka realizującego wybrane zajęcia wychowania przedszkolnego indywidualnie lub w grupie liczącej do 5 osób, zgodnie ze wskazaniem zawartym w programie – także napotkane trudności w zakresie włączenia dziecka w zajęcia realizowane wspólnie z oddziałem przedszkolnym oraz efekty działań podejmowanych w celu ich przezwyciężenia.

8. Zespół, o którym mowa powyżej, w terminie 30 dni od złożenia w przedszkolu orzeczenia o potrzebie kształcenia specjalnego opracowuje indywidualny program edukacyjno-terapeutyczny – IPET.
9. Wielospecjalistyczna ocena poziomu funkcjonowania dziecka, po opracowaniu IPET-u, jest dokonywana co najmniej 2 razy w roku (od 30 listopada do 30 maja), uwzględnia ocenę efektywności wdrażanego indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego, w każdym jego elemencie.
   Okresowej wielospecjalistycznej oceny poziomu funkcjonowania dziecka dokonuje się, w zależności od potrzeb, we współpracy z poradnią psychologiczno-pedagogiczną, w tym poradnią specjalistyczną, a także – za zgodą rodziców dziecka – z innymi podmiotami.
10. W spotkaniach zespołu może uczestniczyć osoba inna niż pracownik poradni, zaproszona przez przedszkole za zgodą rodzica lub przez rodzica, np. lekarz (osoba uprawniona, z racji posiadanych kwalifikacji, do współpracy w związku z organizowaniem pomocy psychologiczno-pedagogicznej).
11. Rodzice dziecka otrzymują zawsze kopię: 1) wielospecjalistycznej oceny poziomu funkcjonowania dziecka, 2) indywidualnego programu edukacyjno-terapeutycznego (IPET-u).

Załącznik nr 1
do procedury organizowania i udzielania
pomocy psychologiczno-pedagogicznej

.....
Dyrektor Przedszkola
.....
.....

WNIOSEK

Wnioskuję o objęcie .....
grupa .....
pomocą psychologiczno-pedagogiczną w formie
.....
.....
Uzasadnienie:
.....
.....
.....
.....
.....

.....
(data i czytelny podpis wnioskodawcy)

Załącznik nr 2
do procedury organizowania i udzielania
pomocy psychologiczno-pedagogicznej

.....
Dyrektor Przedszkola
.....
.....

WNIOSEK

Rezygnuję z udzielania mojemu dziecku, ...
..... grupa .....
pomocy psychologiczno-pedagogicznej organizowanej przez przedszkole,
w formie .....
.....,
a tym samym przyjmuję na siebie obowiązek udzielenia pomocy mojemu dziecku/ podopiecznemu.

.....
(data i czytelny podpis rodzica)

Załącznik nr .....

Wstępna ocena poziomu funkcjonowania dziecka

1. Imię i nazwisko dziecka .....
2. Wychowawca .....
3. Grupa .....
4. Rozpoznanie (diagnoza) uzasadniająca objęcie dziecka pomocą wynikająca z obserwacji (obserwacje własne, innych nauczycieli, specjalistów, pedagoga, psychologa i innych)

   .....
   .....
   .....
5. Mocne strony dziecka

   .....
   .....
   .....
6. Obszary edukacyjne wymagające wsparcia

   .....
   .....
7. Obszary rozwojowe wymagające wsparcia

   .....
8. Sytuacja społeczna, w wyniku której dziecko potrzebuje wsparcia

   .....
9. Formy i sposoby udzielanej pomocy

   .....
   .....
   .....
   .....
10. Zakres działań nauczycieli i specjalistów wobec dziecka w ramach bieżącej pracy

    .....
    .....

Data.....

Opracował zespół w składzie:

.....
.....
.....

Zapoznałam się/Zapoznałem się i przyjęłam/przyjąłem do stosowania:

.....

(czytelne podpisy nauczycieli pracujących z dzieckiem)

Załącznik nr .....
do procedury organizowania i udzielania
pomocy psychologiczno-pedagogicznej

....., dn. .....

Informacja dla rodziców w sprawie objęcia dziecka pomocą psychologiczno-pedagogiczną

Na podstawie Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach Dyrektor przedszkola informuje o formach organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej

w roku szkolnym ..... dla .....
grupa .....

Formy pomocy psychologiczno--pedagogicznej	Wymiar godzin	Termin realizacji	Osoba prowadząca	Okres udzielania pomocy psychologiczno--pedagogicznej
Zajęcia dla uzdolnionych				
Zajęcia korekcyjno--kompensacyjne				
Zajęcia rozwijające umiejętności emocjonalno--społeczne				
Zajęcia				

Informacja dla rodziców w sprawie objęcia dziecka pomocą psychologiczno-pedagogiczną

Na podstawie Rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 9 sierpnia 2017 r. w sprawie zasad organizacji i udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej w publicznych przedszkolach, szkołach i placówkach Dyrektor przedszkola informuje o formach organizacji pomocy psychologiczno-pedagogicznej

w roku szkolnym ..... dla .....
grupa .....

Formy pomocy psychologiczno-pedagogicznej	Wymiar godzin	Termin realizacji	Osoba prowadząca	Okres udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej
Zajęcia logopedyczne				
Zajęcia korekcyjno-kompensacyjne				
Zajęcia o charakterze terapeutycznym				
Zajęcia				

Załącznik nr .....
do procedury organizowania i udzielania
pomocy psychologiczno-pedagogicznej

Rok szkolny ..... grupa .....

Lp.	Imię i nazwisko dziecka	Powód udzielania pomocy	Formy pomocy psychologiczno-pedagogicznej, nauczyciel prowadzący	Uwagi

6.3. Obserwacja pedagogiczna a ocena funkcjonalna w teorii i praktyce

> *Tak więc choć dzieci mogą być przez dorosłych postrzegane jako niedostatecznie rozwinięte, mają jednak to, czego potrzebują do codziennego kroczenia przed siebie. Są wspaniałe w byciu dziećmi.*[28]
>
> Herbert Renz-Polster, *Zrozumieć dzieci...*

Główną metodą wskazaną w przepisach prawa jako obowiązkowa w ramach diagnozy funkcjonalnej jest obserwacja pedagogiczna. Systematyczna obserwacja rozwoju dziecka przy równoczesnym wnioskowaniu o dalszych sposobach postępowania z nim pozwoli nauczycielowi zaplanować indywidualne wsparcie. Obserwacja jest możliwa w formie papierowej i elektronicznej.

Zadania nauczyciela:

1) rozpoznawanie indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz możliwości psychofizycznych dzieci,
2) określanie mocnych stron, predyspozycji, zainteresowań i uzdolnień dzieci,
3) rozpoznanie przyczyn niepowodzeń edukacyjnych lub trudności w funkcjonowaniu dzieci, w tym barier i ograniczeń utrudniających ich funkcjonowanie i uczestnictwo w życiu przedszkola,
4) podejmowanie działań sprzyjających rozwojowi kompetencji oraz potencjału dzieci w celu podnoszenia efektywności procesów poznawczych odpowiedzialnych za nabywanie umiejętności uczenia się i poprawy ich funkcjonowania,
5) kierowanie (za zgodą rodziców) do poradni psychologiczno-pedagogicznej na pogłębione badania w przypadku braku efektów udzielanej dziecku pomocy psychologiczno-pedagogicznej,
6) współpraca z poradnią w procesie diagnostycznym i postdiagnostycznym, w szczególności w zakresie:
   a) oceny funkcjonowania dzieci,
   b) barier i ograniczeń w środowisku utrudniających funkcjonowanie dzieci i ich uczestnictwo w życiu przedszkola,
   c) efektów działań podejmowanych w celu poprawy funkcjonowania dziecka oraz planowania dalszych działań,
7) prowadzenie obserwacji pedagogicznych mających na celu wczesne rozpoznanie u dziecka dysharmonii rozwojowych i podjęcie wczesnej interwencji,
8) prowadzenie – w przypadku dzieci realizujących obowiązkowe roczne przygotowanie przedszkolne – obserwacji pedagogicznych zakończonych analizą i oceną gotowości dziecka do podjęcia nauki w szkole (diagnoza przedszkolna).

[28] H. Renz-Polster, *Zrozumieć dzieci. Jak kształtuje nasze dzieci ewolucja*, Media Rodzina, Poznań 2012, s. 37.

W celu podniesienia jakości i skuteczności wsparcia zapewnianego dzieciom w systemie oświaty proponuje się model udzielania pomocy psychologiczno-pedagogicznej oparty o zasoby i możliwości poradni psychologiczno-pedagogicznej, jak i przedszkola. Proces rozpoznawania potrzeb, możliwości i potencjału rozwojowego dziecka powinien być oparty o model biopsychospołeczny.

Zgodnie z założeniami modelu biopsychospołecznego ocena funkcjonowania danej osoby powinna być wieloaspektowa i wielospecjalistyczna. Model ten ukazuje istotny wpływ wielu czynników środowiskowych i osobowych (aktywność, uczestnictwo, funkcje życiowe) na poziom funkcjonowania lub niepełnosprawności danej osoby. Czynniki środowiskowe mogą stanowić barierę (powodując lub wzmagając niepełnosprawność) lub ułatwienie (redukując lub nawet eliminując niepełnosprawność). Dlatego oceniając poziom funkcjonowania danego dziecka, należy brać pod uwagę także czynniki środowiskowe.

Diagnoza funkcjonalna to podejście, które uwzględnia:

- holistyczne spojrzenie na dziecko z wielu poziomów i obszarów jego funkcjonowania,
- wykorzystanie informacji pochodzących z różnych źródeł (nauczyciele, rodzice/opiekunowie prawni, specjaliści, terapeuci, pracownicy poradni psychologiczno-pedagogicznych) do uzyskania optymalnego, obiektywnego obrazu dziecka i jego sytuacji życiowej,
- skorelowanie działań poszczególnych osób czy instytucji udzielających wsparcia,
- pozytywne określenie możliwości, mocnych stron, zainteresowań, potencjału (ale też celu, do czego dążymy – określenie strefy najbliższego rozwoju),
- połączenie wiedzy z zakresu medycznego obrazu (ICD-10) oraz Międzynarodowej Klasyfikacji Funkcjonowania, Niepełnosprawności i Zdrowia (ICF),
- oznaczenie zasobów środowiska zewnętrznego, jak: rodzina, rówieśnicy w przedszkolu, środowisko lokalne itp., w celu dostosowania ich do potrzeb i możliwości dziecka, ale również określenia znaczenia wpływu tych czynników na funkcjonowanie dziecka,
- diagnozowanie dziecka zawsze z uwzględnieniem obserwacji dziecka w optymalnie naturalnych warunkach jego funkcjonowania.

Ważne obszary, które powinny podlegać obserwacji i ocenie (wybór na podstawie klasyfikacji ICF):

- nauczanie ogólne – uczenie się,
- przyswajanie mowy oraz tworzenie wyrazów, wypowiedzi,
- czytanie i pisanie,
- myślenie matematyczne i wiedza matematyczna,
- radzenie sobie z wyzwaniami,
- komunikacja,
- poruszanie się i mobilność,
- troszczenie się o samego siebie,

- kontakt z innymi ludźmi,
- czas wolny, relaks i poczucie wspólnoty.

Wskazane obszary mogą także posłużyć do konstruowania arkuszy obserwacji dziecka w poszczególnych aspektach jego funkcjonowania.

To, w jaki sposób powinniśmy spojrzeć na proces rozwoju dziecka, aby właściwie zaplanować proces obserwacji i monitorować wszystkie obszary potrzeb edukacyjnych, rozwojowych, możliwości psychofizycznych oraz czynników środowiskowych, mających wpływ na funkcjonowanie dziecka, ilustruje poniższy schemat:

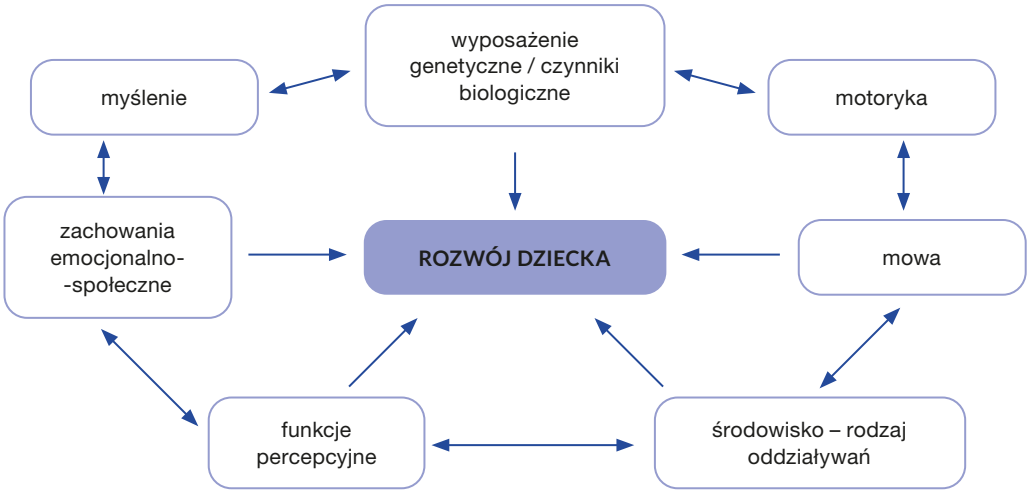

Strukturalny model rozwoju dziecka

Zasady prowadzenia diagnozy funkcjonalnej

Diagnoza funkcjonalna:

- powinna być holistyczna – należy zadbać i opisać wszystkie obszary rozwoju dziecka,
- powinna wskazywać na wzajemne uwarunkowania funkcjonowania poszczególnych sfer rozwojowych,
- powinna określać patomechanizm trudności, zaburzeń,
- powinna być efektem pracy zespołu diagnozującego, nie poszczególnych diagnostów,
- powinna być weryfikowana i weryfikowalna.

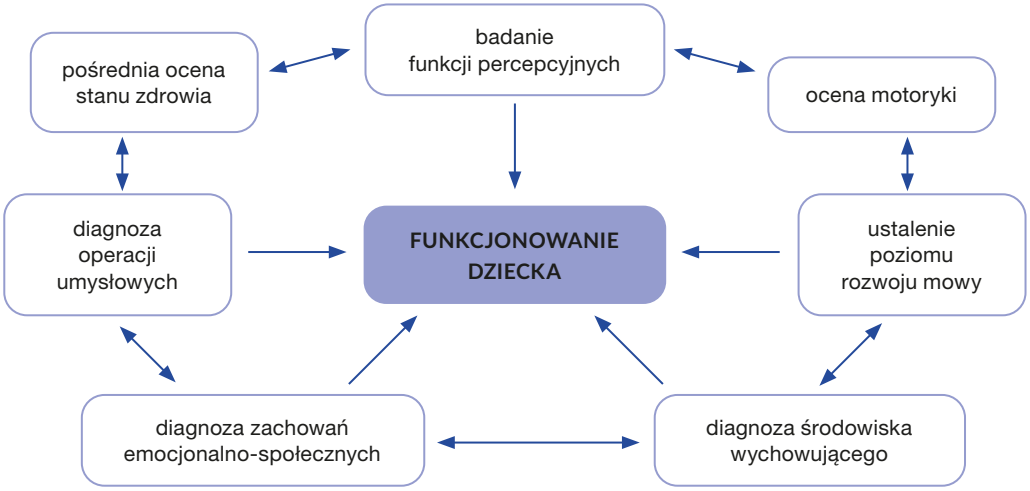

Przykładowy harmonogram spotkań zespołu nauczycieli i specjalistów prowadzących rozpoznanie i diagnozę

Termin	Zadanie	Ustalenia	Uwagi
1 września	analiza dokumentacji dzieci poszczególnych grup	podział zadań dla poszczególnych nauczycieli i specjalistów w zakresie rozpoznania i diagnozy	• analiza dysharmonii rozwojowych • potencjał dziecka, zdolności itd.
25 września	spotkanie dotyczące dzieci z orzeczeniem	podsumowanie oceny wielospecjalistycznej	• IPET – dostosowania programu wychowania przedszkolnego oraz inne
30 października	spotkanie dotyczące podsumowania wniosków z rozpoznania i diagnozy	ustalenie propozycji form pomocy psychologiczno-pedagogicznej dla poszczególnych dzieci	• uruchomienie wczesnej interwencji • powiadomienia rodziców • 6-latki – analiza gotowości do podjęcia nauki

Uwaga: Na stronie internetowej wydawnictwa Nowa Era: **www.dlanauczyciela.pl** znajdują się materiały potrzebne do przeprowadzenia obserwacji i przygotowania informacji o gotowości dziecka do podjęcia nauki w szkole. Są to m.in. arkusze obserwacji dla każdej grupy wiekowej oraz aplikacja umożliwiająca generowanie indywidualnych opinii o dzieciach. W celu wydania Informacji o gotowości szkolnej proponujemy nauczycielom m.in. karty z trzeciej części Kart aktywności lub „Karty do diagnozowania gotowości szkolnej" oraz skorzystanie z aplikacji.

Karty obserwacji – propozycja

Etapy kształtowania orientacji przestrzennej	Forma zadania	Wykonał	Wykonał z pomocą	Nie wykonał	Uwagi nauczyciela
ORIENTACJA W SCHEMACIE CIAŁA	1. Zaznaczanie linii ciała dziecka góra – dół. Dzieci dotykają kręgosłupa i zaznaczają linię dzielącą ciało.				
	2. Ćwiczenia w rzucaniu piłki w górę i w dół.				
	3. Określanie strony prawej i lewej w ciele dziecka. Dzieci słuchają bicia swojego serca i określają strony swojego ciała.				
ORIENTACJA W PRZESTRZENI	1. Wydawanie poleceń typu: *przed tobą, za tobą.*				
	2. Wykonywanie kroków przed siebie i do tyłu.				
	3. Dziecko wykonuje ćwiczenia typu: prawo, lewo, przód, tył; np. *zrób dwa kroki w lewo.*				
	4. Rysowanie planów spacerów – mapki.				
	5. Ćwiczenia z efektem obrotu (w prawej ręce dziecko trzyma klocek).				
	6. Ćwiczenia z efektem lustrzanego odbicia, np. przykładanie przed lustrem kolczyka do ucha.				
OKREŚLANIE POŁOŻENIA PRZEDMIOTU W PRZESTRZENI	1. Ćwiczenia z pomocami (szafa, lodówka) – pytamy, co znajduje się w środku.				
	2. Rysowanie postaci z poleceniami: *zaznacz prawe oko, lewe ucho*.				
	3. Ćwiczenia na dokończenie rysunku.				

Etapy kształtowania percepcji wzrokowej	Forma zadania	Wykonał	Wykonał z pomocą	Nie wykonał	Uwagi nauczyciela
PAMIĘĆ WZROKOWA	1. Odtwarzanie z pamięci układów obrazków, przedmiotów, figur geometrycznych.				
	2. Zabawa „Co tu się zmieniło" – rozpoznawanie zmian ilościowych i jakościowych w układach elementów.				
	3. Układanie obrazków w kolejności, w jakiej były pokazywane.				
SPOSTRZEGANIE	1. Dobieranie w pary jednakowych figur geometrycznych, obrazków.				
	2. Uzupełnianie obrazka.				
	3. Wyszukiwanie różnic między obrazkami.				
	4. Wyszukiwanie i dobieranie par jednakowych znaków.				
KOORDYNACJA WZROKOWO-RUCHOWA	1. Rysowanie brakujących elementów na rysunku.				
	2. Rysowanie kompozycji według wzoru.				
	3. Zabawa w zwierciadło.				
	4. Scalanie figur z części.				
KOORDYNACJA WZROKOWO-SŁUCHOWA	1. Układanie obrazków wg instrukcji słownych.				
	2. Wskazywanie obrazków po instrukcji słownej.				
	3. Układania ciągów przedmiotów według instrukcji słownych.				

Etapy kształtowania percepcji słuchowej	Forma zadania	Wykonał	Wykonał z pomocą	Nie wykonał	Uwagi nauczyciela
RÓŻNICOWANIE DŹWIĘKÓW	1. Różnicowanie głosów przyrody.				
	2. Rozpoznawanie i różnicowanie dźwięków wydawanych przez instrumenty perkusyjne.				
	3. „Odgadnij, co upadło" – dzieci identyfikują upadające przedmioty.				
ANALIZA I SYNTEZA SŁUCHOWA	1. Zabawa w targ – wyszukiwanie przedmiotów, których nazwa zawiera wybraną głoskę.				
	2. Podział usłyszanych wyrazów na sylaby i synteza sylab przerywanych klaśnięciami.				
	3. Synteza słuchowa wyrazów z ostatnich głosek wydzielonych z nazw obrazków.				
KOORDYNACJA SŁUCHOWO-WZROKOWA	1. Zgadywanie, który spośród dwóch układów na planszy został wystukany.				
	2. Dopasowywanie usłyszanego dźwięku do obrazka instrumentu.				
	3. Rysowanie kresek odpowiednio do wystukiwanego rytmu.				
KOORDYNACJA SŁUCHOWO-RUCHOWA	1. Określanie liczby sylab w wyrazach (dla ułatwienia dziecko umieszcza dłoń pod brodą i liczy, ile razy opadająca broda dotyka dłoni).				
	2. Wyliczanki – dziecko klaszcze, słysząc wybraną głoskę w wyliczance.				
PAMIĘĆ SŁUCHOWA	1. Odtwarzanie struktur rytmicznych.				
	2. Odtwarzanie wyliczanek.				

Etapy kształtowania koordynacji ruchowo-wzrokowo-słuchowej	Forma zadania	Wykonał	Wykonał z pomocą	Nie wykonał	Uwagi nauczyciela
RÓWNOWAGA	Chodzenie po wyznaczonym torze – dziecko pokonuje dwumetrowy odcinek wyznaczony np. kolorową wstęgą.				
ORIENTACJA KIERUNKOWA	1. Zabawa „Zgadnij, skąd dochodzą głosy”.				
	2. Reagowanie na zmianę sygnału dźwiękowego i wzrokowego.				
WYOBRAŹNIA, PAMIĘĆ RUCHOWA	Zabawa w zagadki ruchowe – odgadywanie czynności.				
NAŚLADOWNICTWO	1. Zabawa „Róbcie to co ja”.				
	2. „Orły na śniegu” – naśladowanie ruchów skrzydeł wybranych ptaków.				
ZRĘCZNOŚĆ	Zabawa w cyrk – toczenie, rzucanie, chwytanie różnych przedmiotów (pchełki, bierki, kręgle, woreczki, piłki, kółka).				

Etapy kształtowania rozwoju emocjonalno-społecznego	Forma zadania lub rodzaj obserwowanej aktywności	Wykonał	Wykonał z pomocą	Nie wykonał	Uwagi nauczyciela
POCZUCIE BEZPIECZEŃSTWA FIZYCZNEGO I PSYCHICZNEGO	1. Radzi sobie z rozstaniem z rodzicami lub opiekunami.				
	2. Radzi sobie z nagłą zmianą sytuacji, planów, np. zmiana w planie dnia, przedłużająca się nieobecność rodziców, zmiana osoby prowadzącej zajęcia.				
	3. Potrafi prosić o pomoc dorosłego, jeśli czymś się niepokoi.				
	4. Komunikuje swoje potrzeby emocjonalne, np. potrzebę przytulenia.				
	5. Inne …				

NAZYWANIE UCZUĆ, EMOCJI ORAZ STANÓW EMOCJONALNYCH.	1. Wskazuje i nazywa na rysunkach, zdjęciach emocje podstawowe.				
	2. Potrafi nazwać, co czuje, i komunikuje się z dorosłymi oraz dziećmi na ten temat.				
	3. Odczytuje emocje innych osób w sytuacjach z życia codziennego.				
	4. Potrafi wskazać przewidywalne działania na podstawie określonych uczuć lub emocji.				
	5. Wykorzystuje język emocji do komunikowania swojego poczucia kompetencji w procesie uczenia się.				
	6. Inne …				
ODPORNOŚĆ EMOCJONALNA	1. Dobrze radzi sobie w nowych sytuacjach w przedszkolu.				
	2. Potrafi poradzić sobie z porażką – podejmuje kolejną próbę, prosi o pomoc, nie poddaje się po pierwszej nieudanej próbie.				
	3. Potrafi radzić sobie ze stresem – np. nie histeryzuje, nie krzyczy, panuje nad swoim zachowaniem.				
	4. Potrafi radzić sobie w sytuacjach dla siebie trudnych – wie, jak się zachować, np. prosi o pomoc.				
	5. Ma poczucie sprawstwa („potrafię to zrobić") i odczuwa radość z wykonanej pracy.				
	6. Inne …				
BUDOWANIE RELACJI SPOŁECZNYCH	1. Panuje nad swoim zachowaniem pod wpływem emocji – szczególnie tych nieprzyjemnych, np. powstrzymuje się od popychania lub szarpania, używania wulgarnych słów.				
	2. Obdarza uwagą dzieci i dorosłych, aby rozumieć to, co mówią i czego oczekują.				
	3. Grzecznie/kulturalnie zwraca się do innych ludzi w przedszkolu i na ulicy.				
	4. Potrafi zgodnie bawić się z innymi dziećmi.				
	5. Nie wyszydza i nie szykanuje innych dzieci.				
	6. Zna zagrożenia płynące ze świata ludzi i unika ich.				
	7. Wie, jak należy zachowywać się na uroczystościach, np. na koncercie, festynie, przedstawieniu, w teatrze, w kinie.				
	8. Dąży do poprawy swojego zachowania w przypadku naruszenia ustalonych zasad.				
	9. Radzi sobie w sytuacjach zadaniowych, współdziała z innymi i przestrzega reguł.				
	10. W miarę samodzielnie radzi sobie w sytuacjach życiowych i próbuje przewidzieć skutki swoich zachowań.				
	11. Inne …				

Wnioski z obserwacji pedagogicznej na temat gotowości dziecka do podjęcia nauki w szkole powinny zostać wpisane przez nauczyciela do dokumentu określonego przez Ministerstwo Edukacji Narodowej.

ROZDZIAŁ 7.
Preorientacja zawodowa w przedszkolu

Działania podejmowane przez przedszkole w zakresie doradztwa zawodowego obejmują preorientację zawodową, która ma na celu wstępne zapoznanie dzieci z wybranymi zawodami oraz pobudzanie i rozwijanie ich zainteresowań, a także uzdolnień.

Doradztwo zawodowe jest realizowane na zajęciach edukacyjnych prowadzonych zgodnie z niniejszym programem wychowania przedszkolnego ze szczególnym uwzględnieniem celów edukacyjnych oraz wychowawczo-profilaktycznych. Nauczyciele we współpracy z rodzicami oraz innymi podmiotami realizują doradztwo zawodowe, prowadząc zaplanowane i systematyczne działania mające na celu wspieranie rozwoju zdolności i potencjału wychowanków oraz wdrażanie ich do procesu podejmowania świadomych decyzji edukacyjnych i zawodowych.

Preorientacja zawodowa będzie się odbywała poprzez zintegrowane działania nauczycieli i specjalistów wzmacniających rozwój emocjonalno-społeczny dziecka, a także z udziałem innych podmiotów zewnętrznych, w ramach wizyt zawodoznawczych, które mają na celu poznanie przez dzieci środowiska pracy w wybranych zawodach, organizowanych u pracodawców, w szkołach prowadzących kształcenie zawodowe lub w innych placówkach.

Tematyka, cele oraz sposoby realizacji działań w zakresie preorientacji zawodowej wynikają z tematyki oraz metod i form pracy przyjętych w niniejszym programie. Terminy realizacji działań ustala indywidualnie wychowawca grupy w porozumieniu z dyrektorem. Osobami odpowiedzialnymi za realizację poszczególnych działań są wychowawcy grup oraz inni nauczyciele prowadzący zajęcia w tych grupach. W ramach stosowanych metod i form ważne jest włączanie rodziców do bezpośredniego udziału w zajęciach, wycieczkach, wyjazdach dzieci.

Treści programowe skorelowane z programem[29]

1. Poznanie siebie.
   Dziecko:
   1.1 określa, co lubi robić;
   1.2 podaje przykłady różnych zainteresowań;
   1.3 określa, co robi dobrze;
   1.4 podejmuje działania i opisuje, co z nich wyniknęło dla niego i dla innych.

[29] Załącznik nr 1 rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej z dnia 16 sierpnia 2018 r. w sprawie doradztwa zawodowego (Dz.U. z 30.08.2018, poz. 1675)

2. Świat zawodów i rynek pracy.
   Dziecko:
   2.1 odgrywa różne role zawodowe w zabawie;
   2.2 podaje nazwy zawodów wykonywanych przez osoby w jego najbliższym otoczeniu i nazwy tych zawodów, które wzbudziły jego zainteresowanie, oraz identyfikuje i opisuje czynności zawodowe wykonywane przez te osoby;
   2.3 wskazuje zawody zaangażowane w powstawanie produktów codziennego użytku oraz w zdarzenia, w których uczestniczy, takie jak wyjście na zakupy, koncert, pocztę;
   2.4 podejmuje próby posługiwania się przyborami i narzędziami zgodnie z ich przeznaczeniem oraz w sposób twórczy i niekonwencjonalny;
   2.5 opowiada o sobie w grupie rówieśniczej.

3. Rynek edukacyjny i uczenie się przez całe życie.
   Dziecko:
   3.1 nazywa etapy edukacji (bez konieczności zachowania kolejności chronologicznej);
   3.2 nazywa czynności, których lubi się uczyć.

4. Planowanie własnego rozwoju i podejmowanie decyzji edukacyjno-zawodowych.
   Dziecko:
   4.1 opowiada, kim chciałoby zostać;
   4.2 na miarę swoich możliwości planuje własne działania lub działania grupy rówieśniczej przez wskazanie pojedynczych czynności i zadań niezbędnych do realizacji celu;
   4.3 podejmuje próby decydowania w ważnych dla niego sprawach, indywidualnie i w ramach działań grupy rówieśniczej.

ROZDZIAŁ 8.
Monitorowanie podstawy programowej – propozycje rozwiązań

Monitorowanie realizacji podstawy programowej wynika z obowiązków, jakie nakłada na przedszkole rozporządzenie w sprawie wymagań wobec szkół i placówek[30]. W załączniku do tego rozporządzenia zostało określone 9 wymagań dla przedszkola. Zapisy zawarte w poniższych fragmentach rozporządzenia wyznaczają zadania zarówno dla dyrektora, jak i nauczyciela.

WYMAGANIE 1. Procesy wspomagania rozwoju i edukacji dzieci są zorganizowane w sposób sprzyjający uczeniu się. Procesy wspomagania rozwoju i edukacji dzieci są podporządkowane indywidualnym potrzebom edukacyjnym i rozwojowym oraz możliwościom psychofizycznym dzieci. Procesy wspomagania rozwoju i edukacji dzieci są planowane, monitorowane i doskonalone.
Wnioski z monitorowania są wykorzystywane w planowaniu i realizowaniu tych procesów. Stosowane metody pracy są dostosowane do potrzeb dzieci i grupy przedszkolnej. (...)

WYMAGANIE 2. Dzieci nabywają wiadomości i umiejętności określone w podstawie programowej. Dzieci nabywają wiadomości i umiejętności określone w podstawie programowej i wykorzystują je w zabawie i w sytuacjach zadaniowych. Podstawa programowa wychowania przedszkolnego jest realizowana z wykorzystaniem warunków i sposobów jej realizacji. W przedszkolu monitoruje się i analizuje osiągnięcia każdego dziecka, z uwzględnieniem jego możliwości rozwojowych, formułuje się i wdraża wnioski z tych analiz.

WYMAGANIE 4. Kształtowane są postawy i respektowane normy społeczne. Dzieci w przedszkolu czują się bezpiecznie, a relacje między wszystkimi członkami społeczności przedszkolnej są oparte na wzajemnym szacunku i zaufaniu.Dzieci wiedzą, jakich zachowań się od nich oczekuje.
Podejmuje się działania wychowawcze i profilaktyczne mające na celu eliminowanie zagrożeń oraz wzmacnianie właściwych zachowań.
W przedszkolu kształtuje się postawę odpowiedzialności dzieci za działania własne i działania podejmowane w grupie.
Podejmowane działania wychowawcze i profilaktyczne są monitorowane, ocenia się ich skuteczność, a w razie potrzeby, dokonuje się ich modyfikacji.

[30] Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 11 sierpnia 2017 r. w sprawie wymagań wobec szkół i placówek (Dz.U. z 2020 r. poz. 2198).

WYMAGANIE 8. Przedszkole w planowaniu pracy uwzględnia wnioski z analizy badań zewnętrznych i wewnętrznych. W przedszkolu analizuje się wyniki badań (...) wewnętrznych dotyczących wspomagania rozwoju i edukacji dzieci, służące jakości procesów edukacyjnych. Nauczyciele planują i podejmują działania edukacyjne i wychowawcze z uwzględnieniem wyników badań (...) wewnętrznych oraz wniosków z tych badań, w tym ewaluacji (...) wewnętrznej. Działania prowadzone przez przedszkole są monitorowane i analizowane, a w razie potrzeby – modyfikowane.

Ponieważ wszystkie działania dzieci wynikające z organizacji pracy przedszkola są zawarte w programie wychowania przedszkolnego, każdy obszar funkcjonowania dziecka: fizyczny, emocjonalny, społeczny oraz poznawczy, jest poddawany obserwacji pedagogicznej, która jest jedną z najważniejszych metod stosowanych w monitorowaniu przez nauczycieli.

Co konkretnie podlega monitorowaniu w podstawie programowej? Przede wszystkim należy przyjąć, że program wychowania przedszkolnego w pełni uwzględnia wszystkie zapisy podstawy programowej, ale nie jest, a nawet nie powinien być powieleniem zapisów tego aktu prawnego. Program opisuje również sposoby osiągania celów według autorskiej koncepcji, a także może zawierać inne treści, nieuwzględnione w podstawie programowej. W związku z tym monitorowaniu podlegają wszystkie osiągane przez dziecko efekty edukacyjne, wychowawczo-profilaktyczne, a także warunki, jakie zapewnia mu w tym względzie przedszkole, i sposoby pracy przyjęte do realizacji przez nauczyciela, a nie tylko cele i warunki oraz sposoby realizacji określone w podstawie programowej. Oczywiście należy przyjąć, że podstawa programowa stanowi centrum tego, co monitorujemy.

Innymi słowy, program zawiera wszystkie wymagania podstawy programowej, a także inne, postawione przez nauczyciela lub zespół nauczycieli, którzy wybierając, modyfikując lub pisząc program, nadają mu szerszy, indywidualny charakter zgodny z potrzebami grupy lub grup, które zostaną programem objęte.

Zadania przedszkola, w tym zadania wychowawczo-profilaktyczne przyjęte dodatkowo do realizacji przez przedszkole.

MONITORUJEMY

- efekty działań wychowawczych i profilaktycznych
- efektywność współpracy z rodzicami
- bezpieczeństwo fizyczne i psychiczne
- warunki indywidualizacji
- efekty udzielanej pomocy psychologiczno-pedagogicznej
- realizację wizji i misji przedszkola

Osiągnięcia dziecka na koniec wychowania przedszkolnego – podzielone ze względu na cztery obszary rozwojowe, w tym również te osiągnięcia, które nie zostały opisane w podstawie programowej, ale zostały przyjęte w programie przez nauczyciela lub zespół nauczycieli.

MONITORUJEMY

efekty edukacyjne w każdym z czterech obszarów rozwojowych

Warunki i sposoby realizacji podstawy programowej, w tym również stosowane metody, formy, ćwiczenia, warunki przyjęte przez nauczyciela lub zespół nauczycieli.

MONITORUJEMY

- poprawność merytoryczną stosowanych metod
- zgodność z wiedzą naukową stosowanych metod i form pracy oraz warunków zapewnianych dzieciom
- zapewnienie dzieciom odpowiednich warunków aktywności
- zgodność stosowanych metod i form pracy z potrzebami i możliwościami dzieci – efektywność, wpływ na aktywność dzieci

Planując i monitorując realizację programu wychowania przedszkolnego, a tym samym w głównej mierze realizację podstawy programowej, nauczyciela interesuje progres, regres lub stagnacja w zakresie osiągnięć dziecka w obszarze:
– efektów wychowawczo-profilaktycznych,
– efektów edukacyjnych w zakresie rozwoju fizycznego, emocjonalnego, społecznego, poznawczego,
– efektów udzielanej dziecku pomocy psychologiczno-pedagogicznej, jeśli dziecko jest objęte taką pomocą.

Dodatkowo należy wziąć pod uwagę:
– sytuację społeczną dziecka – rozumianą jako środowisko rodzinno-opiekuńcze i grupę rówieśniczą, jak również sytuację materialną,
– stosowane przez nauczycieli metody pracy oraz ich efektywność,
– warunki zapewniane dziecku w celu optymalnego rozwoju – zarówno te wynikające z rozporządzenia o podstawie programowej, jak i te wynikające z pozostałych zapisów programu.

W związku z koncepcją wychowania kształtującego, proponowaną w programie, nieodłącznym elementem procesu monitorowania, a tym samym obserwacji pedagogicznej, są komunikaty ze strony dziecka wyrażane w formie samooceny, komentarza lub zachowania, które nauczyciel musi umiejętnie zinterpretować i świadomie oraz planowo włączyć w ten proces.

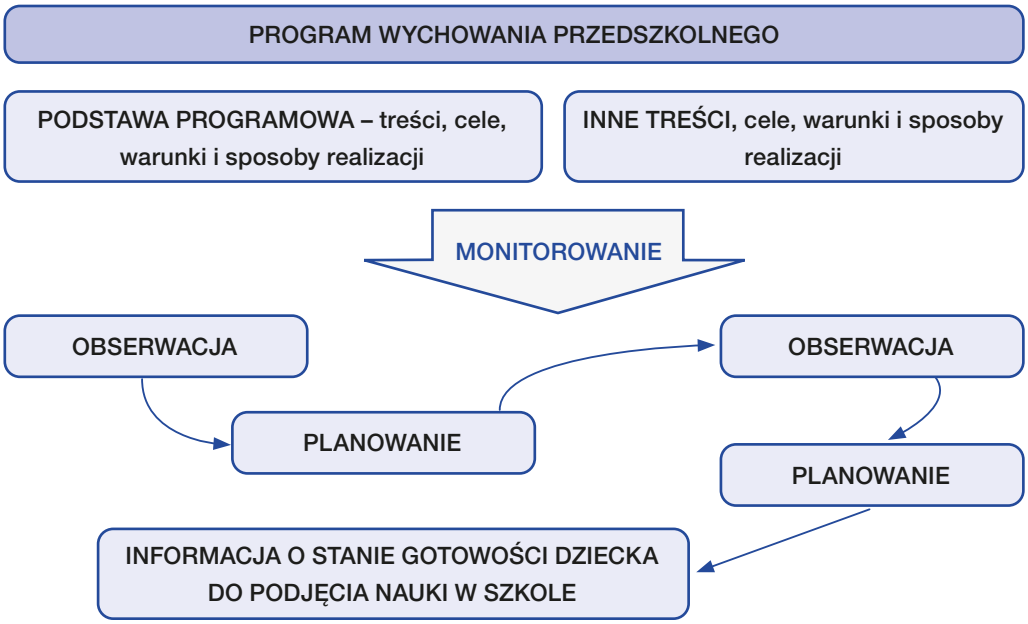

Powyższy schemat ilustruje powiązania między tym, co jest zawarte w programie, a tym, w jaki sposób proces monitorowania wiąże się z procesami obserwacji pedagogicznej, planowania, a także wydaniem rodzicom „Informacji o stanie gotowości dziecka do podjęcia nauki w szkole".

Dokumentowanie obserwacji pedagogicznych, wyciąganie z nich wniosków i przekładanie – po uprzedniej analizie – na procesy planowania pracy z dziećmi ma odzwierciedlenie w statutach przedszkoli. Każda placówka zgodnie z wymogami ustawy Prawo oświatowe (art. 98) musi opisać w statucie wymienione wyżej czynności i zadania nauczyciela.

Datę dopuszczenia programu wychowania przedszkolnego przez dyrektora placówki przyjmuje się za początek procesu monitorowania realizacji podstawy programowej. Od tego momentu zaczyna się proces aktywnego przyglądania się planowaniu procesów wspomagania rozwoju i edukacji dzieci w przedszkolu, co następnie dzięki wnioskom z obserwacji pedagogicznej przekłada się na ewentualne wprowadzanie zmian na poziomie planów pracy lub nawet programu wychowania przedszkolnego.

Według art. 22a ust. 6–8 ustawy Przepisy wprowadzające – Prawo oświatowe[31]:
„6. Dyrektor przedszkola (...), po zasięgnięciu opinii rady pedagogicznej, dopuszcza do użytku w danym przedszkolu, oddziale przedszkolnym w szkole podstawowej, innej formie wychowania przedszkolnego (...) przedstawiony przez nauczyciela lub zespół nauczycieli (...) program wychowania przedszkolnego (...).
7. Dopuszczone do użytku w danym przedszkolu, oddziale przedszkolnym w szkole podstawowej, danej innej formie wychowania przedszkolnego (...) programy wychowania przedszkolnego (...) stanowią odpowiednio zestaw programów wychowania przedszkolnego (...). Dyrektor przedszkola (...) jest odpowiedzialny za uwzględnienie w zestawie programów wychowania przedszkolnego i szkolnym zestawie programów nauczania całości odpowiednio podstawy programowej wychowania przedszkolnego lub podstawy programowej kształcenia ogólnego ustalonej dla danego etapu edukacyjnego."

Zawartość programu dotycząca podstawy programowej to treści rozumiane zgodnie z definicją wynikającą z przepisów prawa oświatowego – art. 2 pkt 24 ustawy – Prawo oświatowe[32]:
„(...) podstawie programowej wychowania przedszkolnego (...) należy przez to rozumieć obowiązkowe zestawy celów kształcenia i treści nauczania, w tym umiejętności, opisane w formie ogólnych i szczegółowych wymagań dotyczących wiedzy, umiejętności, które powinien posiadać uczeń po zakończeniu określonego etapu edukacyjnego, oraz zadania wychowawczo-profilaktyczne (...), uwzględniane odpowiednio w programach wychowania przedszkolnego (...), a także warunki i sposób realizacji tych podstaw programowych."

A zatem program wychowania przedszkolnego, którego realizacja podlega monitorowaniu, to:

- 17 zadań wychowawczo-profilaktycznych z podstawy programowej oraz innych zaproponowanych przez autorów programu, rodziców, nauczycieli, gminne, powiatowe lub regionalne programy profilaktyczne,
- wszystkie treści i cele nauczania, w tym również języki obce, oraz treści wynikające z autorskich koncepcji lub zdiagnozowanych potrzeb grupy a nieujęte w podstawie programowej,
- treści programów autorskich nauczycieli.

Należy pamiętać, że rodzice muszą wyrazić zgodę na wszystkie zmiany w programie w zakresie działalności wychowawczej.

[31] Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. – Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo oświatowe (Dz. U. z 2024 r. poz. 1933).
[32] Ustawa z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe (Dz.U. z 2024 r. poz. 737, 854, 1562, 1635 i 1933).

ROZDZIAŁ 9.

Biblioteka przedszkolaka – propozycje książek z klasyki i współczesnej literatury dziecięcej

Aby rozwijać w pełni potencjał dziecka, w tym także jego wyobraźnię i zdolność do logicznego i abstrakcyjnego myślenia, co stanowi podstawę do umiejętności rozwiązywania problemów, niezwykle ważne jest zwrócenie uwagi na codzienne czytanie. Dzięki głośnemu czytaniu dziecku rozwija ono swoją wyobraźnię, pamięć oraz koncentrację, a także myślenie przyczynowo-skutkowe.

Wszystkie książki czytane dzieciom powinny spełniać bardzo ważne kryteria.
Muszą być:

- skierowane do dziecka i ciekawe dla niego,
- sensowne, czyli o czymś istotnym dla dziecka lub uczące czegoś ważnego,
- napisane lub tłumaczone poprawną i ładną polszczyzną,
- dostosowane do wieku i wrażliwości dziecka, nie wzbudzać lęków i niepokoju,
- uczące racjonalnego myślenia,
- przynoszące wiedzę i/lub rozrywkę na wysokim poziomie,
- rozwijające dobry smak i poczucie humoru,
- niosące przesłanie szacunku wobec dziecka, ludzi, innych istot, zwierząt, przyrody, kraju, uznanych norm społecznych i prawa,
- niosące pozytywny przekaz moralny, promujące wzorce właściwych postaw i zachowań,
- rozwijające wrażliwość estetyczną,
- kształtujące postawę optymizmu i wiary w siebie oraz pozytywne nastawienie do świata.

Książki, po które warto sięgnąć i przeczytać je razem z dziećmi podczas codziennych zajęć (z uwzględnieniem wieku dzieci)

LP.	AUTOR	TYTUŁ
1	H. Ch. Andersen (nowe wydanie)	*Baśnie*, tom I i II
2	Marta Bogdanowicz (opr.)	*Rymowanki-przytulanki*
3	Paulette Bourgeois, Brenda Clark	*Franklin* (około 10 książeczek)
4	Czesław Janczarski	*Miś Uszatek*
5	Astrid Lindgren	*Lotta z ulicy Awanturników*

6	Astrid Lindgren	*Emil ze Smalandii* (3 tomy)
7	Florence and Richard Atwater	*Pan Popper i jego pingwiny*
8	Janosch	*Ach, jak cudowna jest Panama*
9	Janosch	*Ja ciebie wyleczę, powiedział Miś*
10	Beata Ostrowicka	*Lulaki, Pan czekoladka i przedszkole*
11	Beata Ostrowicka	*Ale ja tak chcę!*
12	Agnieszka Frączek	*Chichopotam*
13	Renata Piątkowska	*Opowiadania z piaskownicy*
14	Renata Piątkowska	*Lemoniadowy ząb*
15	Renata Piątkowska	*Nie ma nudnych dni*
16	Małgorzata Strzałkowska	*Leśne głupki*
17	Małgorzata Strzałkowska	*Wierszyki łamiące języki*
18	Sam McBratney	*Nawet nie wiesz, jak bardzo Cię kocham*
19	Barbara Stępniak-Wilk	*Tulisia*
20	Dimiter Inkiow	*Ja i moja siostra Klara*
21	Grzegorz Janusz	*Misiostwo świata*
22	Asa Lind	*Piaskowy Wilk* (3 tomy)
23	Iwona Czarkowska	*Biuro zagubionych zabawek*
24	Barbara Gawryluk	*Dżok, legenda o psiej wierności*
25	Gilbert Delahaye	*seria o Martynce* (5-6 części lub dwa pakiety)
26	Wojciech Widłak	seria o panu Kuleczce
27	Ks. Jan Twardowski	*Siedem łyżeczek. Rozmowy o rodzinie*
28	Maria Galewska-Kustra	*Pucio mówi pierwsze słowa*

Proponowane pozycje pochodzą ze Złotej Listy książek polecanych przez Fundację „ABC XXI – Cała Polska czyta dzieciom”.

ROZDZIAŁ 10.
Biblioteka nauczyciela

Proponujemy nietypowy spis bibliograficzny, który ma pomóc nauczycielowi przedszkola w dotarciu do literatury z uwagi na problemy i potrzeby, z którymi przychodzi mu się mierzyć.

Książki naukowe z dziedziny psychologii rozwojowej i pedagogiki

- Joanna Faber, Julie King, *Jak mówić, żeby maluchy nas słuchały*, Media Rodzina, Poznań 2017.
- Jasper Juul, *Twoje kompetentne dziecko*, MiND, 2020.
- Alvaro Bilbao, *Mózg dziecka. Przewodnik dla rodziców*, Bukowy Las, 2018.
- Alfie Kohn, *Wychowanie bez nagród i kar*, MiND, 2022.
- Gordon Neufeld, Gabor Maté, *Więź. Dlaczego rodzice powinni być ważniejsi od kolegów*, Galaktyka, 2019.
- Marzena Żylińska, *Neurodydaktyka. Nauczanie i uczenie się przyjazne mózgowi*, EDUKA, 2018.
- Jane Nelsen, *Pozytywna dyscyplina dla przedszkolaków*, MiND, 2019.
- Agnieszka Stein, *Dziecko z bliska*, Mamania, 2017.
- Frances L. Ilg, Louise Bates Ames, *Rozwój psychiczny dziecka od 0 do 10 lat*, PWN, 2021.
- Hal Edward Runkel, *Wychowanie bez krzyku*, Świat Książki, 2020.
- *Psychologiczne portrety człowieka. Praktyczna psychologia rozwojowa*, pod red. Anny Izabeli Brzezińskiej, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2005.
- Rudolph H. Schaffer, *Psychologia rozwojowa. Podstawowe pojęcia*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2010.
- Zbigniew Łoś, *Rozwój psychiczny człowieka w ciągu całego życia*, Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, Wrocław 2010.
- Bogusław Śliwerski, *Współczesne teorie i nurty wychowania*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 1998.
- Heinz-Hermann Kruger, *Metody badań w pedagogice*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2007.
- Maria Jagodzińska, *Rozwój pamięci w dzieciństwie*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2003.
- Zbigniew Semadeni, Edyta Gruszczyk-Kolczyńska, Gustaw Treliński, Beata Bugajska-Jaszczołt, Monika Czajkowska, *Matematyczna edukacja wczesnoszkolna. Teoria i praktyka*, Wydawnictwo Pedagogiczna ZNP, Kielce 2015.
- Jadwiga Cieszyńska, *Kocham uczyć czytać. Poradnik dla rodziców i nauczycieli*, Wydawnictwo Edukacyjne, Kraków 2008.

Pozycje dotyczące rozwoju fizycznego i integracji sensorycznej

- Marta Wiśniewska, *Wprowadzenie do integracji sensorycznej*, Harmonia, 2020.
- Carol Kranowitz, *Nie-zgrane dziecko w świecie gier i zabaw*, Harmonia, 2019.
- Zawitkowski, Ślęzak, *Integracja sensoryczna na co dzień*, PWN, 2018.
- Sally Goddard Blythe, *Jak wspierać rozwój ruchowy dziecka*, PWN, 2017.
- Lucy Jane Miller, *Dziecko w świecie ruchu. Wspieranie aktywności fizycznej*, Uniwersytet Łódzki, 2021.
- Lindsey Biel, Nancy Peske, *Zmysłowe dziecko*, Mamania, 2020.
- Katarzyna Warchoł, *Aktywność fizyczna a rozwój dziecka*, Difin, 2018.
- Barbara Sher, *Zabawy sensoryczne dla maluchów*, Jedność, 2021
- Paulina Nowicka, *Jak wspierać rozwój integracji sensorycznej*, PWN, 2019.
- Gill Connell, Cheryl McCarthy, *Dziecko w ruchu*, Mamania, 2017.
- Carolyn Meggitt, *Child Development. An Illustrated Guide*, Pearson Education, 2012.
- Linda Pound, *Quick Guides for Early Years: Physical Development*, Hodder Education, London 2013.
- Fred Warnke, *Metoda Warnkego. Dysleksja stop. Słuch – wzrok – ruch. Skuteczna pomoc w problemach automatyzacji funkcji*, Wydawnictwo Biomed Neurotechnologie, Wrocław 2014.

Pozycje dotyczące rozwoju emocjonalno-społecznego dzieci, rozwoju moralnego i rozwoju do wartości

- Adele Faber, Elaine Mazlish, *Wychowanie w duchu empatii*, Media Rodzina, 2018.
- Elżbieta Zubrzycka, *Uwaga! Złość*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, 2021.
- William J. Doherty, *Kiedy twoja złość krzywdzi dziecko*, Jedność, 2019.
- Susan Perrow, *Jak nauczyć dziecko wartości*, Mamania, 2020
- Debbie Glass, *Trudne emocje u dzieci*, Mamania, 2022.
- Daniel J. Siegel, Tina Payne Bryson, *Potęga obecności*, Mamania, 2018.
- Stanley I. Greenspan, *Rozwój umysłu. Emocjonalne podstawy inteligencji*, Rebis, 2017.
- Magdalena Komsta, *Jak wspierać rozwój emocjonalny dziecka*, Znak, 2021.
- Meg Meeker, *Siła charakteru. Jak kształtować dobre nawyki i budować silne relacje*, Mamania, 2019.
- Stanley I. Greenspan, Beryl N. Benderly, *Rozwój umysłu. Emocjonalne podstawy inteligencji*, Dom Wydawniczy Rebis, Poznań 2000.
- Angela Duckworth, *Upór. Potęga pasji i wytrwałości*, Galaktyka, Łódź 2016.
- Cordula Pertler, Reinhold Pertler, *Baśnie w przedszkolu. Bajkoterapia w pracy z dziećmi*, Wydawnictwo Jedność, Kielce 2012.
- Iwona Sikorska, *Odporność psychiczna w okresie dzieciństwa*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2016.
- Mieczysław Łobocki, *Wychowanie moralne w zarysie*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2002.

- Agnieszka Olczak, *Umowa społeczna z dzieckiem jako droga ku demokracji w wychowaniu. Studium teoretyczno-empiryczne*, Oficyna Wydawnicza Uniwersytetu Zielonogórskiego, Zielona Góra 2010.

Pozycje dotyczące rozwoju poznawczego dzieci

- Jagoda Cieszyńska, *Jak wspierać rozwój mowy dziecka*, Harmonia, 2021.
- Alvaro Bilbao, *Nauka czytania dla najmłodszych*, Bukowy Las, 2018.
- Edyta Gruszczyk-Kolczyńska, *Rozwój myślenia matematycznego u dzieci*, PWN, 2020.
- Monika Czajkowska, *Matematyka w przedszkolu. Zabawy i ćwiczenia*, WSiP, 2021.
- Joanna Kluz, *Edukacja przez zabawę*, PWN, 2019.
- Magdalena Konieczna, *Jak nauczyć dziecko czytać*, Harmonia, 2020.
- Zbigniew Semadeni, *Kształtowanie logicznego myślenia u dzieci*, Difin, 2022.
- Teresa Krasińska, *Zabawy wspierające rozwój poznawczy*, PWN, 2019.
- John Medina, *Mózg dziecka a nauka*, Rebis, 2018.
- Maria Jagodzińska, *Jak wspierać rozwój pamięci u dzieci*, Harmonia, 2021.
- Liese Eliot, *Różowy mózg, niebieski mózg. Jak niewielkie różnice w mózgach dziewczynek i chłopców mogą stać się przepastne i co z tym robić*, Media Rodzina, Poznań 2011.
- Józef Porayski-Pomsta, *O rozwoju mowy dziecka. Dwa studia*, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2015.
- Krystyna Kamińska, *Nauka czytania dzieci w wieku przedszkolnym*, WSiP, Warszawa 1999.
- Alvaro Bilbao, *Mózg dziecka. Przewodnik dla rodziców*, Bukowy Las, Wrocław, 2018.

Pozycje dotyczące diagnozowania dzieci i pomocy psychologiczno-pedagogicznej

- Ellen Notbohm, *1001 porad dla rodziców dzieci z autyzmem i zespołem Aspergera*, UJ, 2016.
- Daniel Amen, *Jak zrozumieć dziecko z ADHD*, Mamania, 2021.
- Katarzyna Krajewska, *Wspieranie dzieci ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi*, Impuls, 2019.
- Beata Cytowska, *Dzieci z zaburzeniami rozwojowymi*, Impuls, 2022.
- Marta Wiśniewska, *Jak wspierać dziecko z trudnościami w nauce*, Harmonia, 2019.
- Anna Kowalska, *Terapia ręki. Ćwiczenia dla dzieci*, PWN, 2020.
- Joanna Kluz, *Diagnoza pedagogiczna dzieci w wieku przedszkolnym*, PWN, 2018.
- Agnieszka Bober, *Opóźniony rozwój mowy. Jak pomóc dziecku*, Jedność, 2021.
- Barbara Winczura, *Dzieci chore, niepełnosprawne i z trudnościami w rozwoju*, Impuls, 2023.
- Magdalena Komsta, *Jak pomóc dziecku w trudnościach emocjonalnych*, Znak, 2022.
- Anna Franczyk, Katarzyna Krajewska, *Skarbiec nauczyciela-terapeuty (na bazie własnych doświadczeń z pracy terapeutycznej), czyli od programu do realizacji – propozycje rozwią-*

zań pracy terapeutycznej prowadzonej z dziećmi w wieku przedszkolnym o specyficznych i specjalnych potrzebach edukacyjnych, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2015.
- *Opisy kliniczne dzieci oraz ich rodzin. Jak korzystać z Klasyfikacji diagnostycznej zaburzeń psychicznych i rozwojowych w okresie niemowlęctwa i wczesnego dzieciństwa w procesie diagnozy i planowania terapii*, red. A. Lieberman, S. Wieder, E. Fenichel, Oficyna Wydawnicza Fundament, Warszawa 2013.
- *Kompetencje diagnostyczne i terapeutyczne nauczyciela*, pod red. naukową Danuty Wosik-Kawali i Teresy Zubrzyckiej-Maciąg, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2011.
- Ellen Notbohm, Veronica Zysk, *1001 porad dla rodziców i terapeutów dzieci z autyzmem i zespołem Aspergera*, Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2016.
- *Dzieci chore, niepełnosprawne i z utrudnieniami w rozwoju*, pod red. naukową Beaty Cytowskiej, Barbary Winczury i Andrzeja Stawarskiego, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2013.
- Wita Szulc, *Arteterapia. Narodziny idei, ewolucja teorii, rozwój praktyki*, Difin, Warszawa 2011.
- Leslie S. Greenberg, *Terapia skoncentrowana na emocjach*, Harmonia Universalis, Gdańsk 2015.
- Anna Sołtys-Chmielowicz, *Zaburzenia artykulacji. Teoria i praktyka*, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2013.
- Marzena Kowaluk, *Efektywność terapii pedagogicznej dzieci z trudnościami w uczeniu się*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin 2009.

Książki o wychowaniu, które warto polecić rodzicom

- Janet Poland, *Trudne dziecko*, Dom Wydawniczy Rebis, Poznań 2011.
- Steve Biddulph, *Wychowanie chłopców. Jak pomóc chłopcom wyrosnąć na szczęśliwych mężczyzn*, Dom Wydawniczy Rebis, Poznań 2011.
- Gisela Preuschoff, *Wychowanie dziewcząt. Jak pomóc dziewczynkom wyrosnąć na szczęśliwe kobiety*, Dom Wydawniczy Rebis, Poznań 2011.
- Gordon Neufeld, Gabor Mate, *Więź. Dlaczego rodzice powinni być ważniejsi od kolegów*, Galaktyka, Łódź 2013.
- Małgorzata Lisowska-Magdziarz, *Pasażer z tylnego siedzenia. Media, reklama i wychowanie w społeczeństwie konsumpcyjnym*, Oficyna Wydawnicza Łośgraf, Warszawa 2010.
- Manfred Spitzer, *Cyfrowa demencja. W jaki sposób pozbawiamy rozumu siebie i swoje dzieci*, Wydawnictwo Dobra Literatura, Słupsk 2013.
- Po Bronson, Ashley Merryman, *Rewolucja w wychowaniu*, Świat Książki, Warszawa 2011.
- Monika i Marcin Gajdowie, *Rodzice w akcji. Jak przekazać dzieciom wartości?*, Edycja Świętego Pawła, Częstochowa 2010.

Moje ulubione książki, które pomagają mi w pracy nauczyciela

- .....
  .....
- .....
  .....
- .....
  .....
- .....
  .....
- .....
  .....
- .....
  .....
- .....
  .....
- .....
  .....
- .....
  .....
- .....
  .....
- .....
  .....

Bibliografia

- Bauer J., *Co z tą szkołą? Siedem perspektyw dla uczniów, nauczycieli i rodziców*, Wydawnictwo Dobra Literatura, Słupsk 2015.
- Buss D.M, *Psychologia ewolucyjna*, Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne, Gdańsk 2003.
- Cieślik A., Ligus R., Szecowka-Nowak M., Zamorska B., Zimoń-Dubowik B., *Innowacyjny program wsparcia psychologiczno-pedagogicznego uczniów uzdolnionych, ich rodziców i nauczycieli*, Fundacja Edukacji Międzynarodowej, Wrocław 2013.
- Dawkins R., *Samolubny gen*, Prószyński i S-ka, Warszawa 1996.
- Duckworth A., Peterson C., Matthews M.D., Kelly D.R., Grit*: Perseverance and Passion for Long-Term Goals*, „Journal of Personality and Social Psychology" 2007, 92(6).
- Duckworth A., Grit*: The Power of Passion and Perseverance*, Simon & Schuster, New York 2016.
- Dweck C.S., *The secret to raising smart kids*, „Scientific American Mind" 2007, 18(6).
- Dweck C.S., *The Perils and Promises of Praise*, „Educational Leadership" 2007, 65(2).
- Dweck C.S., *Nowa psychologia sukcesu*, Muza S.A., Warszawa 2013.
- Dweck C.S., *Carol Dweck Revisits the 'Growth Mindset'*, „Education Week" 2015, September 23.
- Dylak S., *Architektura wiedzy w szkole*, Difin, Warszawa 2013.
- Gazzaniga M.S., *Kto tu rządzi – ja czy mój mózg?*, Smak Słowa, Sopot 2012.
- Haimovitz K., Dweck C.S., *What Predicts Children's Fixed and Growth Intelligence Mind-Sets? Not Their Parents' Views of Intelligence but Their Parents' Views of Failure*, „Psychological Science" first published on April 25, 2016.
- Kim H.S., Sherman D.K., Taylor S.E., Sasaki J.Y., Chu T.Q., Ryu C., Suh E.M., Xu J., *Culture, serotonin receptor polymorphism and locus of attention*, „Social Cognitive and Affective Neuroscience" 2010, nr 5.
- Krathwohl D.R., *A Revision of Bloom's Taxonomy: An Overview*, „Theory Into Practice" 2002, 41(2).

ANEKS DO PROGRAMU

Do programu wychowania przedszkolnego wprowadza się modyfikację w zakresie:

Treści: ……

Celów: ……

Sposobów realizacji programu: ……

Innym: ……

Modyfikacja polega na usunięciu / wprowadzeniu nowych zapisów dotyczących:

Osoba/osoby wprowadzające modyfikację:

Modyfikacja obowiązuje od dnia …… roku ……

Modyfikację zatwierdzam

Pieczęć i podpis dyrektora

nowa era Twoje mocne strony

OD UCHA DO UCHA

Anna Stalmach-Tkacz

Nauczycielka wychowania przedszkolnego i edukacji wczesnoszkolnej, trenerka, szkoleniowiec, edukatorka oświaty, mentorka i coach profesjonalny, trener programów profilaktycznych, lider i trener kształcenia na odległość, trener edukacji włączającej, ekspert w sprawie zarządzania w oświacie, a także ekspert MEN ds. nowych rozwiązań prawnych w oświacie i współautorka nowej podstawy programowej.

Autorka bajek i opowiadań terapeutycznych dla dzieci, młodzieży i dorosłych, autorka programów, poradników, podręczników szkolnych oraz narzędzi metodycznych m.in. na ministerialnej platformie ZPE, laureatka konkursu MEN na najlepszy program wychowania przedszkolnego w 2018 r., konsultant w niepublicznej placówce doskonalenia nauczycieli GES SOKRATES, redaktorka merytoryczna materiałów edukacyjnych, w tym materiałów cyfrowych dla dzieci i młodzieży, autorka edukacyjnych materiałów multimedialnych oraz gier, twórca jedynych w Polsce narzędzi cyfrowych - generatorów dynamicznych druków, współtwórca pierwszej w Polsce Platformy Arteterapeutycznej „Culture of Mind", prezeska Fundacji Wspierania Rozwoju Edukacji EDU-MONTIS.

Karina Mucha

Ukończyła Uniwersytet Jagielloński i Uniwersytet SWPS, psycholog pracujący z dziećmi, nauczycielami i rodzicami, kierownik specjalności Psychologia kliniczna dzieci i młodzieży na Uniwersytecie SWPS w Katowicach, psychoterapeutka integracyjno-systemowa. Od lat zajmuje się zdrowiem psychicznym najmłodszych, promuje dobrą literaturę dla dzieci w Fundacji Powszechnego Czytania oraz w IBBY - Międzynarodowym Stowarzyszeniu Książki dla Młodych.

Jest szefową Psychologii Edukacyjnej zajmującej się diagnozowaniem i wsparciem dla wszystkich, doświadczających trudności w uczeniu się. Mieszka na Śląsku, uwielbia spędzać czas z rodziną i przyjaciółmi, spacerować.

Nowa Era Sp. z o.o.

www.nowaera.pl nowaera@nowaera.pl

Centrum Kontaktu: 58 721 48 00

ISBN 978-83-267-5283-4

9 788326 752834